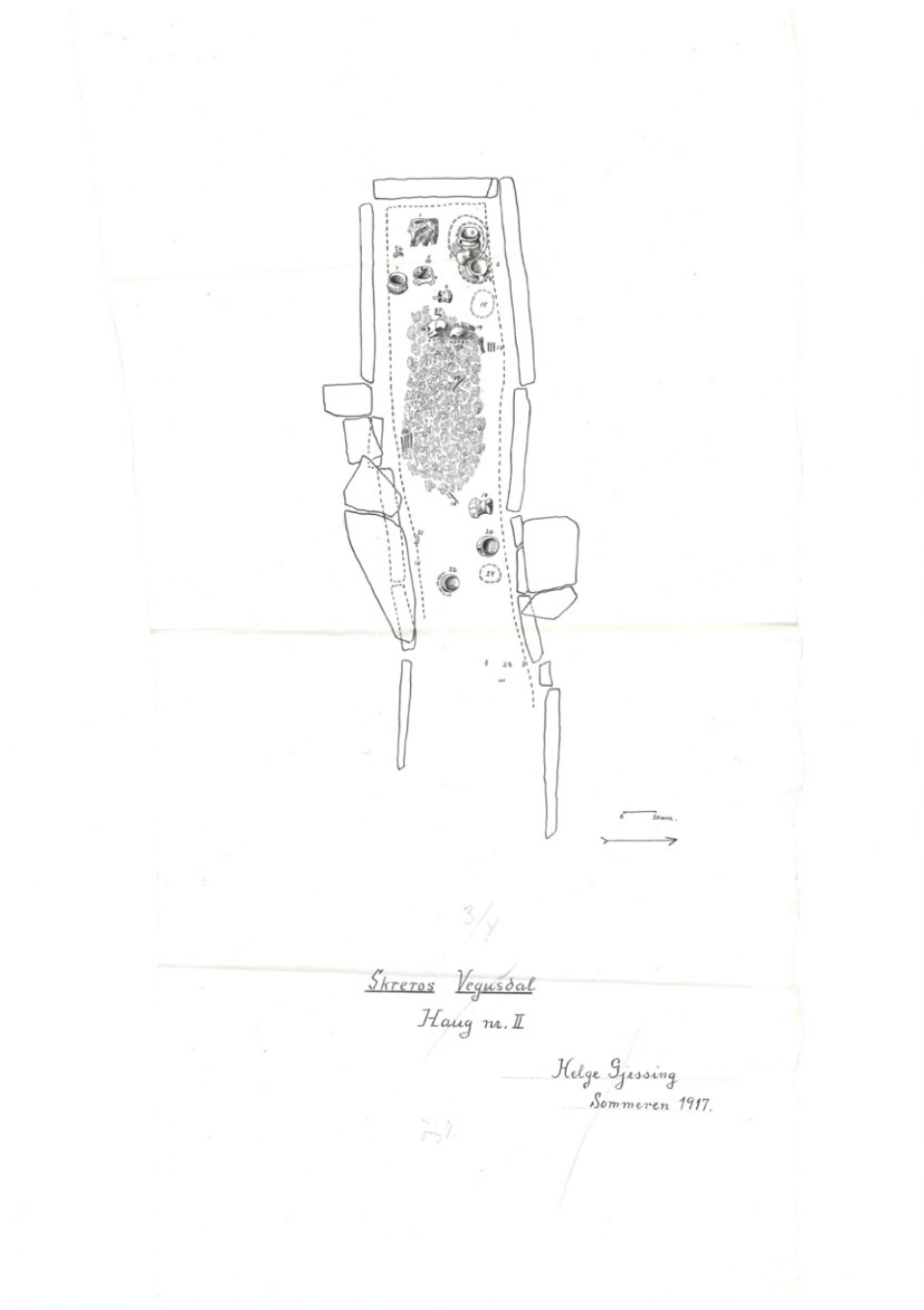

Regionalitet i eldre jernalder?

En undersøkelse av gravfelt i Fjære-området fra romertid og folkevandringstid

Elisa Nevestad

*Masteravhandling i Arkeologi 2020
Institutt for Arkeologi, Konservering og Historie
UiO*

Forord:

Det har vært en reise ved å skrive denne masteravhandlingen. Jeg visste at jeg ville skrive om Aust-Agder, men i hvilken retning jeg skulle ta visste jeg ikke. Jeg vil takke både Espen Uleberg, Marianne Eldorhagen og Kuben for hjelpen og diskusjonene om materialet og områdene. Ved hjelp av Espen Uleberg kom jeg i kontakt med Marianne Eldorhagen fra AAMA, Kuben. Samtalene jeg har hatt med Marianne har hjulpet meg veldig med å komme inn på veien denne master avhandlingen tok. Takket være AAMA stipendiatordning fikk jeg tilgang på materialet fra Mjølhus, og mye av den eldre litteraturen.

Jeg må også takke veilederen min, Vibeke Maria Viestad, for den tette oppfølgingen jeg har fått igjennom hele prosessen. Hun har hjulpet meg med å få orden på tankene mine og hjelpe meg videre når jeg har stått fast. Jeg må også takke familie og venner for å ha hørt på meg når jeg har snakket om oppgaven min, og kommet med gode spørsmål. Jeg vil takke mamma også for å ha hjulpet meg med å lese korrektur.

Jeg hadde ikke klart å skrive denne masteravhandlingen uten hjelpen fra alle som er nevnt ovenfor. En stor takk til alle.

Elisa Nevestad

17. 11. 2020

Forsidebilde: Haug Nr. 2 fra Skreros, tegnet av Helge Gjessing sommeren 1917.

Innholdsfortegnelse

FORORD:	1
INNHOLDSFORTEGNELSE	2
1. INNLEDNING	4
1.1 BAKGRUNN	4
1.2 PROBLEMSTILLING	5
1.3 OPPGAVENS STRUKTUR	6
1.4 BEGREPER OG DEFINISJONER	8
2. FORSKNINGSHISTORIE	9
2.1 BAKGRUNN FOR AVHANDLINGEN	9
2.2 REGIONALITET	13
2.2.1 <i>Vestlige og østlige tradisjoner</i>	15
2.3 UTGRAVNINGSHISTORIKK	16
3. MATERIALET	17
3.0.1 HVA KAN GRAVMATERIALET FORTELLE OSS?.....	17
3.1 BEGRENSNINGER OG KRITERIER FOR MATERIALET	19
3.2 NEDENES, ARENDAL	21
3.3 SKREROS, BIRKENES	21
3.4 MJØLHUS, FROLAND	22
3.5 GLAMSLAND, LILLESAND.....	24
3.6 VIK, FJÆRE, GRIMSTAD.....	24
3.7 BRINGSVERD, FJÆRE, GRIMSTAD	25
4. RAMMEVERK	26
4.1 REGIONALITET	26
4.2 HYBRIDISERING	27
4.3 KVALITATIVE OG KOMPARATIVE ANALYSER	28
5. ANALYSE	29
5.1 KVALITATIVE ANALYSER	30
5.1.1 <i>Fellestrekk og mønstre</i>	31
5.1.2 <i>Ytre gravminne og landskapet</i>	34
5.1.2 – 1 <i>Oppsummering</i>	36
5.1.3 <i>Indre gravminner</i>	36
5.1.3 – 1 <i>Oppsummering</i>	39
5.2 GJENSTANDSANALYSE	39
5.2.1 <i>Kar</i>	39
5.2.1 – 1 <i>Kar på gravfeltene</i>	41
5.2.1 – 2 <i>Oppsummering</i>	43
5.2.2 <i>Spenner</i>	43
5.2.2 – 1 <i>Oppsummering</i>	46
5.2.3 <i>Import og andre gjenstander</i>	47
5.3 KAMMERGRAVER OG GJENSTANDSKOMBINASJONER	48
5.4 KONKLUSJON AV ANALYSENE	49
6. DISKUSJON	50
6.1 REGIONALITET I NORGE	50
6.2 DE ØSTLANDSKE TRADISJONENE	52
6.3 DE VESTLANDSKE TRADISJONENE	54
6.4 BRUKEN AV GJENSTANDSMATERIALET FOR Å SE REGIONALE OG LOKALE FORSKJELLER	56
6.5 REGIONALITET I AUST-AGDER	60

7. KONKLUSJON	65
7.1 VIDERE FORSKNING	69
8. VEDLEGG / KATALOGEN	69
8.1 GENERELL INFORMASJON OVER FELTENE.....	69
8.2 GJENSTANDS OVERSIKT.....	74
9. LITTERATUR	78

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

I 1987 utarbeidet Bjørn Myhre en modell for å indentifisere maktsentre på Vestlandet i folkevandringstiden. Han tok utgangspunkt i spredning av importfunn (gull, bronsekar og glass), nausttuffer og bygdeborger i en kombinasjon med de rikeste gravene. Myhre sammenligner geografiske og topografiske data for å gi oss en idé om politiske sentre, den økonomiske basen, og territoriet de kan ha kontrollert (Myhre 1987).

Jeg vil undersøke om Fjære i Agder viser en tilknytning til et av disse hypotetisk sentra som Myhre foreslo. Videre ønsker jeg å undersøke hvorvidt man kan benytte Myhres modell for å gjenkjenne eventuell påvirkning fra og tilknytning til et såkalt «sentrum» og i hvilken grad en slik påvirkning kan ha bidratt i framveksten av en regional identitet i områdene rundt. Regionalitet i denne avhandlingen defineres som fellestrekk innenfor et område som kan ha et eller flere sentrale steder. Innenfor regionalitet blir flere lokale steder inkludert selv om det kan være lokale forskjeller fordi vi ser på tilknytning og innflytelse.

Teksten til Myhre gjorde meg interessert i å vite om det er muligheter for å gå inn i materialet fra lokale steder og se tilknytninger til mer sentrale steder som for eksempel Fjære i Grimstad. Myhre (1987) påviste et potensielt maktsenter i Fjære, men han utelukket flere rike gravfunn på grunn av at plasseringen lå utenfor de grensene han hadde satt rundt sentret. Det er det som jeg vil gjøre i denne avhandlingen ved å inkludere de gravplassene som ligger litt lengre vekk, og kan gi oss mer informasjon om ytterkanter til det mulige sentret i dette området. Disse gravfeltene kan hjelpe oss med å fortelle oss noe om hvor lange avstander et senter kan ha hatt innflytelse, og regionalitet i disse områdene.

Jan Henning Larsen (2003: 39-41) nevner hvordan Myhres modell utelukker flere fine graver og gravplasser i områdene rundt Fjære på grunnlag av at de mangler gjenstander som for eksempel gullringer, og andre importfunn. At disse stedene mangler funn som modellen til Myhre har som krav betyr ikke at disse gravene og gravplassene ikke er relevante i forhold til spørsmålet om et senter. Et poeng som da kommer opp er et Perry Rolfsen (1974: 18) tar fram med hvordan vi må være forsiktig med verdien vi setter på de forskjellige gjenstandene.

Gjenstander som vi i nåtiden ikke nødvendigvis setter så stor verdi på, kunne ha hatt en stor symbolsk verdi for forhistoriske mennesker.

Myhre setter maktsentret i Aust-Agder til Fjære, mer spesifikt Bringsverd. Ut fra det vil jeg også basere meg på Fjære som et senter, og se på gravplassene i området rundt for å sammenligne gravskikk og gravmateriale i regionen opp mot det hypotetiske senter. I denne avhandlingen ser jeg på 6 forskjellige felt. Fra Fjære vil jeg ta med to gravfelt, Bringsverd og Vik. De lokale gravfeltene rundt Fjære kommer fra Glamsland i Lillesand, Skreros i Birkenes, Nedenes i Arendal og Mjølhus i Froland. På Bringsverd er det 18 gravhauger hvor alle ble gravd ut i 1875-1877 av Nicolay Nicolaysen. Vik har 16 gravhauger hvor alle utenom én ble gravd ut i 1875-1876 av Nicolaysen. Den siste ble gravd ut i 1970 i forbindelse med veiarbeid. Glamsland har 12 gravhauger hvor 5 (potensielt 6) av haugene ble gravd ut i 1984 av Jan Henning Larsen. Skreros har også 12 gravhauger hvor 5 av haugene ble gravd ut i 1917 av Helge Gjessing. På Nedenes er det 6 gravhauger, men bare en av dem er utgravd i forbindelse med husbygningen i 1954. Til slutt på Mjølhus så er det 18 gravhauger hvor én ble gravd ut i 1847 av Morten Smith Dedekam. Materialet for denne avhandlingen vil dermed bli gravmaterialet vi har fra disse utvalgte gravplassene. (Se katalogen på side 67)

1.2 Problemstilling

Forundringspunktet mitt var først bare vinklet mot identitet, men etterhvert som materialet kom frem ble denne vinklingen utvidet fra et lokalt nivå til å inkludere et regionalt nivå. Er det mulig å finne en tilhørighet mellom de lokale gravplassene og et senter? Er det mulig å se regional identitet i et område ved å basere seg på gravmaterialet og gravplassene? I perioden som jeg har fokusert på i denne avhandlingen, yngre romertid og folkevandringstid, skjer det mange forandringer i forhold til sentrale steder og gravmaterialet. Flere gravfelt rundt om i Aust-Agder dukker opp i disse periodene, og er det mulig å se noe felles mellom disse feltene?

Noe av forundringspunktet har vært hvordan vi kan bruke gravmaterialet for å se tilhørighet og regionalitet, men også om Aust-Agder området generelt hvor det finnes mye interessant materiale. Problemstillingen går da ut fra disse spørsmålene: Kan vi bruke gravplasser og gravmaterialet for å se sosial identitet lokalt og regionalt? Har vi en egen regionalitet i Aust-Agder i yngre romertid og folkevandringstid? Ved å se på likheter og ulikheter mellom de forskjellige feltene kan vi se tilhørighet og kontakt?

1.3 Oppgavens struktur

Hva denne avhandlingen kommer til å undersøke er forskjellige gravplasser rundt Fjæreområdet, som Myhre (1987) har sett på som et sentrum i romertiden og folkevandringstiden. Målet er å gå inn i gjenstandsmaterialet som vi har fra gravfeltene for å se etter mønstre som går igjen, og om det er noe som kan vise til et felleskap i området rundt et senter. Ved å inkludere flere gravfelt spredt rundt Fjære som også går inn under Myhre (1987) sine kriterier, utvider det områder av innflytelse rundt sentrene. Myhre inkluderte de ikke fordi det ikke er/eller er lite aktivitet rundt gravfeltet, og da med hovedfokus på bosetningsaktivitet.

Det begrensede materialet ble valgt både fordi det ikke er skrevet noe mer om de feltene etter at de ble utgravd, men også fordi dette er gravplasser fra forskjellige steder i innlandet og likevel ikke langt unna Grimstad. Grunnen til valget av periodene romertid til folkevandringstid kommer fra at gravplassene kommer fra de periodene, men også hvordan disse periodene har stor utvikling og variasjon i gravmaterialet. En annen grunn er også tilgjengeligheten til materialet. Det er ikke mange gravplasser rundt disse områdene som har blitt utgravd og for å kunne sammenligne feltene må de komme fra de samme periodene.

Til denne avhandlingen har det blitt laget en katalog for å få samlet alt av data som er relevant på et sted. Her er opplysninger om feltene, utgravningene og hvem som utførte dem blir oppført, i tillegg til andre navn som har blitt brukt på haugene i eldre litteratur. For å ha en bedre oversikt over haugene så har de fått nye navn i denne avhandlingen. Dette er fordi flere av feltene hadde forskjellige utgravninger og/eller at ikke alle haugene har fått noen navn tidligere. Andre ting som kulturminne-id og andre utmerkinger har blitt inkludert, slik at leseren kan slå dem opp i andre verk. I katalogen er det også en oversikt over alle gjenstandene i hver av gravene. Informasjonen på dem er alt fra C-nummer og hvilken haug det befinner seg i, til materiale og typologi. Mesteparten av denne informasjonen har kommet fra databasen i MUSIT. Jeg har også arbeidet med UNIMUS og Askeladden i tillegg til originaldokumentasjonen, men mye av materialet som blir presentert i denne avhandlingen hadde dårlig oppdatert informasjon som ikke var samlet. Derfor har dette blitt gjort i katalogen i denne avhandlingen.

Analysen vil bli delt opp i flere deler for å få dekket flere spørsmål over det lokale felleskapet og regionalitet. En del ser på de ytre gravminnene, hvor vi fokuserer på lokasjonen og

tilgjengeligheten til de forskjellige feltene. Kulturminner i nærheten har også blitt inkludert for å få en bedre forståelse for annen aktivitet i området rundt feltene. Videre vil de indre gravminnene ha fokuset hvor vi ser mer mot gravmaterialet og selve gravskikken. Her går vi igjennom de forskjellige gravfeltene, hvor vi ser på opplysningene vi har fra feltene som også ligger i katalogen. Både de ytre gravminnene og de indre gravminnene er beskrivende analyser av hva som vi har i katalogen, originaldokumentasjon og annen dokumentasjon fra feltene.

De andre delene av analysene er gjenstandsanalysene og en samlet konklusjon av resultatene. I gjenstandsanalysene vil det bli fokusert på gjenstander som er representert fra alle feltene (et eksempel på det er kar). Dette går ut på å se hva som går igjen ved alle feltene, og deretter se på gjenstandene om det er typer som går igjen, eventuelt kombinasjoner av forskjellige gjenstander. Det vil også være litt fokus på importgjenstander og andre gjenstander som kan fortelle oss noe om kontakt og nettverk. Disse er nødvendigvis ikke på alle feltene, men blir inkludert fordi de har et stort fokus i kriteriene til Myhre (1987). Til slutt så blir det en kort oppsummering av det som vi har fra de forskjellige feltene, hva det er som går igjen av fellestrekk og ulikheter.

I analysedelen vil vi gå inn på forskjellige gjenstander og typologier. Det finnes mange forskjellige oppslagsverk som handler om de forskjellige gjenstandene. De oppslagsverkene som blir anvendt her er Oluf Rygh's 1833-1899 «Norske Oldsager. 1. Afd: Afbildninger og Oversigter», Haakon Shetelig 1907 «The cruciform brooches of Norway» og Johanne Bøe 1931 «Jernalderens keramikk i Norge». I noen tilfeller har rapportene gitt bilde over gjenstanden, slik som Nicolay Nicolaysens utgravninger i Fjære. Disse oppslagsverkene har både hjulpet med å se/bekreftre hvordan gjenstandene så ut, men også ved å gi en typologi til de som ikke hadde fått noen typologi fra før av.

I diskusjonsdelen vil fokuset være på regionalitet og hvordan vi kan forstå regionalitet med utgangspunkt i det arkeologiske kildematerialet (som for eksempel gjenstandstyper, bygninger, ritualer osv.). Det som skjer til slutt i diskusjonsdelen er en komparativ analyse. Først vil de vestlige og østlige tradisjonene (se lengre nede i kapitlet og kapittel 2) bli introdusert. Når vi begynner den komparative analysen vil vi argumentere og vise til Aust-Agder som en region. For å gjøre det må vi ha noe å vise forskjellen eller eventuelt likheten til, da henvises det tilbake til diskusjonen rundt de såkalte østlands vs vestlandstradisjonene. I denne delen vil også analysene bli trukket fram for å se på hva resultatene kan fortelle oss.

1.4 Begreper og definisjoner

Aust-Agder, som allerede har blitt nevnt, ble midtveis i denne avhandlingen sammenslått sammen med Vest-Agder for å bli ett Agder. Jeg bruker Aust-Agder og Vest-Agder bevisst, i tillegg til andre fylker som har blitt sammenslått for å bli nye fylker, bruker jeg de gamle navnene. Det er flere grunner til det. Det første er at dokumentasjonen og artikler som jeg har gått igjennom for denne avhandlingen bruker de gamle fylkesnavnene. Det andre er hvordan artikler som bidrar i diskusjon og analysen går ofte over flere områder, og bli ofte generalisert til vestlandet og Østlandet. Det tredje er at om jeg skulle ha brukt Agder så hadde det heller ikke passet inn med gjenstandsmaterialet. Det har blitt gjort mer arkeologisk forskning i Vest-Agder enn i Aust-Agder, og Vest-Agder blir også ofte inkludert inn i sørvestlandet. Aust-Agder er sjeldent med under definisjonen sørvestlandet. Dette er på grunn av at gjenstandsmaterialet mellom vest Vest-Agder (for eksempel Lista) og Rogalands-området har likheter i gjenstandsmaterialet, mens det gjenstandsmaterialet som dukker opp i Aust-Agder avviker fra det på sørvestlandet.

Regionalitet i denne avhandlingen blir definert som et område med fellestrekk innenfor det arkeologiske materialet. «Sentra» begrepet blir i denne avhandlingen definert som et område med stor aktivitet innenfor samme periode. Det hypotetiske sentra som blir anvendt i denne avhandlingen er Fjære, og dette kommer vi mer inn på i kapittel 2.

Et av uttrykkene som kommer til å bli nevnt flere ganger i denne teksten er 'rike' gravfunn eller graver. Det har vært en diskusjon rundt dette uttrykket, hvor betydningen rike og fattige graver har reflektert individet/individene i gravene. Dette er ikke den betydningen som blir anvendt i denne avhandlingen. Som kommer til å bli nevnt så er det å ha en grav i seg selv svært betydningsfullt. Uttrykket blir brukt i denne sammenhengen av flere forskjellige grunner. Den første grunnen kommer fra Myhre (1987) da han bruker det i sin tekst. Han bruker dette begrepet i sine kriterier da han ser etter et maktsenter, hvor han så etter prestisje gjenstander, import, våpen og andre statusgjenstander. Det går over til den andre grunnen hvor jeg bruker dette som et samlebegrep på både samme gjenstandsmaterialet som Myhre ser på, men også mengde gjenstander.

Flere ganger i avhandlingen kommer ytre og indre gravminne til å bli nevnt. Dette er ganske enkelt hva som er rundt og inne i gravene. Det kan være viktig å ta for seg disse tingene hvor de kan fortelle oss noe om både sosial identitet, men også og regionalitet og tilhørighet. Som nevnt så har periodene romertid og folkevandringstid stor variasjon av gravtyper og ritualer. Ytre gravminne tar for seg de forskjellige gravritualene, hvordan graven er utformet, lokaliseringen og gravplassen. De indre gravminnene tar for seg gravgjenstandene og innholdet i graven. Det vil si også endel av gravritualet, som for eksempel om det er en branngrav eller en skjelettgrav.

Når vi kommer til analysene og diskusjonen vil begrepet tradisjon bli brukt. Tradisjon blir brukt som et samlebegrep for hva som er vanlig på de forskjellige stedene. Dette inkluderer alt fra ritualer, gravtyper og gravfunn. I diskusjonen vil det bli delt opp i 2 hoved-tradisjoner: vestlandsk og østlandsk tradisjon. Grunnen til at bare disse to har blitt valgt av alle de andre som er tilgjengelige, slik som midtlands eller nordlandsk, er fordi Aust-Agder ligger plassert imellom Østlandet og vestlandet. Dette vil gi en god sammenligning av materialet, hvor begge disse områdene har fellestrekk som den andre ikke nødvendigvis har til samme tid. Aust-Agder som vi kommer til å se på, har trekk som kommer fra begge disse retningene. Noe som gjør det relevant for å bruke dem som kontrollgrupper i en komparativ analyse.

2. Forskningshistorie

2.1 Bakgrunn for avhandlingen

Et viktig utgangspunkt for arbeidet i denne avhandlingen har vært Bjørn Myhres artikkel «Chieftains' graves and chiefdom Territories in South Norway in the Migration Period», publisert i 1987. Her utarbeider Myhre en modell som har blitt brukt av mange siden. Denne modellen går ut på hvordan vi kan finne territorier og maktsentre i forhistorien ved å se på de store hallene, gårdene (høvdinggårder), et rikt gjenstandsmateriale, tilgang og kontroll over ressurser, og plasseringen rundt kysten ved godt tilgjengelige steder. Myhre går igjennom tre forskjellige kriterier for å finne maktsentre og politiske territorier. Disse tre er 'høvdinggraver', deponering av gull, og bygdeborger og/eller forsvarsverk (Myhre 1987: 170-172). Gravene måtte inneholde minst to av tre gjenstander: gullgjenstander, importgjenstander av glass

(hovedsakelig beger) og bronsegjenstander, for å defineres som 'høvdinggrav'. Deponeringene av gull må være på over 100gram og blir også sett i forhold til glass- og bronsebegerfunn. Bygdeborgene/forsvarsverkene mente Myhre hadde hatt relative korte distanser (20-25km) mellom hverandre, noe som har i senere tid blitt avskrevet (se Solberg 2003: 75, 103-104, 161), og langs ytterkantene til sentraet som viste til beskyttelse av området. Myhre går også inn på økonomiske faktorer som viser til et mellomledd som kan være en gård eller mennesker (et knutepunkt/møtepunkt) hvor mennesker er med på å frakte ressurser og varer til-og-fra maktsenteret som kan bli sett i det arkeologiske materialet.

I teksten fra 1987 er sentraene markert som sirkler av innflytelse som sprer seg rundt gårdene, men i 1993 skrev Myhre en ny artikkel hvor han ikke lenger ser på områdenes grenser som noe klart. Myhre går over til å se mer på elitemiljøer for å finne sentraene. Myhre utelukker imidlertid enkelte steder med hva han selv ville kvalifisert som rike gravfunn fra analysen (som for eksempel Skreros- og Glamsland-funnene), og han inkluderer heller ikke de gravene som ligger lenger inn i landet/lenger enn de gravfeltene som ligger lengre unna sentret. Begrunnelsen til det er mangelen på aktivitetsspor, spesifikt bosetningsspor, i nærheten til gravfeltene.

Det er flere som har studert og forsket på makt og sentralisering i Fjære-området (Lund Hansen 1987; Myhre 1987; 1991; Reiersen 2009; 2010; Solberg 2003: 93-99), men områdene rundt de foreslåtte sentraene har sjeldent blitt inkludert i analysene. Mye av materialet som undersøkes i denne avhandlingen ble gravd ut sent på 1800-tallet, og mye av det som er skrevet om de forskjellige stedene er også ganske gammelt (som f.eks. Gjessing 1920, Nicolaysen 1875; 1876; 1877). Det har vært etterspørsel etter noen som kan jobbe med dette området både med tanke på materialet, men også i forhold til de forskjellige spørsmålene vi fortsatt har til sentralisering og regionalitet (Larsen 2003). Det er en utfordring jeg ønsker å svare på med dette arbeidet.

Det har vært mye forskning på høvdingdømmer og sentra i romertiden og folkevandringstiden, og noe av grunnen til det er at vi ser en stor forandring i hvordan samfunnet fungerte både i Skandinavia og på kontinentet under Romerriket (se for eksempel Hedeager 1999; Hedeager og Tvarnø 2001:107-119). Dette gjør det også aktuelt for flere forskere å argumentere for kontakt mellom de forskjellige sentrene for alliansebygging og kontakt i de tidsperiodene (Lund Hansen 1995, Storgaard 2001:96 ; 2003; Reiersen 2009:67).

I Stefan Brinks artikkel fra 1996 skriver han om hva du kan se etter når du leter etter sentrerte steder. Noen av de trekkene Brink nevner har også Myhre brukt for å finne maktsentrene i artiklene sine (Myhre 1987,1991). Disse trekkene er visse bygninger som haller, kirker eller rituelle hus. Noe av det andre er visse gjenstander som er uvanlige, eller spesifiserte gjenstander som gull, gullgubber, gullbrakteater, våpen, importgjenstander osv. Også hva Brink kaller for spesielle monumenter, med det mener han store gravhauger, båtgraver, våpengraver osv. Noe av det Brink nevner til slutt er gamle navn som for eksempel Tuna, Husby, Bo, Kaupang osv. (Brink 1996: 236). Brink mener debatten og definisjonen av sentrale steder blir til tider litt for innviklet og kommer med en enklere og mer brukbar definisjon av hva et senter er.

«What I am tracing are sites or small settlement structures that have had some function or significance exceeding the particular site or settlement, in other words, some kind of 'power' over a wider area. These central, focal or nodal sites may have had one or more public functions, such as administrative, religious, judicial, mercantile, etc. functions.»
(Brink 1996: 237)

I denne avhandlingen blir Stefan Brinks (1996) definisjon av maktsentra/regionale sentra brukt med noen justeringer. Brinks definisjon er enkel og går ut på at sentrale steder er multifunksjonelle. Han ser etter boplasser med bygninger som har en form for funksjon som går ut over den opplagte funksjonen som boplassen og gårdsbruket har. I kombinasjon med Myhres (1987) modell basert på gjenstandsmaterialet og høvdinggårder, vil et av poengene i denne avhandlingen bli å vise til et større område enn det Myhre gjorde, i tillegg til å vise frem de multifunksjonelle aspektene ved gravplasser og sentrale steder på et regionalt nivå.

Brink poengterer at disse knutepunktene og sentraene ville ha hatt forskjellige funksjoner som han kaller for komplekse multifunksjonell sentra. Oliver Grimm og Frans-Arne Stylegar (2004) skrev en artikkel om tingsteder (tunanlegg, kretstun, ringformet tun) i Romertiden hvor de ser på tingstedene i forbindelse med politisk organisasjon i romertiden. Disse stedene har hatt flere funksjoner, og de argumenterer i artikkelen om at disse stedene kan være indikasjoner på sentrale boplasser i romertiden og at de ville ha hatt flere funksjoner. De kommer med fem forskjellige mulige funksjoner: Sosial og kulturell møteplass, rettslig funksjon, rituell funksjon, militær funksjon, og til slutt et møtepunkt for handel og håndverk. Grimm og Stylegar henviser til Myhres artikkel (1987) hvor det blir sett på hvor forskjellige kulturminner ligger i forhold til hverandre. Disse kulturminnene er storgårder med bosetning omkring, i tillegg til bygdeborg og smågårder. Disse sentraene ligger som regel med kystlinja og/eller elveløp, noe som ville gi

disse sentraene kontroll over ressurser som både går innlands og utlands (Myhre 1987, Grimm og Stylegar 2004).

Dette går også inn på hva Myhre gjorde når han skrev sin artikkel om maktsentra. Myhres artikkel er en av de artiklene som folk fortsatt bruker og henviser til. Det er mye som har blitt kritisert og noe av det har Myhre tatt til seg og inkludert/forandret i senere artikler. Myhre nevnte Fjære-området som et potensielt sentra, men han gikk ikke i dybden med begrunnelsen. Som har blitt nevnt før i denne avhandlingen så er det flere graver og faktorer som Myhre har ignorert og ikke inkludert, uten begrunnelse, men som passer under hans kriterier. Stylegar (1999) kritiserer Myhres artikkel i sin egen artikkel om stormannssamfunn hvor han fokuserer på Vest-Agder. Stylegar kritiserer Myhre etter sin brede maktsentra-definisjonen i Vest-Agder, og Stylegar argumenterer for at det er mange steder som kan etter Myhres modell bli definert som et maktsenter, og at steder som Lista har mange rike funn, men det er først og fremst mengden funn som peker det ut som et befolkningsentrum. Dette igjen går inn på utbredelsen av et sentra, at det kan strekke seg utover grenser satt av bygninger og innmarksområder.

Et av poengene med å snakke om hva Brink, Grimm og Stylegar skriver om, er hvordan sentraliserte steder er bygget opp av mange forskjellige faktorer og har mange ulike funksjoner. Det sitatet til Brink som blir sitert lengre oppe i kapittelet omhandler en bred og enkel definisjon som inkluderer forskjellige knutepunkter spredt over det som til sammen danner et sentrum, og det at det er flere steder innenfor et område som har forskjellige funksjoner som har betydning for flere enn bare de som bor der (for eksempel rituelle steder, tingsteder osv.). Hedeager (2011: 148) diskuterer også om hvordan sentrale steder hadde en form for politisk kontroll og religiøs kontroll over et stort område som har hatt en innflytelse som går lengre enn bare hovedområdet. Dette kan vi muligens se med det materialet som denne avhandlingen tar for seg. Hedeager (2011) fokuserer her på hvordan prestisjegjenstander ble også påvirket av eliten som kunne til en viss grad påvirke populariteten til de forskjellige gjenstandene. Elitens bruk av enkelte prestisjegjenstander kan ha vært med på å skape/opprettholde en interesse for disse gjenstandene blant "vanligere" folk i områdene rundt et maktsenter. Dette vil jeg komme tilbake til i diskusjonsdelen av avhandlingen.

Fokuset for forskning av forhistorisk samfunn kan være å se på bebyggelse, eller på spesifikke bygg som tinghus eller hallen (se Grimm og Stylegar 2004, Eriksen 2010; 2013, Ystgaard 2003). Andre igjen, som i denne avhandlingen, fokuserer på lokaliteter og områder (se Bergstøl

1996, Faanes 2010, Hatling 2013, Helliksen 1996, Reiersen 2010; 2017). Noen ser spesifikt på kronologien til et område, mens andre ser på stedsnavn eller spesifikke gjenstander (se Amundsen og Fredriksen 2014, Hartvigsen 2014, Gundersen 2007, Opdahl 2003). Her i denne avhandlingen vil det som sagt bli fokusert på et område hvor gravmaterialet fra romertiden og folkevandringstiden blir anvendt for å undersøke om dette materialet kan underbygge en form for regional identitet i området, og eventuelt knytte det til et av de hypotetiske sentraene. Målet er ikke å se etter et maktsenter eller et senter som sådan, men å se etter fellestrekk for området som kan underbygge tilstedeværelsen av en regional identitet.

Christian Løchsen Rødsrud skrev en phd (2012) om keramikken fra eldre jernalder i Øst-Norge. Han går igjennom kronologien og utviklingen rundt karene. Han ser hvordan det har gått fra å være hovedsakelig urner i førromersk jernalder til å bli mat- og bordkar i romertid og videre. Han går videre med å gjøre rede for multivokale uttrykk som er symbolets styrke. Han sier at fordi symboler alltid vil være manipulerende, kan de gi ritualene en mulighet til å endre med det materielle meningsinnholdet. Han plasserer karene som materialiserte symboler for maktforhold og ideologi. Dette har han lagt til grunn for at materialet i graver kan symbolisere ideer innenfor sosiale strukturer (Rødsrud 2012: 194).

2.2 Regionalitet

Forskningstradisjonen rundt maktsentra har vært viktig, men det er relativt lenge siden sist det har blitt sagt noe nytt i feltet. De som har snakket om dette temaet i Aust-Agder har ikke nødvendigvis vært énstemte, men alle har vært ganske enige i at det er sannsynlig at det har vært et senter i Fjære (Myhre 1987, Larsen 2003) Spørsmålet om hvor langt et senter strekker seg før en ny makt eller et nytt senter kommer frem er det uenighet rundt. Argumentene er basert på gravfunnene som vi har fra disse stedene. Hatling (2013) tar opp temaet i en annen modell enn det Myhre gjør. Han bruker personforbundsstatsmodellen som har fokuset på krig, plyndring, gaveutbytte og våpengraver. Denne modellen ble utviklet av Heiko Steuer i 1989 da han så på politiske strukturer som kunne binde forskjellige makter sammen, som for eksempel alliansebygging, i merovingertiden. Hatling går også igjennom hva han kaller for den tradisjonelle modellen som Myhre (1987) bruker, og som fokuserer mer på distribusjon av gravhauger og gravmaterialet i nærhet til hva de vil si er høvdinggårder. Hatling velger å bruke personforbundsstatsmodellen fordi denne legger vekt på de personlige forholdene som kommer til uttrykk igjennom allianser og gaveutbytte. Han vil se på Gloppen i Sogn og Fjordane hvor

det er mye jernalderfunn. Han bruker den modellen på en mann som blir kalt «Evebøhvødingen» for å se om det kunne ha vært en høvding. Det som Hatling ikke nevner er at Myhre tok til seg noe av modellen Steuer laget. Myhre (1993) ser på hva de potensielle sentraene er, men er nå mer tydelig på at linjene mellom sentraene ikke er så klare som han tidligere gjorde. Jeg kommer til å bruke modellen til Myhre (1987 og 1993) der jeg går inn på hva som kan være det potensielle senteret, men fokuserer på de personlige forholdene i gravmaterialet og ikke rundt gårdene som Myhre har gjort.

Flere av tekstene som har referert til Myhre sin tekst fra 1987 er avhandlinger av både master og phd. Det er tydelig at det er en interesse for å ta visse aspekter av det han skriver videre. I en masteravhandling fra 2011 skriver John Atle Stålesen om steinsetninger i Aust-Agder med spesielt fokus på Fjære-området. Her kommer han inn på flere aspekter jeg vil se nærmere på i forhold til senter og kontakt mellom menneskene som levde i Aust-Agder. Stålesen fokuserer først og fremst på romertiden, og da spesielt på den eldre romertiden og folkevandringstiden. Flere andre har også arbeidet med lignende perspektiver i forbindelse med masterprosjekter (se for eksempel Østmo 2005, Eriksen 2010.), men ingen har brukt det materialet som blir anvendt i denne oppgaven, selv om det har vært stort ønske om det i forvaltningen og for å få frem mere forskning rundt gjenstandsmaterialet fra Aust-Agder. Både Mari Arentz Østmo (2005) og Marianne Hem Eriksen (2010) skrev masteroppgaver som ser på regionalitet og sentre, hvor Eriksen ser hovedsakelig på hallen som et maktsenter med utgangspunkt i langhus og materialet som blir funnet i kontekst med langhus, og Østmo så på kollektiv identitet og bygdefellesskap med utgangspunkt i gravmaterialet. I Østmo sin phd «Micro-regionality» (2019) fortsetter hun sin forskning på senter og regionalitet. Østmo's phd har en veldig god oversikt over de forskjellige modellene som har blitt brukt innenfor regionalitetsforskningen.

Det kommer ikke til å være et fokus på maktsentre og hva betydningen bak hva et maktsenter er, men på den regionale identiteten i denne oppgaven. Mari Arentz Østmo (2005) skrev en avhandling som handlet om tilhørighet i Alvenes. Hun nevner at flere har fokusert på sentralisering av makt ved å se på spredning av statussymboler, haller, storhauger og lignende. Hun selv tar for seg kollektiv identitet og bygdefellesskap i forskjellige grader. På samme måte som Østmo ser på lokaliserte gravplasser for å se på tilhørighet, vil denne avhandlingen se på flere gravplasser for å se etter tilhørighet og regionalitet.

2.2.1 Vestlige og østlige tradisjoner

I denne avhandlingen benyttes forskjellige tradisjoner av gjenstandsmateriale og gravskikk som blir relatert til regionalitet. Avhandlingen vil prøve å komme nærmere en konklusjon om regionalitet i Aust-Agder ved å sammenligne tradisjonene fra Vest- og Øst-Norge. I diskusjonsdelen vil vi gå mer inn på hva disse tradisjonene omhandler, og gå inn på spesifikke gjenstandstyper. Stylegar (2013) nevner at det norske landskapet har en naturlig oppdeling som deler opp landskapet i regioner. Det meste av forskningen som tar for seg og diskuterer de såkalte vestlige og østlige tradisjonene i norsk jernalder, baserer seg på gjenstandstyper. Kristoffersen har skrevet flere artikler (1997, 2000a, 2000b, 2009, 2015) om gjenstandstyper og ornamentikk, og distribusjonen av dette i de forskjellige regionene. Andre som har skrevet om gjenstandstyper og ornamentikk som snakker om distribusjon og/eller regionalitet/sentra er (se Fredriksen 2006; Fredriksen, Kristoffersen og Zimmermann 2014; Engevik jr 2005, 2008; Lindstrøm og Kristoffersen 2001; Hedeager 1998; Hedeager 2007). Noe annet som flere forskere har diskutert i tillegg til sentralisering, regionalitet og sentra, er de forskjellige kulturminnene og avstandene mellom dem (for eksempel Brink 1996, Grimm og Stylegar 2004, Hatling 2013).

Når vi kommer inn på den regionale delen av diskusjonen i denne avhandlingen går vi inn på to forskjellige tradisjoner som blir brukt som kontrollgrupper. Et av spørsmålene i denne avhandlingen er om det er mulig å se en form for regionalitet i Aust-Agder, og for å kunne si noe om regionalitet i et område så må du vite litt om områdene rundt. Det er derfor vi har kontrollgrupper som vi refererer til og sammenligner materialet vi anvender. De to tradisjonene vi har som kontrollgrupper er de vestlige og østlige tradisjonene. Disse var et naturlig valg for denne avhandlingen når begge disse tradisjonene grenser til området som vi anvender i denne oppgaven og vi ser flere fellestrekk med disse to tradisjonene. Disse tradisjonene kommer vi til å gå nærmere inn på i diskusjonsdelen.

Ulike gjenstandstyper knyttes gjerne til de to ulike tradisjonene. I denne avhandlingen er dette av betydning når vi ser på kar og spenner. I tabell 1 har jeg laget en oppdeling av kar og spenner innenfor de vestlige og østlige tradisjonene som også er i materialet for denne avhandlingen. Jeg baserte meg på Bøes 'Keramikk i jernalderen' fra 1931 og Ryhgs 'Norske Oldsager' 1885 når jeg så på karene. Spennene baserte jeg informasjonen på Sheteligs bok om korsformede spenner og utviklingen deres (Shetelig 1907), i tillegg til Ryghs (1885) oppslagsverk.

	Vestlige Tradisjoner	Østlige Tradisjoner
Kar	Spannformet leirkar, kokekar, buleformet kar, tutekar	Vortebeger, begerformet kar, bolleformet kar, tutekar kokekar
Spenner	Korsformet spenne av type: Shetelig fig. 64/65 Reliefspenner og Bøyleformet spenner av form R. 257, R. 262, R. 256 og R. 243	Korsformet spenne av type: Shetelig fig. 49, fig. 46 og fig. 53 R. 247 og R. 249

Tabell 1: Oversikt over de forskjellige typer av kar og spenner, fra den vestlige og østlige tradisjonen, som er relevant for materialet i denne avhandlingen.

2.3 Utgravningshistorikk

De fleste gravhaugene som har blitt undersøkt i Aust-Agder i områdene rundt Grimstad (Nicolaysen 1875; 1876, Gjessing 1920a; 1920b; 1923, Larsen 2003, Larsen og Sollund 2002) kommer fra overgangen mellom romertid og folkevandringstid. Det er selvsagt en del fra de andre periodene også, men det ser ut som det har vært en økning i graver i Fjære-områdene fra disse tidsperiodene. Det er også registrert mange flere graver og gravhauger enn det er undersøkt, så vi kan bare tenke oss fram til hva som kan ha vært der/er der. I Helge Gjessing sine tekster fra 1920-tallet kommer han med en ganske god oversikt over hva som har blitt gjort i Aust-Agder fram til da (Gjessing 1920, 1923). De utgravningene ble hovedsakelig gjort sent på 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, og mye av informasjonen som vi fikk fra de utgravningene har blitt lite sett på siden de ble utgravet. På mange av disse stedene har det ikke vært nye undersøkelser eller utgravninger, med Fjære som et lite unntak. Vi har eksempler på personer som har undersøkt noe av materialet (se for eksempel Baggøien 1977 og Eldorhagen 2016), men det har bare vært av materialet på én av gravplassene om gangen, og ikke en samlet analyse som vil bli gjort i denne avhandlingen.

3. Materialet

I denne oppgaven tar jeg for meg gravmaterialet i Aust-Agder som dateres til romertiden (0-400 e.kr) og folkevandringstiden (400-560 e.kr). Gjenstandene befinner seg i dag på kulturhistorisk museum (KHM) i Oslo og Kuben i Arendal. Jeg har selv vært på Kuben og KHM for å se på gjenstandene. Dette gjør at jeg kan komme med mine egne observasjoner, noe som har hjulpet meg med å få et bedre perspektiv på hva gjenstandsmaterialet er, hva som er materialet på gravfeltene og i gravene, og kvaliteten på gjenstandene. Jeg har også vært på Topografisk Arkiv på KHM for å se på originaldokumentasjonen for å få informasjon om utgravingen fra de forskjellige gravfeltene. Det vi har av dokumentasjon er ikke mye, og det er et ønske om forskning på både gjenstandene og feltene i fagmiljøet/i forvaltningen. Analysedelen i kapittel 5 kommer til å ha fokus på gjenstandsmaterialet for å finne ut hva det kan fortelle oss om individene og tradisjonene i Aust-Agder. I dette kapittelet derimot, vil jeg redegjøre for/beskrive det samlede materialet. Det vil si all informasjon fra feltene, alt fra hvem som utgravde og landskapet rundt, til hva gravene inneholder. Materialet kan fortelle oss en god del om både perioden de er fra og litt om individene selv. Denne avhandlingen vil samle materialet fra gravfeltene rundt som ikke var inkludert av Myhre. Dette kan hjelpe oss med å se hvor langt innflytelse kan ha påvirket områdene rundt et såkalt sentrum, og også hjelpe oss å fortelle om det faktisk var et sentrum der i det hele tatt.

3.0.1 Hva kan gravmaterialet fortelle oss?

Arkeologiske gjenstander kan fortelle oss mye om kvalitet, ornamentikk, materialet de er laget av, måten de har blitt laget på, og kan dermed også fortelle oss noe om personen som eide gjenstanden. Gjenstander gir likevel ikke mening helt for seg selv, det er situasjonen og konteksten den blir funnet i som gir gjenstanden en mening (Madsen 1988: 7). Om du fant et løsfunn uten kontekst, kan vi finne ut informasjon om den gjenstanden, men ikke noe om de som eide den. I en grav derimot så ligger det i en kontekst, og gjenstandene vil dermed kunne fortelle oss noe om individet/individene som ligger der og om de som gravla dem (Pearson 1993:204, 1999:5)

Vi har forskjellige kategorier graver kan bli delt inn i som kan fortelle oss noe. Noen av disse gravtypene fremtrer oftere i forskjellige perioder, og det er variasjon i hvilke gravtyper som opptrer i periodene denne avhandlingen tar for seg. Noen av disse vil bli fremhevet i denne

avhandlingen etter hva de forteller og hva vi har i disse områdene. Det første er kremasjon og skjelettgrav. Vi kommer til å se på begge deler i denne avhandlingen. I flere av gravhaugene har vi hellekister som gjenstandene og individene er nedlagt i. En annen gravtype er våpengraver. Denne gravtypen er selvforklarende og har fokuset på våpenutstyr. Det ligger i samme kategori som ryttergraver som har fokus både på våpen, men også hesteutstyr og ofte en hest. Disse gravtypene var vanlig i romertiden og folkevandringstiden og vi har funnet alle disse forskjellige typene i områdene avhandlingen tar for seg (for å se mer se Kristoffersen 2000; Mansrud 2004; Stylegar 2005, 2008, 2011, 2014; Solberg 2003; Østigaard 2007).

Gjenstander som går igjen i det materialet som blir anvendt her er leirkar og spenner. Her kommer ornamentikk og kvalitet frem. Angående dateringene av flere av disse gravene er det typologien til gjenstandene som har gitt dateringene. Typologi er et system som viser gjenstander, som for eksempel kar, hvor typene kan ha forskjellige former og størrelser. Det var typologien og seriasjon av disse som kunne hjelpe med å plassere dem inn i en tidsperiode på den tiden de ble gravet ut. Vi kan også se fort på oversikten over materialet at de samme typene går ofte igjen i de forskjellige periodene på alle disse stedene vi tar for oss i avhandlingen.

Skjoldformede spenner er et av de mer spesielle funnene vi har med å gjøre i denne avhandlingen. Disse har vi ikke funnet mange av her i Norge, det er bare ni som vi vet om til nå og tre av dem finner vi veldig nærme hverandre i Aust-Agder. Vi har to på Skrerros, og én på Mjølhus. De andre som har blitt funnet i Norge er fra Østfold, Vestfold, Rogaland og Trøndelag. Det som er felles for de norske funnene av denne spennetypen er at de har alle blitt funnet i rikt utstyrte kvinnegraver relativt nær kysten (Magnus, B. 1975). Disse spennene har form av en sirkel, og kan i enkelte tilfeller ha blitt registrert som brakteat, fordi den har en ganske lik form (Magnus 1975: 48)

Korsformede spenner, som også er én av typene vi ser mye av i romertiden og folkevandringstiden, har hovedsakelig formen som et kors. Disse spennene har ofte dyreornamentikk, og det er ofte spesifikke typer som vi finner oftere og flere av i de forskjellige regioner.

Kar kommer også i forskjellige typer og former hvor noen er mer populære på forskjellige steder. Det er også mulig til en viss grad å finne ut nøyaktig hvor de forskjellige karene kommer

fra. På noen prøver kan vi se hvor leiren har kommet fra, og andre steder kan vi potensielt knytte forskjellige kar til definerte verksted (Bøe 1931).

3.1 Begrensninger og kriterier for materialet

Noen begrensninger ble gjort for at det ikke skulle bli et for omfattende materiale. Det jeg var ute etter var noe som kunne vise meg både det lokale, men også potensielt det regionale uttrykket. Noe av det første jeg da måtte finne ut av var hvordan det kunne være mulig å se de lokale og regionale forskjellene, og det var slik jeg kom fram til å bruke gravmaterialet. Gravmaterialet har igjennom faghistorien blitt oppfattet som spesielt egnet for å undersøke identitet både lokalt og regionalt.

Begrensningene mine til materialet har vært ganske rett frem. Både Lillesand, Arendal og Birkenes har få gravsteder som har blitt utgravd innenfor de tidsrammene som denne avhandlingen har blitt satt til, og dermed utgjør disse utgravingene mesteparten av den informasjonen vi har fra disse kommunene. Jeg ønsket å se på både fellestrekk og ulikheter i materialet fra de forskjellige stedene, og jeg ønsker dermed å se på om det var noe som kan vise til regionalitet i disse områdene.

Som det har blitt sagt i kapittelet om forskningshistorien kommer denne avhandlingen til å ha fokuset på Fjære-området og tilhørigheten ut ifra det såkalte senteret. For å da kunne se tilknytninger til Grimstad, valgte jeg kommunene rundt: Arendal, Birkenes, Froland og Lillesand. Omfanget av gravmaterialet fra denne tiden i disse kommunene er varierte, men det er ikke mange av gravene/gravstedene som er utgravd. Det er likevel en stor samling av materiale, og flere gjenstander har ligget i én grav. Det er også et veldig 'rikt' materiale, det vil si at det var mange gjenstander og ofte av god kvalitet. Det er også noen litt spesielle og rike gjenstander som kan vise til høy status, som for eksempel to skjoldformede smykker fra Skreros og én fra Mjølhus (C.30426 d, C.21287 f) og et importert glassbeger fra Glamsland (C1862).

Jeg har valgt å gå ut ifra graver som kommer fra romertiden og folkevandringstiden fordi disse tidsrammene viser til forandringer i graver og gravmaterialet som kan fortelle oss noe om forandringene i datidens samfunn (se Solberg 2003: 66 - 177). Det er også mye som skjer i områdene jeg valgte i disse periodene, selv om det er graver og funn fra alle periodene i området

rundt Fjære, så er det en stor økning på antall graver i romertiden og folkevandringstiden (Larsen og Sollund 2003, Myhre 1987, Grieg 1981, Gjessing 1920, 1923).

Spørsmålet om materialet er representativt er noe som er viktig. Når vi ser kun på det som er utgravd så har avhandlingen et ganske godt representativt utvalg fra alle kommunene rundt Grimstad. Det som ikke er utgravd er i flertall, og dermed så er spørsmålet om representativitet vanskelig å vite. I Grimstad er det flere gravplasser som jeg kunne velge mellom, men valget landet på Fjære-området ettersom det er dette området som modellen til Myhre (1987) sier er senter. Vik og Bringsverd er to av de stedene i Fjære som har flere graver med variasjon og rikt gravmateriale hovedsakelig fra Romertiden og Folkevandringstiden. De stedene i Fjære ble også gravd ut på samme tid av Nicolay Nicolaysen i 1874-1876 som har fått mye fokus i artikler som snakker om Fjære-området (se for eksempel Grieg 1981, Gjessing 1923, Larsen og Sollund 2002, Skjelsvik 1957). Det var ikke mye som ble valgt bort av den grunnen at det ikke er så mye mere som er gravd ut fra disse periodene. Det er enkeltfunn, løsfunn, enkelt graver eller små gravfelt som har blitt sett bort ifra, og det kommer av at de ikke har den konteksten som graver på et gravfelt har som jeg ønsker å fokusere på.

Det var flere ting som måtte bli gjort før analysene kunne bli gjennomført. Det første var å lage katalogen for å samle inn informasjonen, og det var flere hindringer som dukket opp. Dette viser til hvor lite som har blitt gjort med disse feltene siden de ble utgravd på 1800-tallet. Noe av det var å omregne gamle målenheter til de vi bruker nå, altså alen, fot og tomme til cm og meter. Det har også vært forvirrende og til tider vanskelig å samle informasjonen til gravfeltene på et sted. Det er forskjellige gjenstander og graver som har fått oppmerksomhet siden de ble utgravd, men informasjon over gravfeltene er ikke samlet felles eller i samme database. Nettstedet Askeladden.ra.no er en database over fredede kulturminner og kulturmiljøer i Norge. Dette nettstedet er også tilknyttet til kulturminnesok.no som er den databasen som er åpen for alle, og har mye av den samme informasjonen. De jobber konstant med å oppdatere informasjon på Askeladden, men det er mye som er fra gammel dokumentasjon, noe som var merkbart med flere av gravfeltene i denne avhandlingen. Det gjorde det også til tider vanskelig å koble sammen gravene fra originaldokumentasjonen til den informasjonen som finnes på disse nettsidene. Dette gjorde jeg ved å samle informasjonen inn i katalogen som blir anvendt i denne avhandlingen.

3.2 Nedenes, Arendal

På Nedenes i Arendal ligger det et gravfelt ved sjøkanten. Det er seks gravhauger her, men bare én av haugene er utgravet. Den ene gravhaugen ligger rett på utsiden av hovedfeltet, men er i denne avhandlingen inkludert til dette gravfeltet. Utgravingen ble gjennomført av fylkeskonservator Ugland i 1954 da det skulle bygges et hus. Det skal også ha ligget en liten haug ved siden av haugen med gjenstandene, ifølge Elisabeth Skjelsvik (1955). Gjenstandsmaterialet ble funnet i en hellekiste i gravhaugen hvor gjenstandene ble funnet (Kulturminne id: 70433-1). Graven lå mellom to små bergskjær og det kan være muligheter for at det har vært en annen grav her også, men det er ikke noe å finne der lengre. Gravhaugen som er utgravet er nå borte, men de andre gravhaugene har ligget uberørt og er ikke utgravet (Kulturminne id: 32341 1→5).

Det materialet som ble funnet er C29034 a-1 og C29677 a-b. Det er tre korsformede spenner, to spinnehjul og seks kar (Hankekar og Spannformet kar) som er funnet i denne haugen. Det er veldig godt bevart og mye av det er fremdeles helt. Det ble også funnet noen kullbiter utenfor gravkammeret. Basert på typologien på gjenstandene ligger dateringen til folkevandringstiden.

På Nedenes blir det ikke fokuset så mye på gravplass, men heller fokus på enkeltgravene. Vi har den ene gravplassen ikke langt unna Haug N1 som har blitt registrert, men ikke utgravd. Dette feltet er dermed vanskelig å datere, hvor det er flere perioder som har store gravhauger og det er ikke unaturlig at det kan ha vært fra bronsealderen også. Gravene kan selvsagt også være fra forskjellige perioder, men det at det ble bygget gravhauger i det hele tatt sier noe om de som ligger der/bodde der. En gravhaug tar mye arbeid og resurser for å bli laget, så det at en fikk en gravhaug sier noe om statusen til individet. Noe som går igjen med disse gravhaugene her er at de fleste av dem er markert med steiner rundt hele haugen.

3.3 Skreros, Birkenes

Skreros-feltet har 12 gravhauger som er mellom 12-18m i diameter. Seks av gravhaugene ble undersøkt av Helge Gjessing i 1917 (Kulturminne id: 11771-1 → 12). Flere av haugene bærer spor etter tidligere gravninger og plyndringsgroper. I flere av haugene var det kull, men bare den éne graven (HaugS2) hadde gjenstandsfunn i seg. I den éne haugen ligger et synlig gravkammer hvor funnene til C21287 lå. Det har selvsagt vokst opp vegetasjon i moderne tid som gjør at ikke alle av haugene er like synlige som de ville ha vært da de var nyere.

Vegetasjonen består nå av lyng og kratt. Plasseringen i landskapet er ideelt ved en elv som renner inn til et større innlandsvann: Ogge. Det ligger også på en liten ås som kan bli sett fra et stort område med tanken på at det ikke var oppvokst skog slik som det er i nåtiden.

I Haug 2 som gravkammeret ligger i har det vært to individer: en voksen kvinne og et barn. Det er et ganske stort materiale som bare er i denne éne graven. Det var 11 leirkar av forskjellige former og størrelser. Det er også fem spenner i graven, den to er skjoldformede spenner som vi også har på Mjølhus, mens de andre i graven var to to korsformede spenner og en bøyleformet spenne. Det ble også funnet glassperler, halskjede, pilspisser, saks, kniv og tesktil mm. Dette var en skjelettgrav hvor vi har to hodeskaller. Dette var av et barn og en voksen person de antar er en kvinne.

Gjenstandsmaterialet i Haug S2 er datert til yngre romertid, noe som gjør at vi kan tenke at resten av disse gravene kan komme fra både romertiden og folkevandringstiden. Det ble funnet kull i flere av de andre haugene (haugS1, haugS4, haug10), og det kan være av interesse å ta prøve av disse for å se på om dateringene stammer fra disse periodene. Det er ikke noen registrerte kulturminner i nærheten av gravfeltet, men det har vært aktivitet rundt Ogge siden steinalderen. Det er grunn til å tenke at det har vært personer med godt nettverk som har holdt til på Skreros hvis vi ser på gjenstandsmaterialet. Noe som også går igjen med alle haugene her på denne gravplassen er groper på toppen av haugene. Det er flere av dem som har fotgrøft rundt haugen.

3.4 Mjølhus, Froland

Dette feltet har flere hauger og graver som er datert til forskjellige tidsperioder. 18 av disse gravhaugene er datert til romertid og folkevandringstid og er inkludert i denne undersøkelsen. Vi har ikke like god dokumentasjon fra utgravningene på Mjølhus som vi har fra de andre feltene. Den éne graven ble gravd ut i 1849 av formannen for Arendals Skoles offentlige Bibliotek og Museum Morten Smith Dedekam etter at han hadde hørt rykter om gravrøveri, og derfor gravde opp haugen for å redde så mye som mulig (Eldorhagen 2016). Dette var før det var noen kulturminnelov, slik at det var ikke ulovlig å grave i gravhauger. Noe av det som gjør denne graven litt spesiell er at den ble plyndret rett før Dedekam kom og reddet restene av gjenstandene, slik at vi vet ikke om det ble tatt mye vekk før han kom eller ikke.

Det har vært flere registreringer opp igjennom årene av dette gravfeltet: 1849 av Morten S. Dedekam, 1922 av A. Løvland, 1954 og 1960-61 av Elizabeth Skjelsvik, 1975 og 1977 P. O. Nybruget, P. Rolfsen 1973, og til slutt i 2008 av Gudrun Mjaaland. Gravfeltet har blitt delt opp av moderne veier og bebyggelse. Den ene siden, kalt Mjølhusmoen, består av 13 gravhauger (Kulturminne id: 31296-1 → 11). Alle haugene er klart markerte og lett synlige, med noen skader på noen av dem. Flere av haugene har vage forsenkninger og avflatet midtparti, og består av sand og grus. Vegetasjonen er gress, lyng og mose, i tillegg til furutrær og gran i nord. Den minste haugen er 10m i diameter og 1m høy. Den største er 20m i diameter og 2m høy. Nidarhallen ligger inntil den østlige delen av dette feltet. De andre gravhaugene ligger på andre siden av Nidarhallen (kulturminne id: 121322-1 → 5). To utgravde og fjerna gravhauger (Haug M1 og M2), samt to muligens restaurerte gravhauger. Det ble også påvist en mulig liten forhøyning bak en redskapsbu (usikkert om dette er rest av gravhaug). Den ene restaurerte gravhaugen er 12m og ikke hel. Den ligner en halvmåne. Mens den andre rundhaugen er hel og 11m i diameter. Den er bevokst med trær og har en liten nedsenkning på toppen.

Materialet vi ser på ved dette feltet kommer fra tre sikre graver, og materialet som var en gave fra gårdseieren Osul Eriksen, Melhus (A. 143. Kat.1883, s.23) som trolig kan ha kommet fra flatmarksgraver mellom gravhaugene. Det dreier seg om totalt 31 leirkar av mange forskjellige typer, som for eksempel hankekar, spannformet leirkar, tutekar, vortebeger og kokekar. Syv spenner kommer fra den éne graven, av typer korsformet, hektespenner, takfotspenner, og en skjoldformet spenne av samme type slik som på Skreros Andre gjenstander ble også funnet, slik som nål, kjede, perler, spinnehjul, kniv, spiker, kam og mer.

Dette gravfeltet vi ser på her har vært ganske stort. Det har også en historie med gravplyndring helt frem til utgravningene i 1849 ettersom det ikke var noen lover om kulturminner på den tiden. Dette gravfeltet har også flere likhetstrekk med det vi finner på Skreros, og da ikke bare angående gjenstandsfunn, men også når det gjelder landskapet. Feltet på Mjølhus ligger ved en elv som heter Nidelva som renner ut i sjøen. Feltet ligger ikke langt ifra en bygdeborg, og det er grunn til å tro at det kan ha vært ferdselsveier langs denne elven som Mjølhus kan ha hatt kontroll på.

3.5 Glamsland, Lillesand

Glamsland-feltet hadde 12 gravhauger og av disse har seks gravhauger blitt undersøkt. Dette gravfeltet ble gravd ut mellom 1982 til 1984 av Jan Henning Larsen (Larsen 2003) og ble utført i forbindelse med utvidelse av sanduttaket. Dette er et stort gravfelt som har blitt oppdelt av et sanduttak og steinuttak. Plasseringen av uttakene gjør det slik at flere av haugene har hatt utrusninger, og vegetasjonen rundt er tett med trær av forskjellige sorter, lyng, mose og kratt av forskjellige varianter. De fleste haugene er rundhauger, men vi har et par hauger som har annen form. Dette feltet ligger ca. 6km vest fra Lillesand sentrum og 3km fra sjøen (Kulturminne id: 31896-1 → 6, 80143-1 + 2 og 31899-1 → 5). Flere av gravene har blitt utsatt for hardhendt utgraving i løpet av 1800-tallet som ikke er dokumentert, men det kom inn gjenstander fra den tiden som også er tatt med i oppgaven (HaugG6). Det Larsen ville prøve å finne ut var hvordan gravskikken var og hvordan gravhaugene var oppbygd.

Gjenstandsmaterialet vi kjenner fra dette feltet kommer fra seks av gravene. Det er brente bein i gravene som gir indikasjon på branngraver. Ved utgravingene i 1982-1984 lette de etter gravritualer/gravtradisjoner hvor de konkluderte med at det var en lokal tradisjon her. Stylegar (2003) nevner at gravene hadde en brannrop hver som lå i midten av haugene, og det viste seg at det var kun et individ per gravhaug. Det er flere gjenstander her som tyder på kontakt med utlandet og import av varer. Det er spesielt glassbegeret som vi tenker på da, og flere gjenstander av gull. Men det er også flere kar, fibula, perle, fingerring, kniv mm. Det ble funnet 11 kar av blant annet hankekar, vortebeger og begerformet.

3.6 Vik, Fjære, Grimstad

Feltet har 14 gravhauger og to graver med steinlegninger. Dette feltet ble først gravd ut av Nicolay Nicolaysen i 1875 og 1876 (Nicolaysen 1875 og 1876). Det ble også utgraving i 1970 ved veiarbeid, hvor de gravde ut flere steinsetninger, to gravhauger og kullgroper. Når Nicolaysen gravde fant han 15 av de 16 gravene som er registrert på dette gravfeltet. Alle haugene ble utgravet, og feltet er bevokst med furu, småkratt, gress og lyng. I 1970 når det skulle være omlegging av veikrysset ble det en undersøkelse som skulle registrere de andre gravene som de visste om og bekrefte de gravhaugene Nicolaysen utgravde. På dette feltet har det også vært dateringer fra flere tidsperioder (eldre og yngre jernalder).

Feltet her ligger ved et veikryss ved siden av bedehuset og på nordsiden av Fjære barneskole. Haugene er alle tydelige bortsett fra en som er sterkt redusert (Skjelsvik 1957). Steinlegningene er delvis klare, men har blitt overgrodd og/eller redusert på flere steder. Noen av haugene er fjernet under utgravningen og med anlegget av festplassen som ligger ved siden av barneskolen. De som var fjernet var to langhauger som Nicolaysen utgravde, men disse er fra yngre jernalder.

Materialet som ble funnet på dette feltet er kar, spenner, beinkammer, brente bein og kull, tre ringer, fire spinnehjul og mer. Det ble også funnet uidentifisert dyrebein i den ene haugen. På dette feltet er det 12 av gravene som har funn i dem, og ti av dem var branngraver mens vi vet om to skjelettgraver. Det er totalt 26 kar på dette feltet av forskjellige former som er funnet i 10 av gravene. Av spenner er det ni totalt som består av fire korsformede spenner, en hektespenne, tre bøyleformede spenner og en fibula.

3.7 Bringsverd, Fjære, Grimstad

Det andre gravfeltet i Fjære består av 18 gravhauger (Kulturminne id: 61382-1 → 16). Dette feltet var ikke mulig å observere nært for hele feltet er inngjerdet for gårdsbruk, så mesteparten av informasjonen kom fra registreringene som Skjelsvik gjorde i 1957. Her er flesteparten av haugene uklare og bare fem av haugene er klart markert. Ti er bygget hovedsakelig av jord og sand, resten er steinblandet. De fleste haugene er lett avflatet og fire av dem sterkt ramponert (Skjelsvik 1957). Haugene er bevokst henholdsvis med gran, furu, løvkratt, bregner, lyng og gress. Diameteren på haugene er 7-13,5m og høyden 0,2-1,5m. Feltet ble gravd ut av Nicolay Nicolaysen mellom 1874 til 1876 etter han hadde vært og registrert i området, og ble veldig interessert i Fjære-området. Det er flere som mener at han ble litt for ivrig og gravde ut for mange graver på for liten tid (Winther 1881, Gjessing 1920, Larsen 2003). Han gravde ut alle gravhaugene, men i senere tid har gjenstander blitt funnet i samme området, noe som kan indikere at Nicolaysen ikke fikk gravd ut alt og at det kan ha vært flere flatmarksgraver som ble oversett.

15 av gravhaugene hadde gjenstandsfunn i seg. Materialet som vi finner på disse feltene er kar, bryne, nål, smeltedigel, spyd, ring, slipestein skjoldbule, spenne, spinnehjul, kam, hengesmykke, perler mm. Totalt er det 46 kar på dette feltet i 15 av gravhaugene som er av stor variasjon, blant annet hankekar, kokekar mm. Av spenner er det 12 totalt på feltet, i tillegg sammen fem av gravene. Ved den informasjonen som er av gravene så er det bare branngraver på dette

feltet. Det er flere av gravene på dette feltet som Myhre, ut i fra sine kriterier (Myhre 1987), ville definert som 'høvdinggrav'. Det er flere gravtyper som for eksempel en våpengrav som har fått litt oppmerksomhet (for mer Stylegar 2011, 2014).

Dette feltet er hva Myhre (1987) så på som et av hovedfeltene for senteret. Da så han på hvor stort feltet er og hvor mange graver det er der. Dette feltet har aktivitet fra steinalderen, og graver og aktivitet fra bronsealderen frem til vikingtiden. Bringsverd-feltet har en dominerende plass i forhold til funnbildet i Fjære igjennom hele jernalderen, men spesielt rundt den eldre romertiden hvor fire av de fem våpengravene fra Fjære ligger plassert (Larsen og Sollund 2002: 20). I materialet som blir anvendt her, er det kun våpengraver på Bringsverd.

4. Rammeverk

I denne avhandling er rammeverket knyttet til identitetsspørsmål, og hvordan et arkeologisk materiale kan knyttes til uttrykk for regional identitet. Det rammeverket som blir presentert nedenfor er valgt for å hjelpe og åpne opp for å forstå et individ i en større sammenheng, og være mer bevisst på at det er ulike muligheter å se et individ på ut i fra forskjellige skalaer. Fokuset vil ligge på både et regionalt nivå, men også et mer lokalt og sosialt nivå. Hvilken bakgrunn og erfaringer som hver enkelt person har spiller med på hvordan en tilnærmer seg et materiale og hvilke spørsmål du stiller og ser etter. Arkeologi er et fortolkende fag og er derav vanskelig å kreve objektive sannheter. Den teoretiske siden hjelper med å bruke den metodiske siden ved å se på materialet for denne avhandlingen. Det teoretiske og metodiske rammeverket går naturlig over i hverandre når fokuset er på gjenstander og deres betydninger på makro (regionalitet) og mikro (lokal/sosial) skala.

4.1 Regionalitet

Regional identitet er ikke så enkelt som det kan høres ut som. Søren M. Sindbæk (2008) sier at det kan være frustrerende med alle de forskjellige uttrykkene de forskjellige områdene har og hvilke betydninger de har. Regionale aspekter og forutsetninger kan ha mye å si for sosiale aspekter ved identitet. Det kan ha vært forskjellige møtepunkter hvor folk kunne møtes og ha

bytteutvekslinger av ikke bare gjenstander, men også ritualer og lære av hverandres yrke og ideer. Denne avhandlingen undersøker om det kan finnes et mønster i de forskjellige gravene og på de forskjellige gravplassene, som kan gi oss et innblikk i hva kanskje mønstrene i gravgodset kan være for denne delen av området. Det vil også bli sett på gravenes innhold og litt på gravskikken om det er noen mønstre som går igjen i gravene på de forskjellige tidspunktene. Det finnes mange forskjellige typer gravritualer og gravtyper, og alle de kan ha hatt forskjellige betydninger. Kan gjenstandsmaterialet og gravplassene hjelpe med å finne et mønster over periodene og områdene, og hvis ikke, er det mulig å finne ut hvorfor det ikke var et mønster? Dette er spørsmål som vil bli sett nærmere på i analysedelen av oppgaven. Når vi skal se på regionalitet så er det naturlig å ta inn en 'kontrollgruppe' for å ha noe å sammenligne med. Dette vil hjelpe å bekrefte/avkrefte at det er tradisjoner som går igjen i Aust-Agder som ikke er på Vestlandet eller Østlandet. I diskusjonsdelen vil de vestlige og østlige tradisjonene, som presentert i forskningshistorien, bli satt som kontrollgruppe for de forskjellige gjenstandstypene. Det vil innebære at de vanlige gjenstandstyper og gjenstandsgrupper blir satt ved siden av de resultatene fra analysene, som da kan vise hva den potensielle sørlige tradisjonen (Aust-Agder) var.

4.2 Hybridisering

I denne avhandlingen kommer hybriditet til å være med på å forklare uttrykket for regional tilhørighet i det aktuelle gravmaterialet fra Aust-Agder. Samfunnsvitenskapene definerer begrepet som en måte et samfunn tar opp en skikk eller gjenstand og omformer det til sitt eget. Kulturmøter danner ofte utgangspunktet for hybridisering av materiall kultur og samfunn. Hva som kan bli omdannet i slike møter er alt fra religiøse ritualer, språk, symboler og gjenstander (Rødsrud 2017). Ekengren (2009: 157) skrev en bok om ritualisering og hybridisering av romerske skip. Her forklarer han hybridproduktet som ikke en kopi av det «originale», men som noe unikt og originalt i seg selv. Et poeng som han tar frem er hvordan domestiseringen av fremmede kulturelle elementer og den lokale kulturen kan smelte sammen og skape en form for kontinuitet, og tilpasse seg fra mulig sosialt press fra andre kanter.

Begrepet i denne sammenhengen er ganske enkel. Som Inga Malene Bruun skriver om i sin masteravhandling (Bruun 2007: 17-21), vil det arkeologiske materialet ofte framtre som mer eller mindre hybrid. Dette er fordi at kulturer møtes og blandes, og nettverk kan påvirke den lokale kulturen. I denne avhandlingen kommer vi til å se på om det er en hybridisering vi ser i Aust-Agder ved å undersøke det arkeologiske materialet vi har i Aust-Agder og sammenligne det med de vestlige og østlige tradisjonene.

4.3 Kvalitative og Komparative analyser

Metodene som kommer til å bli anvendt i denne avhandlingen er beskrivende kvalitative analyser og komparative analyser, i tillegg til noen kvantitative analyser. Katalogen til denne avhandlingen er den oppsamlede informasjonen som er relevant.

Kvalitative analyser er analyser som er beskrivende og fortolkende, enten om det er beskrivelse av et objekt eller landskap. Kvalitative studier har ofte hensikten med å oppnå dybdekunnskap og helhetlig forståelse over materialet (Grønmo 2020). Analysene i denne avhandlingen baserer seg på å beskrive de indre og ytre gravminnene som kommer til å bli sammenlignet i den komparative analysen.

Kvantitative analyser har fokus på mengder og statistikk. Det finnes mange forskjellige analyser som går innenfor kvantitative analyser. Kvantitative studier bygger ofte på sannsynlighetsutvalg av enheter, og ut fra det kan resultatene generaliseres (Grønmo 2020). Det som blir brukt her er en enkel statistisk analyse med tabeller og grafer for å hjelpe å visualisere det vi vil sette et lys på. Disse analysene er hva den komparative analysen kommer til å basere seg på.

Katalogen, som er en blanding av kvalitative og kvantitative analyser, er med på å samle informasjonen fra flere steder til et sted. Det er en generell oversikt over feltene med de forskjellige haugene som kommer til å bli brukt i denne avhandlingen. Det er også en oversikt over gjenstandene og typologien. Det er også en oversikt over landskapet rundt feltene inkludert andre kulturminner i området fra romertiden og folkevandringstiden. Til slutt så er tabellene over grafene også inkludert.

En komparativ analyse er en sammenlignende analyse hvor det må være to eller flere sider. Analysene kan fokusere på likheter og forskjeller på enheter, mønstre, eller forholdene mellom enheter og mønstre (Pickvance 2001). I denne avhandlingen er det sammenligning mellom de forskjellige feltene og resultatene fra dem, i tillegg til sammenligning av hva andre har funnet av andre regionale tradisjoner.

Katalogen var med på å vise hvordan jeg kunne systematisere materialet for å se på hva som ville være best for å sammenligne. Noe som ble klart ved å systematisere materialet i en katalog var hvilke gjenstander som går igjen både mellom enkeltgravene og mellom gravfeltene. Disse i kombinasjon med gjenstander som går inn under Myhres kriterier (Prestisje-, gull- og importgjenstander), var utgangspunktet for hva som skulle bli sammenlignet.

Vi begynner analysene med å lage noen relativt enkle statistiske analyser som grafer og tabeller som blir grunnlaget for sammenlignende analyser. Etter det går vi inn i de kvalitative analysene som er en beskrivende analyse og går inn på de forskjellige gjenstandstypene, særlig spenner og kar. Når vi har gjort dette så kommer vi inn på den komparative delen av analysene som vil sette opp de forskjellige feltene opp mot hverandre. Det er denne sammenlignende analysen som skal hjelpe med å besvare problemstillingene som denne avhandlingen har.

Hensynet med disse metodene og teoriene i et rammeverk er for å se på de forskjellige identitetsmulighetene for det lokale og det regionale nivået. Det som disse analysene vil hjelpe oss med er å få en oversikt over databasen, og vil dermed også hjelpe oss med å se klarere hva som går igjen og hva som er forskjeller og likheter mellom de forskjellige feltene og gravene. De forskjellige mulighetene av eventuelle tradisjoner gir en mulighet til å lete etter en regional tradisjon (regionalitet).

5. Analyse

I denne delen av oppgaven skal vi analysere og kategorisere materialet. Dette blir delt opp i tre forskjellige deler: kvantitative, kvalitative og komparative analyser. Målet med disse analysene er å få en større forståelse av identitet og tendenser i materialet som kan uttrykke identitet og

tilhørighet. Ideen er at de tendensene kan hjelpe oss med å finne ut om det kan være likheter eller ulikheter i materialet som kan fortelle oss noe om hva/hvor individene i gravene hadde tilhørighet til. Dette går videre til om det kan bli vist et mønster av disse tendensene som kan vise til tilhørighet og regionalitet. Willeke Wendrich (2004: 209) ser på identitetsmarkører i den materielle kulturen for å få et innblikk på sosial identitet og gruppers identitet i Egypt. Hun bruker materialet fra graver for å se på personhood, identitetstrekk, og hvordan identitet ble sett på i Egypt og hvordan samfunnet så på identitet. Dette kan fortelle oss om hvordan materialet i graver viser til både den sosiale identiteten og til tilhørighet. Personhood tar for seg både den individuelle identiteten en person har og den identiteten du har i samfunnet og de forskjellige gruppene personen hører til. Målet med denne avhandlingen er å se på identitet og regionalitet ved å bruke personhood og gravmaterialet. Det finnes flere som har brukt gjenstander og gjenstandstype for å se på tilhørighet og regionalitet (se for eksempel Kristoffersen 2000, Hedeager 2007) I denne avhandlingen vil vi gå inn og se på hele gravene/gravfeltene, men også gå inn på noen av gjenstandstypene vi finner på disse feltene.

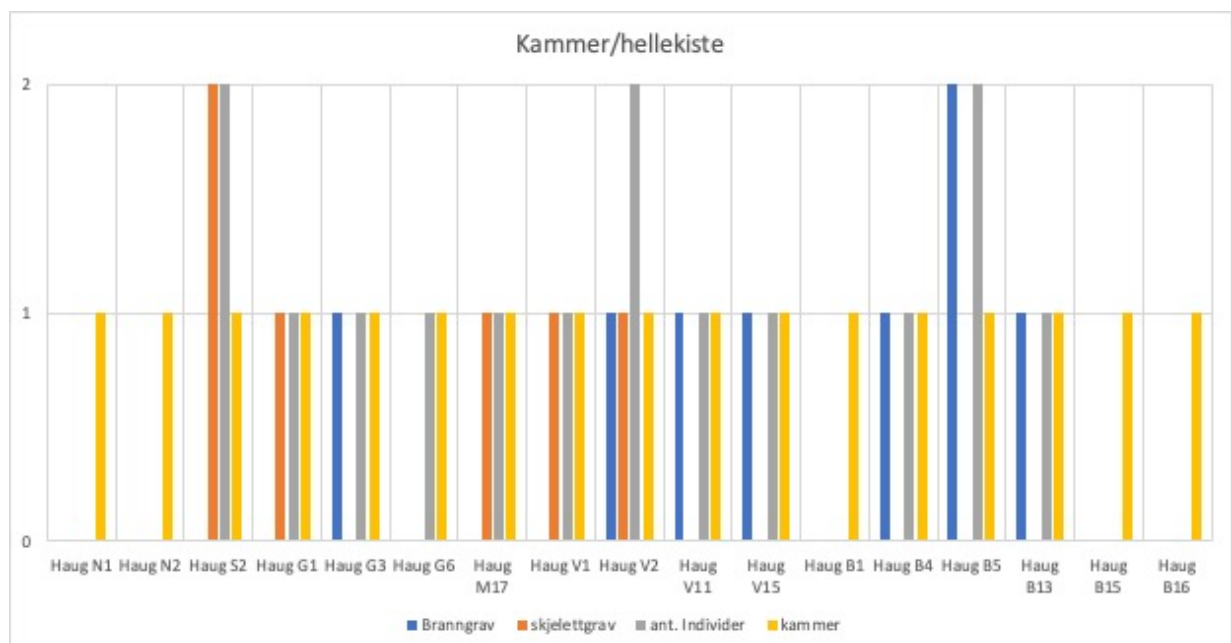
5.1 Kvalitative analyser

Jeg begynte med å kategorisere materialet inn i grupper for å få oversikt over hva det er jeg jobber med. Gruppene er basert på hva materialet er og hva de har som funksjon. Disse gruppene skal være med på å hjelpe med å fortelle noe om identitetene til de som eide gjenstandene. Hovedkategoriene for sammenligningene i denne avhandlingen går ut på ytre gravminnet og landskapet, indre gravminnet og enkelt graver, og flere underkategorier av gjenstander. Dette skal hjelpe med å få en større forståelse over eventuelle mønstre og tendenser som går igjen, og kan hjelpe med å svare på noen av spørsmålene denne avhandlingen prøver å løse.

På de forskjellige feltene vil målet være å se på om det er korrelasjoner mellom de forskjellige gravene som deretter kan hjelpe med å se mønstre mellom de forskjellige lokalitetene. Er det noen gravtyper eller ritualer som går igjen? Eventuelt noen gjenstandstyper? Etter å ha sett på hvert felt alene så sammenligner vi dem for å se om det er mulig å se likheter/ulikheter. Etter å ha gått over disse analysene vil fokuset bli rettet mot noen gjenstandsgrupper som blir funnet hyppig på disse feltene og kan fortelle noe om et kollektivt samfunn og/eller identitet.

5.1.1 Fellestrekk og mønstre

Det er forskjellige fellestrekk vi kan se fra de forskjellige feltene. Et av dem er plasseringen i forhold til vann og ferdselsårer, og plassering i høyden med godt utsyn. Disse faktorene og forholdene er hva som blir antatt til å ha vært viktig for datidens folk. Det er også fellestrekk som bare er innenfor hvert enkelt felt, noe som kan indikere på lokale tradisjoner. På Nedenes ser vi at gravhaugene er markerte med steiner rundt haugene, lignende så har nesten alle haugene på Skrerøs fotgrøft rundt haugene. På Glamsland så viser Larsen (2003) til mønstre som går igjen i alle haugene de utgravde. De var branngraver og var alle plassert midt i haugen, og dette var den eneste lokaliteten som hadde hovedsakelig bare branngraver. Som vi kommer til å se lengre nede i teksten så oppstår det lokale fellestrekk og mønstre som ikke er gjeldende på alle feltene.

Figur 1: Søylediagram med oversikt over hvilke graver som har kammer/hellekiste. Det er også tatt med hvor mange individer, og om det er branngraver eller skjelettgrav. Det må noteres at ikke alle graver har påvist noen individer.

	Branngrav	skjelettgrav	ant. Individuer	kammer	funn
Haug N1	0	0	0	1	12
Haug N2	0	0	0	1	0
Haug S2	0	2	2	1	38
Haug G1	0	1	1	1	5
Haug G3	1	0	1	1	2

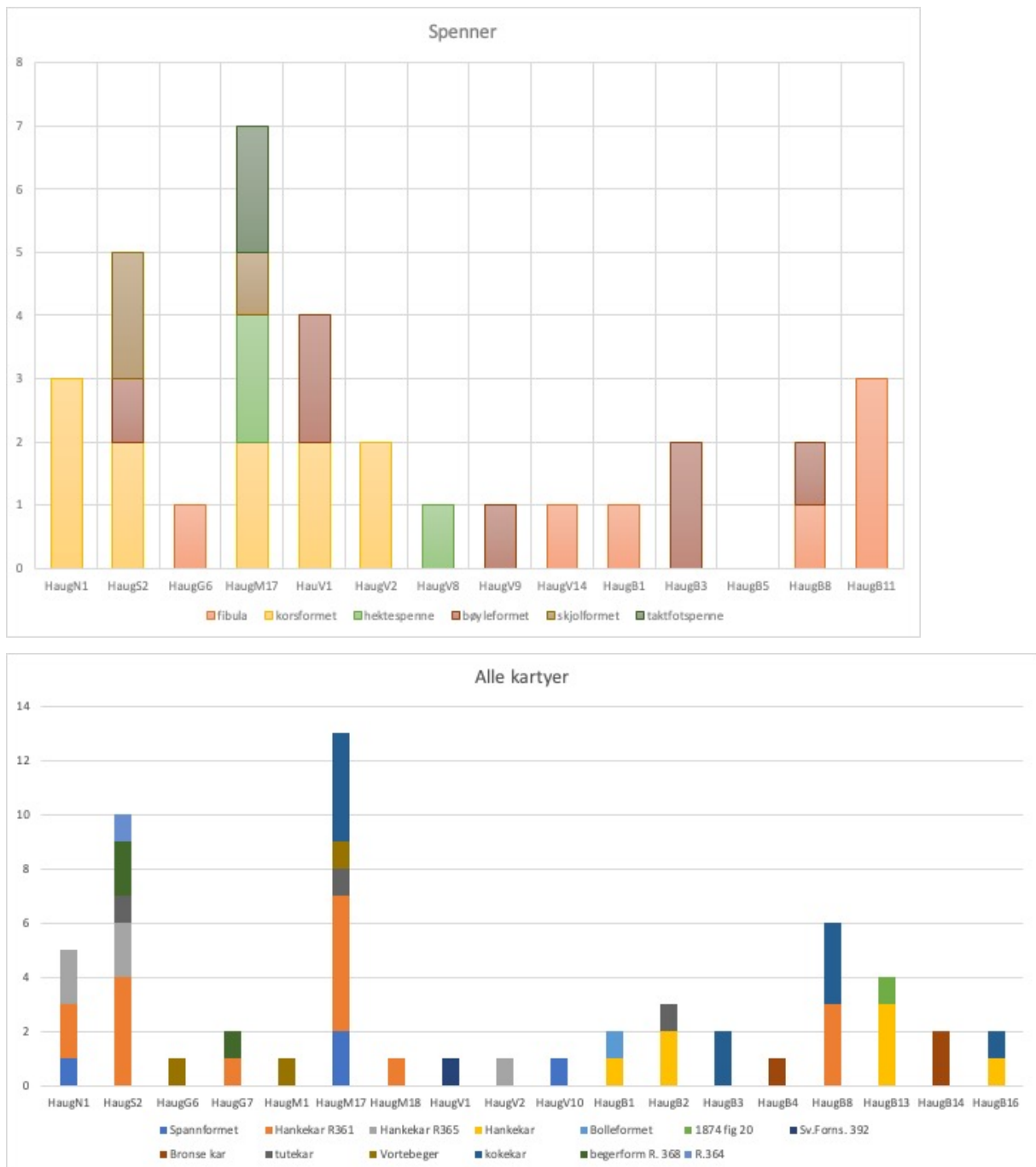
Haug G6	0	0	1	1	9
Haug M17	0	1	1	1	31
Haug V1	0	1	1	1	21
Haug V2	1	1	2	1	14
Haug V11	1	0	1	1	0
Haug V15	1	0	1	1	4
Haug B1	0	0	0	1	10
Haug B4	1	0	1	1	12
Haug B5	2	0	2	1	11
Haug B13	1	0	1	1	4
Haug B15	0	0	0	1	2
Haug B16	0	0	0	1	2

Tabell 2: Tabell over hvilke graver som har kammer/hellekiste inkludert hvor mange funn det er i gravhaugene.

På alle lokalitetene er det minimum én gravhaug som inneholder et kammer med rikt gravfunn og er skjelettgrav. Unntaket er Vik og Bringsverd som har flere graver med kammer som inneholder endel gjenstandsfunn. På figur 1 og tabell 2 så ser vi en oversikt over antall kammer/hellekister som vi har på de forskjellige feltene. Nedenes har to, men den ene har ikke blitt utgravet og vi vet ikke om denne graven har annet innhold. Haug N1 har hatt et kammer hvor gjenstandsfunnene har ligget. På Skreros så er det haug S2 som har et kammer hvor gjenstandsmaterialet er funnet i tillegg til skjelett fra to individer. Glamsland har tre graver med hellekiste, men to av disse kan ha vært samme gravhaug. Dette er haug G3 og G6. Haug G6 har veldig dårlig dokumentasjon fra 1853, og Larsen i sin utgraving i 1984 tror at haug G3 kan være den samme graven ut ifra det vi vet om haug G6. Ettersom dokumentasjonen er mangelfull til materialet som ble hentet inn i 1853, har jeg valgt å holde haug G3 og G6 separerte, men tror også Larsen viser til gode sammenligning av haugene til den grad det er mulig. På Mjølhus så har vi dermed også bare én haug med et kammer, og denne har også mye gjenstandsfunn i seg. Vik og Bringsverd har begge flere gravhauger med kammer/hellekister i seg som har endel gjenstandsfunn i seg. Av haugene som har flere gjenstandsfunn i seg har Vik tre gravhauger, haug V1, V2 og V15, og Bringsverd har fire med gjenstandsfunn, haug B1, B4, B5 og B13. Vi kommer til å gå igjennom gjenstandsfunnet og sammenligne disse gravene lengre ned i dette kapittelet.

Andre fellestrekk som vi kommer til å se nærmere på i dette kapittelet er kombinasjonen av gjenstandstyper som i faglitteraturen gjerne blir knyttet til ulike regionale tradisjoner i denne

perioden (se kapittel 2). Det vil si at vi har to forskjellige spenner som knyttes til to ulike tradisjoner i én og samme grav. Vi ser også at noen av disse gravene har spenner fra den éne tradisjonen og kar fra den andre tradisjonen. Dette kan vi se demonstrert i søylediagrammene i figur 2 og 3. I materialet som undersøkes i denne avhandlingen er det til sammen åtte hauger som inneholdt kombinasjoner av kar og spenner som har kunnet identifiseres ut i fra type. Det er én haug fra hvert felt som har en kombinasjon av spenner og kar. Unntaket er Bringsverd, der tre av haugene har en kombinasjon av disse to gjenstandstypene.

Figur 2 og 3: Søylediagram over kartypene og spennetyperne vi har i de forskjellige gravene.

5.1.2 Ytre gravminne og landskapet

Den første kategorien som skal blir undersøkt er plassering i landskapet/området. Dette er ikke en landskapsanalyse, men observasjoner på likheter/ulikheter mellom de forskjellige feltene. Hva som blir ønsket å se på her er tilgjengeligheten, beliggenheten, og det ytre gravminnet for å se hva dette kan fortelle oss. Det er trolig ingen tilfeldighet hvor gravene er plassert i landskapet (Keller, C.1993), og det kan fortelle oss endel om betydningene rundt individene som ble gravlagt der. Jeg har gått og observert hvor i landskapet gravene ligger og hvor tilgjengelige de er. I tillegg har jeg gått inn i originaldokumentasjonen for å se hva som ble observert når de gjorde utgravningene og registreringene. Jo mer tilgjengelig gravene er, jo flere folk ville ha sett dem. De forskjellige ytre gravminnene kan også fortelle oss en del om individene. Periodene yngre romertid og folkevandringstid har større fokus på det ytre gravminnet, og det blir mer variasjon på gravtypene (Jensen 2003: 431). Noe av det som kommer til å bli diskutert i neste kapittel er nettopp hvordan disse forskjellige variasjonene varierer etter hvor du er i landet, og denne avhandlingen vil prøve å vise hva som er vanlig i Aust-Agder.

De observasjonene og den informasjonen jeg har fokusert på er tilgjengelighet, beliggenhet og kulturminner i nærheten. I tabellen fra katalogen er bevaring/moderne inkludert for å se på tilstanden til kulturminnene per dags dato. Det må poengteres at det som er lett eller vanskelig tilgjengelig i dag ikke nødvendigvis var det i romertiden og folkevandringstiden. Både landskapet og naturen er i kontinuerlig forandring, men likevel kan det vi ser i dag gi en indikasjon på hvorfor de valgte de forskjellige stedene som de plasserte gravene.

Ved Nedenes ligger gravfeltet ved sjøen mellom noen berg, med åpent landskap innover landet. Det er en del andre kulturminner på Nedenes, men ingen i nærheten av gravfeltet. En av haugene ligger på en topp hvor du kunne se sjøen og området rundt om trærne var hogget. På gravfeltet er det tre gravhauger og to gravrøyser i tillegg til haugen som ligger rett utenfor hovedfeltet. Utsikten fra gravfeltet er ut mot sjøen, men likevel litt gjemt mellom bergene. Etersom feltet ligger ved en bukt, så ville det være lett tilgjengelig for folk som ville gå inn på land via sjøen. Det er også store flate områder rundt som ville ha hjulpet både med sikten og tilgjengeligheten. I dag er det et boligfelt som ligger rundt haugene, og det er ikke enkelt å få øye på feltet. Den ene graven på toppen var fjernet når de bygde ut huset som ligger der i dag, mens de andre på

feltet ble stående, men gjemt. Det ligger fortsatt noe igjen av markeringene av stein rundt haugene, men ellers så er det veldig tilvokst med vegetasjon.

Skreros i Birkenes kommune er et gravfelt som ikke har mange registrerte kulturminner i nærheten. Feltet ligger ved Skreroselven som er et utløp til Ogge. I Anne A. Baggøien's (1979) analyse av feltet kaller hun det en forhenværende øy, noe som fortsatt er synlig når du ser på landskapet rundt. Gravfeltet ligger på en høyde og i området rundt, hvor det er dyrket mark nå, ville det ha vært vann på den tiden. Nå er feltet fullstendig tilvokst av vegetasjon, og elveutløpet er også overgrodd. Feltet har 12 tydelige gravhauger og haugene er bygget generelt opp av sandholdig jord med endel grus. Tilgjengeligheten har ligger til rette for allmenheten før med et informasjonsskilt, men nå er det ikke lengre enkelt å komme til haugene fordi veien til gravplassen er ikke vedlikeholdt.

Mjølhus er et ganske stort gravfelt som har blitt delt opp av bygg og veier i moderne tid. Dette feltet ligger også ved siden av en elv, Nidelven, som kan ha blitt brukt som en ferdselsvei (Marianne 2016). Det ligger også flere toppe rundt, hvor den ene har en bygdeborg som blir datert til samme periode som gravfeltet. Selve feltet ligger på en høyde slik at det ville bli sett enkelt fra både elven og fra fjelltoppene rundt. I denne avhandlingen går vi igjennom 18 forskjellige graver fra dette feltet. Det har i moderne tid vært mye forstyrrelser rundt dette gravfeltet. På 1800-tallet var det mange som plyndret, og når folk begynte å bygge hus tok de også noen av haugene. Dette gjør det igjen veldig vanskelig å vite om hva som ble igjen og hva som har blitt tatt bort i fra dette feltet.

I Fjæreområdet i Grimstad ligger Bringsverd og Vik ved siden av hverandre. Det ligger mange fortidsminner i dette området som er fra steinalder og kontinuerlig frem til i dag. Det er alt fra bosteder, gårder og gravminner fra forskjellige tider. Dette er noe som er grunnen til at Fjære har blitt sett på som et senter og det vil bli diskutert i neste kapittel. Det er to forskjellige gravfelt som vi ser på her, og begge ligger i et åpent landskap. Gravfeltet på Vik ligger på toppen av en ås som går ned til en vik i sjøen, noe som gjør at de kunne ha blitt sett fra havet. Gravhaugene er ikke veldig høye, men om dette kommer fra moderne slitasje eller om de var konstruert slik er vanskelig si. Gravfeltet på Bringsverd ligger også på toppen av en ås hvor du har god utsikt over landskapet og utsikt til Vik. Det er på Bringsverd de tror maktsenteret har ligget, og hvor storgården og Bringsverd-gravfeltet ligger (Myhre 1987,1991, Stylegar 2001). Dette feltet har ikke bare flere store graver fra eldre jernalder, men også fra bronsealderen og yngre jernalder.

Det er blant annet funnet ryttergraver og andre våpengraver fra vikingtiden. Bringsverd har 20 gravhauger og Vik har 20 gravhauger som er med i analysene i denne avhandlingen. Tilgjengeligheten til begge feltene ligger ganske tett sammen, med tanke på at du kan gå imellom disse to feltene, og er dermed ganske tilgjengelige til hverandre. Spesielt Vik er lett tilgjengelig med sjøen så nærme. Hele Fjære-området har mange registrerte kulturminner, og flesteparten er graver. Trolig så er det flere graver som vi ikke har funnet/utgravd enda. Da Th Winther var i Fjære på 1880 tallet fant de flere funn som kommer fra flatmarks-graver (Th Winther 1881), og det vil trolig være flere flatmarks-graver mellom gravhaugene på feltet også.

Glamsland, som er det siste gravfeltet vi tar for oss i avhandlingen, ligger også på en topp med utsikt til Glamsland-vannet. Det er tre km til sjøen og seks km vest for Lillesand sentrum. Selve gravfeltet ligger på en sandrygg, og har i moderne tid blitt et sanduttak som har delt gravfeltet opp. Det er 13 gravhauger som vi vet om på dette feltet, men på grunn av sanduttaket kan det være flere gravhauger som har blitt tatt bort uten at vi vet noe om det. Det er usikkerheter rundt de to haugene som ble utgravet i eller før 1853, hvor vi har lite og dårlig informasjon. Det er også usikkert om det var noen av de som også ble gravd ut i 1982-84 inkluderte noen av disse to. I tillegg er det tydelige spor etter plyndring av gravhaugene i nyere tid, noe som kan være fra 1800-tallet hvor det ikke var noen kulturminnelov og hvor det var et oppsving i gravplyndring.

5.1.2 – 1 Oppsummering

Fra de forskjellige feltene så ser vi at plasseringen i landskapet har fellestrekk igjennom alle feltene. Det første og mest tydeligste er plasseringen ved ferdselsveier og vann. Flere av feltene har også vært plassert på steder på høyder i landskapet som har vært enkelt å se fra forskjellige steder. Ved flere av lokalitetene så er det ikke mange kulturminner fra samme periode. Det er Mjølhus som har en bygdeborg datert til samme tidsperiode i tillegg til Vik og Bringsverd som har endel kulturminner rundt seg fra samme periode. Fjære-området er rikt på kulturminner fra alle periodene, inkludert romertid og folkevandringstid, noe som gir bakgrunn for plassering av sentra.

5.1.3 Indre gravminner

Som en fortsettelse fra avsnittene over skal vi fokusere på det indre gravminnet til de forskjellige gravene. I periodene yngre romertid og folkevandringstid blir det funnet både større

variasjon i gravskikken, men også flere utsmykkede gravminner enn foregående periode (Jensen 2003: 281-2, 340-342). Noe som vi ser går igjen i denne periodeovergangen er branngraver. I 2004 publiserte Anja Mansrud en artikkel som handler om hvordan kremasjon kan vise forskjellige tradisjoner. Hun nevner at Norge har et syreholdig jordsmonn som gir dårlige bevaringsforhold for organisk materiale, og dermed finner vi sjeldent ubrent skjelettmateriale. Kremasjonsmaterialet blir derimot bevart bedre når de ligger i urnegraver, dekkheller og branngroper, men dette er også noe som er lite undersøkt. Branngraver og inhumasjon foreligger parallelt i lange perioder, og du finner begge gravformene på samme gravfelt, og av og til i samme grav (Mansrud 2004: 36).

Nedenesfeltet er det minste feltet som blir undersøkt i denne avhandlingen. Og av de seks gravhaugene så er bare én av dem utgravd. Likevel kan dette felte fortelle noe om lokale tradisjoner og fellestrekk med de andre feltene. Et lokalt fellestrekk er steinring rundt haugene. Alle haugene har vært markert med steiner rundt hele haugen. Fellestrekk som vi ser i forhold til de andre feltene er den éne gravhaugen som har kammer og gjenstandsfunn i seg som blir datert til folkevandringstiden.

Gravene på Skrerros-feltet har innbyrdes fellestrekk, men det er også forskjeller mellom dem. Det er spesielt én gravhaug som har mange funn. Av de gravene som er utgravd, så viser alle gravene tegn til branngraver hvor det er et lag med kull i haugen. Graven som blir kalt Haug S2 hadde veldig rikt materiale og skiller seg ut fra de andre gravene på feltet med å være en skjelettgrav plassert i et kammer. Det at denne ene graven her er så skilt ut fra de andre gravene kan tyde på at de som ligger i graven har hatt en viktig rolle. Gjessing (1920) som gravde ut denne graven daterte alle gravene til samme tid, yngre romertid. Han daterte haugen med gjenstander i til yngre romertid, og daterte de andre haugene til samme tid basert på haugens oppbygging. Gjessing så i de haugene han gravde ut at han traff et bunnlag i jorden og kunne se tydelige spor i alle haugene at de hadde gravd i det laget. Det at den ene graven her skiller seg ut ser vi også i gjenstandene. Her har du flere kar, våpen, spenner og smykker.

Ved Glamsland var det flere ting som gjør dette feltet litt spesielt. Noe av det første som jeg observerte, noe som Larsen (2003) også nevner i sin tekst om Glamsland, var at det var visse fellestrekk som gikk igjen på dette feltet. Disse fellestrekkene er at alle gravhaugene hadde gravene i midten av haugene, og at det var bare én grav i hver haug. Disse trekkene i seg selv er ikke uvanlige, men dette er ikke noe som vi har mye av i områdene rundt. At et helt gravfelt

skal ha disse trekkene kan vise til en tradisjon som de hadde lokalt på dette stedet. Et annet trekk som alle gravene har i dette feltet er at alle er branngraver. Dette er ikke noe uvanlig for tidsperioden dette feltet er datert til (romertid). Det er syv av gravhaugene som har blitt utgravd. Det var funn i alle haugene, og flere av dem hadde bare brente bein og kar. Den ene haugen er likevel litt mer spesiell i gjenstandsmaterialet. Dette er den graven (Haug G3) som inneholdte et glassbeger mm. som har en dårlig og ganske ukjent dokumentasjon, men kan mulig være Larsens (2003) gravhaug 3.

Mjølhus er et stort gravfelt, likevel er det kun fire av gravene fra eldre jernalder som har hatt gjenstandsfunn i seg. Det har også blitt funnet løsfunn fra eldre jernalder rundt området som trolig har tilhørt flatmarksgraver. Kvinnegraven (Haug M17 i denne avhandlingen) som Dedekam utgravde i 1847 har veldig mye materiale og noen unike gjenstander også fra folkevandringstiden. Denne gravhaugen er kjent for sine mange kar og spenner som vi vil komme til å se nærmere på lengre nede i teksten.

Vikfeltet har endel variasjoner av gjenstandsmaterialet og gravritualer. Det er flere branngraver enn skjelettgraver, men likevel er det en god blanding av det som har blitt funnet. Det er også flere av gravene på dette feltet som er kammergraver. Her er det ikke noen spesifikke hauger som har fått ekstra mye oppmerksomhet i forhold til andre felt, men det er mange flotte funn som har blitt funnet her og flere av dem fra Haug V1 og Haug V2. Begge disse to haugene har hatt kammergrav i seg, men Haug V1 har trolig bare hatt en grav i seg så har Haug V2 hatt to graver. Begge haugene hadde en branngrav i seg, men Haug V2 hadde også en skjelettgrav. Disse haugene hadde flere kar og spenner, og andre funn som spinnehjul, perler, ring, nål og kam mm. datert til folkevandringstiden.

Bringsverdfeltet har veldig mange forskjellige graver, 18 fra romertid og folkevandringstid, og med tanke på at det har vært graver her helt tilbake til bronsealderen så er det mange forskjellige gravtyper og gjenstander som dukker opp. Dette er det eneste feltet av de i avhandlingen som har datering kontinuerlig over flere perioder. På dette feltet har vi en våpengrav (HaugB2) med flere spyd og sverd (som vi kommer tilbake til lengre nede i kapitlet). HaugB11 er også interessant med sverd og spenner, og et hengesmykke av gull. Det er disse gravene som var med på å styre Myhre til Bringsverd-feltet når han så etter sentre i dette området. Av de tre kriteriene til Myhre basert på gravgods så har Bringsverd to av tre: Gullgjenstander og

bronsegjenstander. Det var ingen importfunn av glassbeger, men det var andre glass gjenstander der.

5.1.3 – 1 Oppsummering

På de forskjellige feltene så er det lokale tradisjoner. Nedenes sine gravhauger har vært markert med steiner rundt haugene, og Skreros har vært markert med fotgrøft rundt haugene. På Glamsland er det spesifikke ritualer som går igjen i gravhaugene. Dette er branngroper som har blitt plassert dirkete i midten av haugene.

Alle feltene har minst én gravhaug som peker seg ut og som ser ut til å ha et felles uttrykk på tvers av alle de ulike feltene. Når det gjelder Vik og Bringsverd, som Myhre i 1987 foreslo som områdets senter i eldre jernalder, finner vi flere av disse gravene på disse to feltene og har flere graver med rikt funnmateriale. Bringsverd har også våpengrav og andre elitegjenstander som går under Myhres (1987) kriterier, som igjen viser til Bringsverd som et senter. Når vi ser på dateringene så ligger Skreros og Glamsland i romertiden, og Vik og Nedenes til folkevandringstiden. Både Mjølhus og Bringsverd har graver fra både romertid og folkevandringstid.

5.2 Gjenstandsanalyse

Det er noen gjenstandstyper som går igjen i alle feltene. Disse er spesielt kar og spenner, men også importgjenstander, våpengjenstander og smykker. Det kan hjelpe oss med å se etter likheter mellom gravene og gravfeltene. Om det er en viss type som går igjen så kan dette vise til kontakt mellom disse stedene og menneskene, og det kan også da indikere til en felles tilhørighet eller regionalitet. Noen av de gjenstandene som har gått igjen på de feltene i denne avhandlingen kan hjelpe oss med å komme nærmere svaret på om det har ligget en følelse av tilhørighet og regionalitet i disse områdene.

5.2.1 Kar

Kar er en av de gjenstandstypene som går igjen på alle feltene. Kar er den største gjenstandskategorien vi har og det varierer både fra type til ornament på karene. Det er visse typer som vi ser er veldig vanlige i Aust-Agder fra denne perioden og som vi også ser i gjenstandsmaterialet fra disse feltene. Oppslagsverket til Oluf Rygh Norske Oldsager fra 1885

blir fortsatt brukt som referanse til enten form og/eller ornamentikk. Johs. Bøe's bok «Jernalderens keramikk i Norge» fra 1931 er også et verk som ofte blir henvisning til den dag i dag, og begge disse bøkene har vært med på å hjelpe i arbeidet med dette materialet også. Flere av karene i denne avhandlingen er typeeksemplarene i disse to oppslagsverkene,

Kar er som mange andre gjenstander ikke alltid godt bevart og kan være skjøre. Det er flere av karene som var fragmentert, og mange av dem er for fragmenterte slik at det ikke er mulig å se en typologi på dem. Fra de forskjellige feltene har karene blitt registrert på mange forskjellige måter, noen har registrert fragmentene i gram, mens andre har tatt med hvor mange skår det ble funnet. Det kan også da være vanskelig å vite nøyaktig hvor mange kar det ville ha ligget der. En måte å se det på vil være å se på hvordan keramikken ser ut, hvor brent de er, hvilken farge/ glasur det er på karet, og ornamentikken. De kartypene vi ser i denne avhandlingen kan vi se i figur 3, og er hankekar, spannformet leirkar, bolleformet kar, tutekar, vortebeger, begerformet kar. Disse typene kommer i forskjellige versjoner og kan bli datert fra romertid til folkevandringstid.

En annen kartype vi ser mye av i denne avhandlingen er hankekar. Som alle karene så finnes det flere varianter, noe som kan fortelle oss om utviklingen av kartypene. Noen av de typene som går igjen i denne avhandlingen er R.361, R.365. I Agder er det veldig vanlig å finne hankekar i typen R.361, R.365 og R.364 hvor sistnevnte finnes sjeldnere utenfor Agder. Det har blitt foreslått at det har vært produksjon av keramikk på Sørlandet plassert i Fjære-området. Det er påvist keramikkproduksjon på Augeland i Kristiansand (Fredriksen og Rødsrud 2020), men basert på mengden, kvaliteten og ornamentikken på karene så tror mange at det kan være et produksjonssted i Fjære også. Bøe 1931 mener også at hankekar blir hyppig brukt på Sørlandet og Østlandet, og flere av karene med disse formene i denne avhandlingen har blitt avbildet av Bøe i sitt oversiktsverk «Jernalderens keramikk i Norge fra 1931».

Figur 4: C221400 Hankekar av type R.361. Fra haug S2

Foto: Elisa Nevestad

Andre kartyper som er funnet på feltene denne avhandlingen går igjennom er tutekar, kokekar, vortekar og begerformet. Vortebegre er en av kartypene som opptrer i flere av haugene i denne avhandlingen. Disse karene finner vi mange av på Østlandet (Bøe 1931: 99). Tutekar er en kjent kartype som har tute-formet hals som kommer fra en større buk, og kan bli funnet over et stort område i nord-Europa og blir alminnelige i Norge fra midten av fjerde århundre (Bøe 1931:132-138). Kokekar forekommer mye i yngre romertid og folkevandringstiden og har som regel bare en hank fra randen ned til buken. Kokekaret som R.364 ser vi mye av i enklere utstyrte graver både på Sørlandet og Østlandet, mens de er sjeldnere på Vestlandet.

5.2.1 – 1 Kar på gravfeltene

På Nedenes har vi seks kar av leire i den ene graven som har funn (haug N1). Det er fire hankekar hvor to er av typen R.361 og de to andre er R.365. Det er også et spannformet leirkar som er inkludert og et fragment med strekornamentikk. Både hankekar og spannformet leirkar finner vi på Sørlandet.

Graven på Skreros (haug S2) er kjent for å ha mange kar. Det er ti kar som ligger i den graven og det er flere typer som går igjen. Av disse ti karene så er syv av disse hankekar med litt variasjoner. De andre tre karene er ett tutekar av type R.357 som er avbildet av Bøe fir. 208 (se Figur 5) og to begerformede kar av type R.368 hvor det ene er avbildet av Bøe fig. 163 og det andre fig.192.

**Figur 5: Tutekar fra haug S2.
Typeeksemplaret til Bøe fig. 208.
Foto: Elisa Nevestad**

På Glamsland er det registrert kar i alle gravene og flere av dem er blitt brukt som urner. Flere av urnene var dessverre knust og det er ikke mulig å se typologi. Likevel så er det noen hele kar som det er mulig å se hvilke kartyper de er. Den ene er et begerformet kar som på Skrerøs av type R.368 og er type eksemplaret til Rygh. Dette karet er også avbildet på Bø fig. 151. Et av de andre karene er et vortebeget som er avbildet av Bøe fig. 136. Den siste er et hankekar.

På hele feltet ved Mjølhus er det ca. 26 kar totalt. Her er det spesielt den ene graven som har veldig mange kar. I gravhaug M17 er det 16 kar. Det er fire kokekar hvor to er Bøe fig. 250, én er Bøe fig. 249, og én med Bøe fig. 248. Alle disse kokekarene har negleornamentikk, men det karet som har typeformen som Bøe fig. 249 har ingen ornamentikk. Det er et tre/barkekar som vi ikke har på noen av de andre feltene. Det er også to spannformet leirkar i denne graven hvor den ene har rustspor under randen slik at typen er Bøe fig.310. Det er fem hankekar i type R.361 hvor to av dem kan bli sammenlignet med Bøe fig. 170. Andre kar som har blitt funnet på dette

feltet er et vortebeger av den senere typen Bøe fig.134-136. Det er også flere av karene som er sekundær brent og noen har blandet leire.

Ved Vik-feltet er det en mer jevn fordeling på karene hvor det ligger mellom en til fire kar i hver haug med unntak av en gravhaug med åtte kar i. Veldig mange av disse karene er fragmentert og det har ikke vært mulig å se noen typologi. Det er Haug V1 som har åtte kar, hvor fire er små skår som gjør det vanskelig å identifisere noen form, men et av disse karene har hatt ornamentikk. Den ene karet er et buleformet kar og avbildet av Bøe fig. 218. En av de andre er et kar som var laget av tre med strekornamentikk. Det ene ligner muligens på R.364, og den siste ligner antagelig på Aarsb. 1872 fig.13. Haug V2 hadde to leirkitt og to kar hvor den ene er et hankekar avbildet som R.365 og Bøe fig. 214, og den andre er hva Bøe kaller for spannformet vase. Bøe har også avbildet den spannformede vasen fig. 260.

Bringsverd-feltet har også ganske jevn fordeling av kar slik som Vik-feltet har. Her ligger det også med en-fire kar i de forskjellige haugene, med en haug som har 11 kar. Det er et bolleformet kar og et hankekar i Haug B1. I Haug B2 er det 11 kar hvor tre av dem er hankekar og de åtte andre er fragmenter og skår hvor de fleste har spor etter å være bulevaser og kokekar. Flere av dem hadde ornamentikk på seg og noen hadde hank. Ved de fleste av haugene som har kar i seg har hankekar og/eller kokekar, men vi har noen litt spennende kar her også. I Haug B14 har vi et bronsekar og et hankebeslag av bronse til et matkar.

5.2.1 – 2 Oppsummering

Den mest vanligste kartypen på alle feltene er hankekaret. Andre kar som er vanlige er kokekar. Det er også flere andre typer kar som viser indikasjon til forskjellige tradisjoner. Disse er spannformet leirkar, tutekar, vortebeger mm.

5.2.2 Spenner

En av de andre gjenstandstypene som går igjen er spenner. Spenner er noe som vi finner mange av i romertiden og folkevandringstiden, de tar seg også opp igjen i vikingtiden.

En av typene som er ganske sjeldne i Norge er skjoldformede spenner. I Norge er det ikke mange som har tatt for seg de skjoldformede spennene, men Bente Magnus (1975: 47-71) gav en god oversikt over de skjoldformede spennene som vi har i Norge. Det er ni spenner som vi vet sikkert er skjoldformede spenner, men som Magnus (1975: 48) nevner kan flere av disse spennene være gjemt blant braketeater ettersom de kan være veldig like i form. Av de ni som er i Norge er de fleste av forgyllet sølv, men to er av gull og en av bronse. I Aust-Agder har vi 3 av disse spennene. På Mjølhusmoen er den ene i forgyllet sølv (C30426f), og på Skreros har vi en av forgyllet sølv (C21287f) og den andre er av bronse(C22140b). Den som er av bronse på Skreros hang i et bronsekjede som bare har én parallell på Birkeland i samme kommune (Birkenes). Begge disse bronsekjedene har trolig blitt laget på samme sted til samme tid (Magnus 1975).

Figur 6: (Venstre bilde) C30426a Korsformet spenne fra haug M17. Form Shetelig fig 46.

Foto: Elisa Nevestad

Figur 7: (Høyre bilde) C29034i Korsformet spenne fra haug N1. Form R. 247

Foto: Elisa Nevestad

Korsformede spenner er en av de andre typene som vi ser ofte i gravene fra denne tiden. Røstad (2015) nevner at de korsformede spennene får en oppblomstring mot slutten av 400-tallet med lokale og regionale varianter. Når vi kategoriserer flere av disse spennene så henviser vi til spenner som Haakon Sheteligs (1907) bok om korsformet spenner i Norge som gir oss fortsatt ganske god oversikt over de forskjellige variasjonene vi finner her i Norge.

Andre typer spenner som kommer frem i materialet her er bøyleformet spenne, takfotspenne, hektespenne og remspenne. Det er også flere av spennene som ikke har blitt gitt en form både

i katalogen for denne avhandlingen og i originaldokumentasjonen, så noen av dem prøvde jeg å kategorisere og andre som jeg ikke kunne kategorisere er generelt kalt for fibulaer.

Det er tre spenner i gravhaugen på Nedenes hvor alle er korsformet. De korsformede spennene er alle av bronse, men alle er litt forskjellige. Den ene er Shetelig fig. 49, den andre er mellom Shetelig fig. 64-65, og den siste ligner R.247 med noen avvik. Fig. 49 er en form som det ikke har blitt funnet mange av i Norge, men flere fra Sverige og det tyder på at disse forekommer hovedsakelig på den østlige siden av den skandinaviske halvøyen. I motsetning til den spennen er den andre lik fig.64-65 som forekommer hovedsakelig på den vestlige siden (Shetelig 1907: 42-51). R.247 er derimot også mer vanlig å finne på Østlandet.

På Skreros er det fem spenner hvor to av dem er skjoldformet og to er korsformet, mens den siste er et fragment av en halvrund bøyle som er håndformet. De to skjoldformede spennene har vi allerede gått igjennom i teksten over om denne spennetypen. Den korsformede spennen som ble funnet her har formen til Shetelig fig. 53 og R.247 og er en av de mest vanlige formene på Østlandet. Fire av spennene er av bronse mens den siste er av sølv.

Glamsland-feltet har ikke mange spenner. Det bare en av gravene (Haug G6) som har spenner. Det er et bruddstykke av en fibula av bronse og noe av det mest spennende er en beltespenne av bronse som ikke har noen paralleller i det norske materialet, men det har blitt funnet likheter med et funn på Gotland (Larsen 2000).

På Mjølhus er det også bare den ene haugen (Haug M17) som har spenner i seg. Det er totalt syv spenner i denne graven hvor fire av dem er av bronse og tre er av sølv. Det er to korsformede spenner, to takfotspenner, to spiralformede hektespenner, og én skjoldformet spenne. De to korsformede spennene er av fig. 46 som er mest vanlig fra den østlige tradisjonen, men Shetelig mener at de har fått inspirasjon fra den vestlige tradisjonen. Takfotspennene er to miniatyrgaver av fig. 12 fra Sheteligs oppslagsverk av bronse. Hektespennene er spiralformet og av sølv med form som R.271, hvor den ene er hel og den andre er i seks fragmenter.

Vik-feltet har totalt ni spenner hvor Haug V1 har fire spenner, Haug V2 har to spenner, mens Haug V8, Haug V9 og Haug V14 har én spenne hver. Haug V1 har to bøyleformede spenner og to korsformede spenner, hvor den ene bøyleformede spennen er av sølv og den andre er av bronse. Den ene bøyleformede spennen er av typer R.263, mens den andre har litt annen

ornamentikk og er litt mer avrundet (Pl. VI fig 26). Haug V2 har to korsformede spenner av bronse. Den ene har vifteformet fotplate og den andre med en smal stilisert dyre-formet fot. Begge spennene har tekstilrester på baksiden hvor den har vært festet i et tøy. Den med vifteformet fotplate ligner på Sheteligs fig.111 som er mest kjent på Vestlandet. Den andre spennen som har en smal dyre-formet fot ligner på Shetelig fig.53 som er mer vanlig på Østlandet. I Haug V8 så er det en hektespenne av sølv, HaugV9 har en bøyleformet spenne i bronse. Haug V14 er det en bronsespenne som har en form som R.231-232.

Samme som Vik-feltet har Bringsverd-feltet ni spenner. Haug B1 og Haug B5 har én spenne hver, HaugB3 og Haug B8 har to hver, og til slutt så har Haug11 tre spenner. I haug B1 er det en fibula av sølv. I HaugB3 har to bøyleformede spenner som er avbildet i aarsberetningen for 1875 fig.16 og 17 (Nicolaysen 1976). I HaugB5 så har vi en remspenne av bronse med som er godt bevart med forsiringer og en rund nål. HaugB11 har tre bronsespenner hvor den ene er avbildet i Aarsberetningen for 1876 fig. 17 (Nicolaysen 1877). Disse tre bronsespennene har lik form som HaugV14 (R.231-232).

På de forskjellige gravfeltene og gravene ser vi at det er enkelte former som går igjen i gjenstandsmaterialet. Korsformede spenner og hektespenner er de spennene som det var flest av. Det er verdt å notere at det ikke var noen korsformede spenner på Bringsverd, men det var bøyleformede spenner og flere bronse-fibulaer. Noe som også er verdt å notere er at i flere av haugene så har vi kombinasjoner av spenneformer fra de forskjellige tradisjonene i samme grav.

5.2.2 – 1 Oppsummering

Den mest vanlige spennen på feltene er den korsformede spennen. Det er mange forskjellige variasjoner av den korsformede spennen som er mer vanlig i den østlige eller vestlige tradisjonen, og oppstår ofte i samme grav. Andre spenner som er vanlig i vårt materiale er den bøyleformede spennen. Spenner som er litt mer uvanlig er skjoldformet spenne, og en beltespenne som stammer fra Gotland. Disse spennene kan være med på å vise kontakt med kontinentet også. Lengre nede i kapittelet vil også kombinasjonen av spenner og kar fra de forskjellige tradisjonene bli diskutert. Flere av spennene kan også komme i kombinasjon med kar fra motsatt tradisjon.

5.2.3 Import og andre gjenstander

Det er noen gjenstander i materialet for denne avhandlingen som er litt spesielle. Importgjenstander er en gjenstandskategori som opptrer i elitesamfunnet både i gravskikken og på boplasser (Rødsrud 2012; 2017). Stylegar (2007: 12) viser også til eliten i romertid og folkevandringstid som hadde kontroll på resurser, folk og eventuelt kontaktnettet også.

Det ble funnet et glassbeger på Glamsland som er ganske interessant. Begeret er av utenlandsk opphav og har kommet fra kontinentet, og sammen med glassbegeret kom det også 32 glassperler som også har trolig utenlandsk opphav (Larsen 2003: 37).

Det ble også funnet fingerringe i flere av gravene. Disse er på Glamsland i haug G6, på Vik i haug V1, V9 og V15, og på Bringsverd i haug B1, B2 og B4. I haugB11 har vi også et hengesmykke av gull som er lik Ryghs berlokk R.283 og lik C997, men som er litt større. De ringene som har blitt funnet på Bringsverd og Glamsland er av gull, mens de på Vik er av bronse og jern. I haugV1 er det brudstykker av en flat bronse ring som viser tegn til å ha vært festet på nederkanten av et belte, og kunne eventuelt vært brukt til å bære nøkler eller lignende gjenstander. Den andre flate bronseringen fra haugV9 kan mulig ha vært brukt til det samme. Den siste fra Vik haugV15 er av jern. Ringene fra haugene B1 og B4 har begge en spiralring av gull hver og har blitt tolket som en betalingsring. I haugB2 er det en gullring av formen R.308 og på Glamsland er det opphøyde og avrundende striper med mellomlegg rundt utsiden.

Det ble funnet våpengjenstander i flere av gravene. Flere av haugene har hatt kniv i seg, og haug G1, M17 og V2 har kniv eller deler av en kniv i seg. Haug S2 har hatt seks kniver hvor den ene er brutt opp i fem deler og resten er ganske hele. Den ene kniven lå inni en liten urne. Det er også syv pilspisser og en spydspiss med rester av treskaftet igjen. I denne haugen er det to individer som har blitt gravlagt, en voksen kvinne og et barn på rundt 6år. Gjessing og flere identifiserte barnet som en gutt med utgangspunkt fra våpnene, noe som ikke lengre er en god nok forklaring. På Bringsverd er det haug B11, B5, B3, og B2 som har våpen. Haug B3 har hatt en spydspiss som er fragmentert, og haug B11 et sverd og en kniv. Haug B5 har et tveegget sverd og to spyd. Det er også denne haugen som har en remspenne noe som Kristoffersen (2000: 102) har notert fra flere våpengraver. Haug B2 er også en våpengrav med ni forskjellige typer våpen. Det er fire spyd og tre sverd hvor to av dem er tveegget og den siste er et sverdfeste av

sølv (C9786). Det er også jernbeslag til et skjoldhåndtak, og som mange andre våpengraver fra disse periodene er det en gullring som ble nevnt i avsnittet over.

5.3 Kammergraver og gjenstandskombinasjoner

Når jeg skriver om fellestrekk og mønstre imellom feltene så nevner jeg at det er minimum én gravhaug som utpeker seg på alle lokalitetene. Disse gravhaugene har hatt et kammer og/eller en hellekiste som igjen har inneholdt et stort og rikt gravmateriale. Disse er haug N1, S2, G3 og G6, M17, V1 + V2 + V15, og B1 + B4 + B13 potensielt. Når vi ser vekk fra Fjære-feltene (Vik og Bringsverd) så har alle feltene én gravhaug som har disse kriteriene. På Glamsland så er det usikkert om dette er en eller to gravhauger ettersom det er over 100 års mellomrom fra når disse ble utgravd og dokumentasjonen fra 1853 er veldig uklar.

Ved å se på hva de forskjellige feltene har av graver, kan vi se at gravhaugene som har kammer i seg skiller seg ut fra de andre haugene på feltene. I alle de forskjellige gravene med kammer er det en kombinasjon av spenner og kar. Typene varierer litt fra grav til grav, men alle utenom haugV2, B4 og B13 har den kombinasjonen (Se tabell 3).

HaugN1	Spannformet leirkar og hankekar 2 R.361 og 2 R.365	3 Korsformede spenner Shetelig fig. 49, 64/65 og R.247
HaugS2	Hankekar 4 R361 og R.365, tutekar R.357 Bøe fig. 208, begerformetkar 2 R.368, Bøe fig. 163 og fig.192, bolleformetkar R.364	3 Korsformetspenner Schetelig 53/R.247, 2 Skjoldformetspenner R310, Hektespenne R.271
HaugG6	Vortebeger Bøe fig. 136	Fibula og Beltebeslag
HaugM17	Vortebeger Bøe fig. 134-36, Spannformetleirkar, Bøe fig. 310, Hankekar 4 R. 361 og 1 R.365, Tutekar Bøe fig. 203, kokekar 2 Bøe fig 250, 1 Bøe fig 248, 1 Bøe fig.249, 1 tre- eller barkekar	Korsformetspenne 2 shetelig fig 46, 2 takfotspenner shetelig fig. 12, skjoldformetspenner R310, hektespenne R.271

HaugV1	Buleformet Bøe fig 218,	Bøyleformet 1 Pl. V Fig. 26 og 1 R.263, Korsformet 2 Pl. Vi fig. 28, 2 knapper fra hektespenne Pl..V fig.29
HaugB1	Bolleformet Bøe fig. 47 og Hankekar	fibula

Tabell 3: Oversikt over spennetype og kartypene fra de forskjellige haugene. Se tabell 1 for de vestlige og østlige tradisjonene.

Når vi ser på dateringene til disse haugene basert på typologien så har vi fra yngre romertid til folkevandringstiden. Fra yngre romertid har vi haug S2, G6 og B1, og fra folkevandringstiden har vi haug N1, M17 og V1.

Det vi kan se i tabell 3 er at fra Haug N1 så har spennformet leirkar og korsformet spenne av fig64/65 som er fra den vestlige tradisjonen, og to korsformede spenner av fig. 49 og R. 247 fra den østlige tradisjonen. Haug S2 har kar som passer inn i den østlige tradisjonen og de korsformede spennene tilhører også den østlige tradisjonen. Hektespennen derimot, tilhører til den vestlige tradisjonen. I Haug G6 så har vi vortebegeret som tilhører den østlige tradisjonen, men spennene, særlig beltebeslaget, kan vi finne likheter til i Gotland. Den haugen som har flest kar og spenner er haug M17. I denne haugen finner du fra den vestlige tradisjonen to spennformede leirkar og en hektespenne, mens resten er preget av østlige tradisjoner og hva som vil bli diskutert som sørlandske tradisjoner. I Haug V1 så er den bøyleformede spennen fra de vestlige tradisjonene og det bule-formede karet er fra den østlige tradisjonen. I HaugB1 så har vi ikke så mange forskjellige spenner eller kar, og alle lener seg mot den østlige tradisjonen.

5.4 Konklusjon av analysene

Fra de forskjellige feltene er det flere faktorer som går igjen og noen ting som er litt mer unike. Med det ytre gravminnet og landskapet rundt så er det merkbart at alle feltene ligger i nær kontakt med vann og ferdselsveier, noe som har blitt poengtert som viktig for folket på den tiden haugene ble bygget, og at det var lett tilgjengelig for folk å se feltene. Lokale fellestrekk se vi på Nedenes, Skreros og Glamsland. Nedenes har steinring rundt haugene, Skreros har fotgrøft, og Glamsland har branngroper plassert i midten av haugene.

Når vi går over til å se nærmere på gjenstandsmaterialet ved de forskjellige feltene så er det også noen visse gjenstander som går igjen, og noen gjenstandstyper som vi ser mye av i denne delen av Norge. Disse er hankekar og små kokekar av type R361, R364 og R365. Korsformede spenner er også vanlig, men i forskjellige variasjoner som går igjen i de forskjellige tradisjonene. Det er flere typer av kar og spenner som er enten mer vanlig på vestlandet eller Østlandet, noe som kommer til å bli tatt opp i diskusjonsdelen. Det er også noen enkelte funn fra feltene som fortjener litt ekstra oppmerksomhet, som de skjoldformede spennene vi har på Skreros og Mjølnhus. Et annet eksempel er glassbegeret på Glamsland som viser tydelige tegn til import fra Romerriket.

På alle feltene så er det minimum én grav som har et kammer/hellekiste i seg. Disse er også de gravhaugene som er rike på gjenstandsfunn. På flere av disse feltene så er det kun denne éne haugen som har gjenstandsfunn i seg, og det skal vi ta med oss videre i diskusjonen.

6. Diskusjon

I dette kapittelet vil det bli en gjennomgang av hva forskning kan fortelle om regionalitet og sentre. Etter å ha fokusert på noen av de forskjellige synsvinklene og hva som kan definere sentre, vil jeg gå igjennom resultatene fra analysene og sammenligne med hva andre har gjort. Det er ikke noen som har hatt Fjære-området som hovedfokus for å se på regionalitet, og ved å presentere hva andre viser til regionale områder fra Østlandet og Sør-Vestlandet, vil jeg gå inn for å se på hva som kan være tegn på et regionalt samhold i Aust-Agder. Kan dette vise tegn til hybridisering av regionalitet?

6.1 Regionalitet i Norge

Stylegar (2013) skriver om regionalitet i Norge hvor han ser på de forskjellige overordnede regionale forskjellene i gravskikken i Romertiden og Folkevandringstiden. Norge har en naturlig oppdeling med den topografien vi har, men det er også mye som er lokalisert til bare en gravplass, en gård eller en region. Et poeng som Stylegar sin avhandling handler om er forskjellen mellom øst- og vest-landet (Stylegar 2013: 372-375), historisk sett har kystlinjen

vært hovedruten hvor bebyggelsen har ligget, men det har også vært viktig med innlandsruter innover fjorder og elver (Stylegar 2011: 220). Det er distinktive forskjeller i gravskikken, og til og med typologien i materialet, mellom disse to regionene. Med Agder som står mellom disse forskjellene kan vi se at de har en egen stil. I Aust-Agder har det vært vanskelig å se noe som ligner på hva vi ser på Østlandet og Vestlandet. Det kan være likheter, men det er en blanding av forskjellige tradisjoner som blir omskapt til noe eget for Aust-Agder. Hva materialet i denne avhandling kan hjelpe med å fortelle oss er hvordan det blandende materialet av vestlige og østlige tradisjoner blir til en egen tradisjon for Aust-Agder.

Det er flere som har studert regionalitet med tanke på et spesifikt område, ofte handler det om elitegraver eller store gårder. Et eksempel som flere har fokusert på er Avaldsnes og Rogalandsområder når det er snakk om romertiden og folkevandringstiden (se Amundsen og Fredriksen 2014, Faanes 2010, Grimm og Stylegar 2004, Hartvigsen 2014, Hatling 2013, Reiersen 2017). Reiersen har skrevet en doktoravhandling i 2017 hvor han ser på elite og sentra i Vest-Norge i yngre romertiden og folkevandringstiden. Han har brukt Myhre's (1987) og Ringstad's (1992) modeller for å finne maktsentra, og ved å oppdatere og modifisere modellen er et av målene til Reiersen å validere denne modellen og vise til at den er brukbar som en veiledende modell. Reiersens doktoravhandling gir en god oversikt over forskningen rundt sentralisering. Når han går inn på de forskjellige typer av sentra inkluderer han sosiopolitiske, militær, juridiske og rituelle funksjoner assosiert med haller, ting og religion (Reiersen 2017: 299).

Sentralisering er et omdiskutert tema i periodene romertiden og folkevandringstiden. Det er ofte Myhre, Ringstad og Brink som blir nevnt når det kommer til sentralisering hvor Myhre har fokusert på maktsenter med fokus rundt resurser og storgårder. Brink ser på multifunksjonelle sentrale steder. Når vi tar med Hatling, så ser vi på krigereliten og gjestebud.

Flere av gravene som er med i denne avhandlingen var kammergraver og hadde hellekister. Stylegar (1995, 2005, 2011, 2014) har skrevet flere artikler og en bok(avhandling) hvor han har fokusert på forskjellige gravtyper i romertiden og folkevandringstiden. En av gravtypene er kammergraver og hellekister. Kammergraver er en type som vi finner flere av på kontinentet og i Norge og Sverige (se for eksempel Ramqvist 2011). Det er funnet flere hellekister i Norge hvor kisten er laget av steinheller og er som regel lengre enn kroppen og har ofte rikt og mye gjenstandsfunn innvendig ved kroppen (Stylegar 2014: 194). Noe han påpeker i sin bok «dialog

med de døde: Arkeologien og gravskikken» (Stylegar 1995: 26-27) så er det ikke alle gravskikker som kan forklares med de samme forklaringene, han bruker ideologi og makt som eksempel ettersom det er det avhandlingen handler om.

Mansrud's artikkel i 2004 ser etter hvorfor, hvordan og hvem som ble kremert. Hun ser på hvordan det som regel bare er en liten del av skjelettet som havner til slutt i graven og at dette er mest sannsynlig intensjonelt og kan bli koblet til forfedrekulten og norrøne tradisjoner. Hun nevner at brannstedene blir sjeldent funnet og en av grunnen til det kan være at de var konstruert oppå bakken og ikke dekket med jord, og dermed forsvant. Der de blir funnet kan brenningsstedet gi verdifull informasjon om hvordan kroppen blir håndtert, og hvordan de brenner beinene (Mansrud 2004: 31). Terje Østigård (1999; 2000; 2006; 2007) har også skrevet om kremasjon i forhold til rituell praksis, og han tar også for seg kremasjon i urner. Han går igjennom de forskjellige funksjonene og karaktertrekk som urnene kan ha. Et kar kan representere allianser, forskjellige forhold og sirkler av bekjente, og kan også representere økonomisk og sosial status i et hierarki. Til slutt så kan urner også representere huset for de brente beinene hvor kosmologiske og religiøse ideer og tanker kan bli uttrykt (Østigård 2000: 50).

Det er flere store gravhauger i materialet for denne avhandlingen som er tomme for gravgods, men har som regel et brent lag eller litt kull/brent bein i seg. Terje Gansum og Østigård (2004) skriver om gravhaugen som et monument som i seg selv kunne være mere viktig enn individet som haugen tilhørte. I denne artikkelen går de igjennom den rituelle stratigrafien til en haug, og hvordan disse prosessene kan gi viktig informasjon om hvordan haugen var konstruert og hvor mye arbeid som ble lagt ned av flere folk for å bygge haugen. Det er flere av gravhaugene på de forskjellige feltene som er tomme for gravgods. Se for eksempel på Skreros hvor det ble utgravet 6 graver, men det var bare en av haugene som hadde gravgods.

6.2 De østlandske tradisjonene

De østlige tradisjonene som blir diskutert i denne avhandlingen retter fokuset hovedsakelig mot gravskikken. I analysekapittelet så går vi igjennom flere typer av kar og spenner som hører til enten den østlige- eller den vestlige tradisjonen. Som vi vil se nærmere på i avsnittene under dukker ritualer som vi ser hyppig i den østlige tradisjonen opp. Senere i kapittelet går vi igjennom likheter denne tradisjonen har til Aust-Agder materialet.

Ingar M. Gundersen (2019) skriver om klimaendringene som skjer på midten av 500-tallet. I forbindelse med det går han igjennom forskjellige utviklinger og tradisjoner i forskjellige regioner, inkludert den østlige og vestlige tradisjonen i gravskikken i Norge. Han skriver at det var en oppgang av jordbruk rundt 200-400-tallet før det gikk nedover og ble forlatt rundt 800-tallet (Gundersen 2019: 106-107). I den østlandske tradisjonen ser vi en del kokegroper som økte spesielt rundt 200-400-tallet. Noe som Gundersen (2019: 111) nevner med kokegroper er at de minker mye tidligere ved kysten. Parallelt ved økningen av kokegroper nevner han at det dukket også opp nye typer gjenstander og variasjoner innenfor matlaging og kar.

I Reiersens (2017) doktoravhandling går han til slutt igjennom både sitt område som er vestlandet, men ser også på andre regioner slik at han kan sammenligne (Reiersen 2017: kapittel 8) sentra og sentrale steder. Når han nevner de forskjellige hovedsentra i Øst-Norge nevner han Grenland som har et materiale som her likheter med sørvestlandet. To mer distinkte østlandske sentra hvor den ene ligger ved Østfold og Vestfold langs kysten, og den andre ved Romerike, Ringerike, Hadeland, Toten og Ringsaker innlands. Det er flere variasjoner med gravritualer ved de forskjellige regionene, i Øst-Norge så er det mange graver i romertiden hvor Vest-Norge har flere i folkevandringstiden. Dette igjen setter Sørlandet i midten, hvor vi har graver fra både romertid og folkevandringstid.

På Østlandet har vi flere gulldeponeringer i romertiden, og det var også flere ryttergraver og våpengraver. Dagfinn Skre (1998) skrev avhandlingen sin om Romerike fra 200-1350 e.kr. hvor han fokuserte på bosetning og besittelse. Her går han igjennom de forskjellige boplassene, men også gravplassene. Han skriver om store gullfunn innenfor deponering i folkevandringstiden som blir funnet i Skandinavia, men med hovedfokus på Østlandet og spesifikt Romerike (Skre 1998: 293-304). Han skriver om disse skattefunnene som kan stamme fra den germanske fyrste- og krigerideologien hvor han da går inn på gullbrakteater og sverdkjedemunnblikk. Han nevner også senere i avhandlingen at i motsetning til Vestlandet som hadde store gravhauger i eldre jernalder, så kom de store gravhaugene til Østlandet i yngre jernalder. Her kan vi plassere Glamsland inn med fokus på gjestebud, og gjenstandsfunn som viser til import med kontinentet.

Det er flere som har skrevet om forskjellige synsvinkler innenfor sentra, gjenstander, steder osv. som er i Øst-Norge. Bjørn-Håkon Eketuft Rygh (2007) som har skrevet en masteravhandling om våpengravene og deres betydning i samfunnet, har sett at på Sør-

Østlandet har våpen blitt lagt ned i graver, mens andre steder har det som oftest vært i deponeringer i myrer. Her blir det argumentert for at våpengravene representerer et nettverk av politiske entreprenører som har vært en del av grunnlaget for den politiske og sosiale strukturen gjennom eldre jernalder. Stylegar (2008) skriver om våpengraver i Sør-Østlandet. Sør-Østlandet går ned til Telemark, men ikke Agder. I en senere artikkel (Stylegar 2011) tar han for seg utviklingen av våpengraver i hele Norge. Her nevner han også Agder, men går ikke inn på noen spesifikke steder eller graver.

Helliksen (1996) skrev en artikkel om et gravfelt som lå oppå stolpehull og åkerspor som kunne bli datert tilbake til bronsealderen. Dette viste kontinuerlig bosetning i bronsealder og eldre jernalder, noe som vi ser på Vestlandet også. Noe Ulrike Töpfer (2010) poengterer i avhandlingen sin om beinkammer i graver som hun kaller kamgraver på Østlandet (hovedfokus på Østfold) i romertiden, er at det skjer store endringer på kontinentet som setter folkevandringen i gang. Dette har trolig vært grunnen for nye kontakter og innflytelser (Töpfer 2010: 68), noe vi kan se over alt.

Rødsrud 2012 har skrevet en doktorgrad om keramikk i eldre jernalder på Østlandet. Han så på kronologien og utviklingen av gravene og karene i dem. Karenes utvikling går også over fra å være brukt hovedsakelig som urner til at det blir i romertiden introdusert mat- og bordkar. Noe som kom sterkt frem her var hvordan Østfold dominerte med antall graver i førromertid og eldre romertid, og Vestfold tok over i yngre romertid og folkevandringstiden. Flere ting som ble klart var hvordan skjelettgravene kom sterkt frem i overgangen fra eldre romertid og folkevandringstid, og da spesielt på Vestfold (Rødsrud 2012: 107). I 2010 skrev han en artikkel som forsmak på phd-en fra romertidsseminar til tidskiftet Nicolaysen hvor han går igjennom gjestebud som blir introdusert til Norge og hvordan det påvirket keramikken.

6.3 De vestlandske tradisjonene

Når vi ser på artikler som snakker om sørvest-Norge så er det nesten alltid Vest-Agder og vestover. Sjeldent er Aust-Agder inkludert, og er ofte bare nevnt i enkelte tilfeller (for eksempel Grimm og Stylegar 2004, Stylegar 1999). Dette kan ha noe med at forskningen i Aust-Agder er minimal, og det er tydelige forskjeller i tradisjoner som ikke passer inn i den vestlandske tradisjonen. Dette vil jeg argumentere for senere i kapitlet. Slik som i den østlandske tradisjonen så ser vi både på gravskikk og gjenstandsmaterialet.

Når vi ser på en spesifikk gjenstand (som for eksempel kar eller spenne variasjoner) blir gjenstanden ofte tillagt en tradisjon automatisk basert på hyppigheten av gjenstanden i den tradisjonen. En av typene er spannformet leirkar som blir funnet i Vest-Norge (Aust-Agder til Sogn og Fjordane) i periodene romertid og folkevandringstid (se Engevik 2005; Fredriksen 2005, 2006; Fredriksen, Kristoffersen og Zimmermann 2014; Kristoffersen og Magnus 2010). Disse karene blir funnet i mange kontekster som viser til hverdagsbruket av disse karene (Fredriksen 2006). Per Ditlef Fredriksen har skrevet flere artikler om denne kartypen (for mer se: Fredriksen 2005; 2006; Fredriksen, Kristoffersen og Zimmermann 2014) og har fokusert på hvordan disse karene har utviklet seg både i teknologien, utformingen, og også i betydningen den får i graver. Spannformet leirkar er ganske spesielle når du ser på tidsrommet og geografien til dem. Det blir brukt i alle de forskjellige kontekstene og når du ser på utviklingen til karet ser vi at den får større betydning (Fredriksen 2005). Gjennom alle sine artikler ser Fredriksen på hvordan disse karene kan bli brukt til å se på identitet i graver. Karene blir funnet i både kremasjonsgraver og skjelettgraver, og Fredriksen foreslår at spannformet leirkar kan bli sett på som en ontologisk metafor for det døde individet. I denne avhandlingen har vi noen spannformede leirkar som viser til den vestlige tradisjonen. Kristoffersen og Magnus (2010) skrev en bok om «Spannformet kar: Utvikling og variasjon» som har en god oversikt over gjenstandstypen. Noe som de tar opp er karet i kombinasjon med andre gjenstander. Disse er hankekar, spenner, vestlandskjeler og gullbrakteater. Det er et stort antall kulturminner fra eldre jernalder med gjenstandsfunn av stor variasjon, inkludert importgjenstander og mye gullfunn. I tillegg til de forskjellige kulturminnene som kan indikere til et mer lagdelt samfunn enn tidligere, kan det tyde på at disse områdene var et samfunn i vekst (Hartvigsen 2014, Møllerop 1989).

Gundersen (2019: 111) som vi nevnte ovenfor med de østlandske tradisjonene, gikk igjennom østlandske og vestlandske kjennetegn/ tradisjoner i det arkeologiske materialet opp mot overgangen til merovingertiden. Ved den vestlige tradisjonen skriver han om hvordan karet gikk igjennom en forandring både i bruk og produksjon. Han poengterer også hvordan de i sørvest-Norge brukte graver som markører for eiendom av tidligere boplasser. Gundersen (2019) tar også for seg hvordan spenner ble mest sannsynlig brukt på ganske lik måte over alt, men at alle spennene er unike. Sørvestlandet viser tegn til kontinuerlige boplasser og jordbruk i overgang eldre romertid til folkevandringstiden (Gundersen2019: 106).

Reiersen (2017) går som vi nevnte tidligere igjennom de forskjellige sentraene rundt om i Norge med sitt hovedområde på vestlandet. Gullbrakteater på vestlandet gikk fra å være nedlagt i gravmaterialet til å være inkludert i deponeringsfunn mot slutten av folkevandringstiden. I 2010 skrev Reiersen om Avaldsnes og Karmsundet med et regionalt nettverk. Han så på gullgjenstander og spredningen av fingerringe for å vise til allianser mellom elitesentra. I gravhaugen på Bringsverd har vi fingerring av gull av samme type som i Avaldsnes.

6.4 Bruken av gjenstandsmaterialet for å se regionale og lokale forskjeller

Gjenstandsmaterialer som blir hyppig funnet i et område eller region, eller har først blitt funnet i en region, blir ofte tilskrevet den regionen. Dette kan igjen vise hvordan disse regionene har påvirket andre regioner og steder. I analysedelen så vi at det var mange forskjellige gjenstander som viser til innflytelse fra både den vestlige og den østlige tradisjonen, som igjen kan vise til en hybridisering.

I Hedeagers (2011) bok om jernalderens myter og materielle kultur skriver hun om gjenstandenes biologi og agency. Hun ser på at ved å kontekstualisere agency i forskjellige sammenhenger, kan makt og kosmologi bli tilskrevet spesifikke objekter ved at de har gjennomgått eller blitt utsatt for ritualer eller kunstneriske uttrykk (for eksempel dyreornamentikk) (Hedeager 2011: 138). Når hun ser på gjenstander og agency ser hun på hvordan gjenstander ikke bare er funksjonelle elementer, men også integrert i den sosiale prosessen.

Kristoffersen og Hedeager er to personer som har brukt dyreornamentikken for å se på distribusjon, regionale/lokale variasjoner og deres betydninger. Hedeager (1998, 2007, 2010) ser på påvirkningen av andre kulturer i dyreornamentikken. Hun så for eksempel på Hunerne som vandret rundt på kontinentet i folkevandringstiden og var krigere (Hedeager 2007). Hedeager poengterer at Hunerne var mest sannsynlig oppe i Skandinavia også, og vi kan se det i ornamentikken som dukker opp rundt samme tiden som Hunerne vandret rundt. Kristoffersen har skrevet mange artikler om dyreornamentikken og hvordan den utvikler seg gjennom periodene og lokale steder (Kristoffersen 2002, 2004, 2002, 2006; Lindstrøm og Kristoffersen 2001). Mye av forskningen til Kristoffersen er fokusert rundt Rogaland og Vest-Norge/sørvest-

Norge. Kristoffersen skriver om den sosiale konteksten, og skriver om gjenstandenes rolle i sosial identitet slik: «Gjenstander som blir synliggjort i begravelsesritualet, relaterer seg ofte til det utøvende aspektet, og bidrar på denne måten til å definere roller.» (Kristoffersen 2002: 155). Slik denne avhandlingen gjør er å bruke graver til å konstruere en form for sosial identitet, men ikke nødvendigvis for individet i graven alene. Gjenstandene i gravene vil dermed ha mange forskjellige nivåer av meninger og betydninger (Kristoffersen 2004: 292).

Siv Kristoffersen har flere artikler og bøker om spenner og dyreornamentikk i romertiden og folkevandringstiden (Se Kristoffersen 1997; 2000; 2002; 2004; 2006; Lindstrøm og Kristoffersen 2001). Hun har også sett på de forskjellige variasjonene for å se på regionalitet hvor hun også har sett på Hedeagers artikkel om Danmark (1990: 91), Heiko Steuer (1989) som skriver om kontinentet, Stephen S. Evens (1998: 23) som ser på England og Wales, og Myhres (1991) som vi ser på i denne avhandlingen, for å se på samfunnsmodeller i romertid og folkevandringstiden. Kristoffersen ser da spesifikt på symboler og praktfulle gjenstander som kan gi forskjellige uttrykk i samfunnet. Hun snakker om hvordan gjenstander kan være et uttrykk for forbindelser, og de som har dyreornamentikk kan fungere godt i slike situasjoner ettersom ornamentikken gir et felles sosialt uttrykk og kan variere med forskjellige ornamentikktradisjoner innenfor de rammene (Kristoffersen 2000; 37-45).

Spredninger av prestisjegjenstander kan gjerne tolkes som et resultat av gaveutbytte mellom ledende familier for å etablere allianser, noe som kan kanskje forklare fellestrekkene mellom graven fra Skreros, Mjølhus og Birkeland. Disse fellestrekkene er igjennom smykkematerialet. Både Skreros og Mjølhus har skjoldformede spenner, og Skreros og graven fra Birkeland har samme type smykke. Ingen av disse gjenstandene er vanlig i Norge, og det at vi finner disse så nærme hverandre viser til kontakt mellom disse stedene. Det samme kan vi se med haug B11 på Bringsverd som har en berlokk som vi kan se lik i Alvenes.

Hedeager (1998, 2007, 2010) har også sett på hvordan kontakt fra kontinentet kan ha lagt spor igjen i Skandinavia og påvirket gjenstandsmaterialet. Noe som Carl Edlund Anderson (1999) nevner i hans doktoravhandling «Formation and Resolution of Ideological Contrast in the Early History of Scandinavia» hvor han ser på påvirkninger fra den romerske kulturen, og hvordan den skandinaviske kulturutvikling reagerer på dem. Under dette så kommer forskning av hvordan eliten og samfunnet forandret seg over tid, og det inkluderer også gjenstandsmaterialet. Det Hedeager fokuserer på er kulturkontakt og hvordan vi kan se disse påvirkningene i

gjenstandsmaterialet vårt. Charlotte Behr (2006) bruker brakteater som eksempel på å vise kontakt over lange distanser og distribusjon av brakteater. Hun nevner selvsagt hvordan disse brakteatene stammer fra de romerske myntene og ikonografien ble endret til germanske motiver som for eksempel kan være motiver fra mytologien. Hun nevner også hvordan de som hadde brakteatene ville ha tilhørt eliten ettersom det var de som hadde tilgang til edelmetall og andre resurser (Behr 2006: 24-25).

Christian L. Rødsrud (2017) har en artikkel som tar for seg drikkeritualer og gjestebud i eldre jernalder, hvor han ser på drikkeutsyr med romersk opphav og hvordan disse viser identitet og sosial interaksjon. Romerriket åpnet opp for sirkulasjon av praksis, materiell kultur og mennesker over store områder. Noe som skapte rom for noe Rødsrud kaller for hybridiseringsprosesser (Rødsrud 2017: 87-88). Med dette begrepet snakker han om hvordan interaksjon og kulturmøter er med på å opprette nye versjoner av gjenstandene, som for eksempel romersk glass med germansk ornamentikk. Bergljot Solberg (2004) skriver om korrelasjonen av glassbegre og gjestebud til Beowulf hvor både kvinnen og mannen hadde forskjellige roller ved gjestebud, og om hvordan glassbegre kunne representere at den avdødes rolle i tidligere fester og samfunn. Dette kan vi ta tilbake til Glamsland hvor vi kan se representasjon av gjestebud, og vi har glassbegeret som viser til import fra Romerriket.

Noe som Ingunn M. Røstad (2015) poengterer er at i folkevandringstiden er det karakteristiske trekk ved smykkematerialet som danner regionale grupper innenfor alle de vanlige draktspennene. I begynnelsen av perioden er det mer regional forskjell med utformingen av spennene. Hun ser på modellen Myhre kom med i 1987 over områdene på sør- og vestlandet i begynnelsen av folkevandringstiden da det ikke var tydelig i smykkets utbredelsesmønster. Hun ser da på hvordan en av Myhres forklaringer handler om ressurser, og at de forskjellige småkongedømmene begynte å slå seg sammen slik at aspektet ved en kollektiv identitet ville bli uttrykket gjennom spennene og andre draktsmykker (Røstad 2015: 65). Er det dermed noen likheter i materialet som denne avhandlingen tar for seg som viser til en kollektiv identitet? Senere i kapittelet vil jeg komme tilbake til dette spørsmålet.

Fredriksen, Kristoffersen, Zimmermann og Engevik (Fredriksen 2005, 2006; Fredriksen, Kristoffersen og Zimmermann 2014; Engevik 2005) har også sett på leirkar, spesifikt spannformet leirkar, til å se på sørvest-norske variasjoner og betydninger. I analysekapittelet tar vi for oss spannformede leirkar, så det fokuset kommer til å ligge på her er hva disse karene,

spesifikt i graver, kan fortelle oss om sosial identitet. Forskningen innenfor disse karene tar for seg den særegne teknologien og hvordan det blir etterhvert kombinert med metallurgi. Flere av artiklene handler om de som produserte karene og hvordan disse karene kan vise identitet på en annen måte enn bare mat. Disse spannformede karene som blir funnet i gravene kan ha hatt forskjellige bruk, både til hverdagsbruk og symbolske ritualer (Fredriksen 2006: 135). Fredriksen sammen med Kristoffersen og Zimmermann (2014) så på hvordan ornamentikken på forskjellige objekter, som gullbrakteater og spannformede leirkar, hadde samme ornamentikk og hvordan metallurgi og disse pottene utviklet seg i retning mot hverandre. De så på hvordan framgangsmåten for å lage disse karene brukte metoder fra metallurgien. Korrelasjonene mellom metall og glass, som har sølvbånd rundt toppen, rettes også mot spannformet kar med jernbånd rundt toppen av karet som en form for reparasjons-teknikk (Fredriksen, Kristoffersen, Zimmermann 2014: 129). Noe som kommer frem med disse utviklingene er hvordan kunnskap mellom forskjellige yrker og materialer har beveget seg. Dette viser til kontakt som kan ha skjedd over avstand. Noe som kan vise til spredningen av denne kartypen i sørvest-Norge.

Hva alle disse forskerne fokuserer på er hvordan forskjellige gjenstander utvikler seg og sprer seg over områder, og hvordan gjenstander i graver kan reflektere og konstruere sosial identitet. Aust-Agder ble nevnt noen få ganger i forbindelser med spannformet leirkar og andre spesifikke gjenstander. De andre tradisjonene går som regel bare frem til Vest-Agder eller Telemark som kommer inn under disse diskusjonene. Likevel ser vi gjenstander fra både den vestlige og østlige tradisjonen i gravmaterialet fra Aust-Agder. Dette kan vise til at Sørlandet ligger på et mellompunkt med strømninger fra begge tradisjoner som danner en egen tradisjon, altså hybridisering.

Når vi går igjennom modellene i forhold til de lokale forskjellene kan vi prøve å se etter om de mønstrene vi ser fra de lokale stedene viser til et senter. Når vi ser på mulighetene til hvilke betydninger de forskjellige stedene kan ha hatt i forhold til hverandre, kan vi se at de forskjellige lokalitetene potensielt kunne ha hatt kontroll over forskjellige områder. Eksempler på dette kan være Mjølhus og Nedenes som begge to stedene ligger plassert dirkete i ferdselsårer. Nedenes ligger i en bukt ved sjøen, og Mjølhus ligger inntil en elv som går lengre inn i landet hvor begge kan ha hatt kontroll over hva som kom og gikk. Nedenes ligger ikke langt fra Fjære så muligheten for at folk la til land der istedenfor for Vik er mindre sannsynlig ettersom det ikke hadde tatt mye mere tid å reise med båt til Vik istedenfor Nedenes. Nedenes ligger også nærmest

til sentret av alle lokalitetene (bortsett fra Vik og Bringsverd som er senteret). Glamsland og Skreros viser til eksempler på kontaktnettverk over lange avstander. På Glamsland ser vi spor etter gjestebud og vi har gjenstander som korrelerer med gullgjenstander med Alvenes. Ved Skreros har vi gjenstander som også viser til kontakt. Her har vi gjenstander (skjoldformede spenner) som vi ikke har mange av i Norge, men likevel så er det to på Skreros og en på Mjølhus.

6.5 Regionalitet i Aust-Agder

Hva kan vi si om Aust-Agder sin region i forhold til naboregionene? Med dette vil jeg se på hva som blir sett på som typisk Østlandet og Sørvest-Vestlandet. Og deretter sammenligner jeg det med det jeg har funnet ut av og sett i Aust-Agder.

Reiersen (2017: 316) tar og inkluderer Bringsverd i Fjære som et senter. Her nevner han at det er flere graver med romertidens statusobjekter, og han sammenligner Bringsverd med Avaldsnes som han har forsket på. Her kan vi se på noe av gjenstandsfunnene slik som fingerring av gull (C7331a fra haugB2) som har samme form som en gullring fra Flagghaug 1. Et annet funn som er både på Bringsverd og Avaldsnes er en gullberlokk (C7916 fra haugB11). Hva disse tingene kan fortelle oss er hvordan nettverk og kontakt mellom forskjellige sentra vises i et gjenstandsmateriale. Reiersen skrev i 2010 om hvordan disse gullringene og andre gullgjenstander trolig kunne vært laget i området rundt Avaldsnes, men han så også på hvordan disse gjenstandene viser til kontakt mellom elitesentra. Det finnes flere av disse forskjellige gjenstandene i forskjellige graver på Bringsverd som kan vise til å være med i det samme hierarkisystemet som Reiersen (2010, 2017) snakker om.

Kartypene som vi så fra analysene henviser til flere typer som vi ser fra både de østlige og vestlige tradisjonene. Bordkarformene av R.361 og R.362 ser vi mest spredt på Østlandet. Nedover mot Sørlandet blir det mer sparsomt, men formen og ornamentikken ligner mer på de østlige formene. Når du kommer til Vestlandet så blir bulen på disse bordkarene annerledes i tillegg til ornamentikken. Noe vi ser generelt med materialet er at mye av det ble mer utbredt på Østlandet før det kom til Sør og Vestlandet. Begerformet kar uten hank som vi kan se etterhvert etterligner glassbegre er spredt over større områder (Rogaland til sydvestlige Sverige), men at de opptrer oftest i Øst-Norge. Tutekar finnes over store områder fra både Østlandet, Sørlandet og Vestlandet. Formen R.365 er så å si ukjent i det vestnorske materialet

og finnes på Østlandet og Sørlandet. Bulevaser er også godt utbredt, men vi finner flere på Vestlandet og Sørlandet enn andre steder i Norge. Kokekaret av form R.364 finnes hovedsakelig på Sør- og Østlandet og erstatningen på Vestlandet blir spannformet leirkar.

Dateringene til de tidlige bolleformede kar er fra det tredje århundret, men kommer mer frem på Sørlandet i fjerde århundre. Et kar fra Bringsverd kommer fra tredje århundre sammen med en hankekar av type fig. 245. Hankekarene av type R.361 og R.362 er mest tallrike og opptrer fra tredje til sjette århundre og danner mange lokale forskjeller og former på forskjellige steder i landet. Vortebeger dukker opp i det tredje århundret på Østlandet, men rundt 400-tallet i Agder. Bøe skriver om muligheten til at et pottemakeri på Sørlandet kan ha utviklet lokale former, som etterhvert går over til hankekar og strekker seg til Jæren og en enkelt utløper i Hordaland (Bøe 1931: 105). Begerformet kar uten hank tilhører fjerde århundre, det fra Glamsland tilhører også fjerde århundre. Tutekarene dukker opp i tredje århundre. Karet (C7320) fra Bringsverd kommer fra rundt år 400. Kar av type R.365, som den vi har på Bringsverd fig.210 har også tilhørt rundt år 400 og et på Vik fig. 214 fra midten av sjette århundre. Bulekaret fra Vik har også tilhørt midtre delen av det sjette århundre. Kokekaret av type R.364 forekommer ofte i yngre romertid og folkevandringstiden. Til slutt er det de spannformede karene som er igjen, og disse opptrer i folkevandringstiden.

I Bøes bok (1931: 230-231) skriver han om et potensielt keramikkverksted i Fjære-området basert på de rike mengdene av keramikk i periodene yngre romertid og folkevandringstiden. Han har også sett på hvordan hankekaret av form R.361 er mest normalt i Agder og blir sjeldnere jo lengre vest og nord i landet vi kommer. Han snakket også om utviklingen av forskjellige former på Sørlandet, og at linjeornamentikken på kar opptrer mye her. Nylig skrev Fredriksen og Rødsrud (2020) en artikkel om keramikkproduksjonsstedet Augeland, hvor de ser på levetiden til produksjonsstedet og eventuelle grunner til slutten av produksjonen. De nevner Hulthén (1986) som viser til direkte kontakt mellom kar som er funnet i Fjære og Augeland. Fredriksen og Rødsrud nevner Fjære flere ganger som et av de nære 'milieu' som kan ha hatt innflytelse, men kan også ha påvirket slutten av produksjonen ved å opprette sine egne produksjonssteder.

Når vi ser på resultatet av analysene kan vi se at hankekarene er de som vi har flest av. De vi ser flest av er av typen R.361. Fra de andre karene som det dukket flere funn av er kokekar og spannformet kar. Andre former som dukket opp var vortebeger, begerformet, tutekar og

bulevaser. Fra de forskjellige gravene ser vi at det er flest som har 1-4 kar i gravene som har kar. Men vi har flere tilfelle hvor antallet er stort. En gravhaug fra Skrerros (haugS2), Mjølhus (haugM17), Vik (haugV1) og to fra Bringsverd (haugB2 og haugB8). I tre av disse haugene (haugS2, haugM17 og haugB2) har ett tutekar hver. Vortebegrene finnes i tre graver som er haug M1, haug M17 og haugG6. Av begerformet så har vi to kar i haugS2 og ett i haugG7, hvor det også er et glassbeger i haugG6. Det er tre kar fra to hauger på Bringsverd som er av bronse. Kokekar finner vi i fire graver og typen R.364 i en. Disse er fra haugS2, haugM17, haugB3, haugB8 og haugB16. I haugS2 og haugB16 er det bare et kar, men resten har flere. Alle disse har også hankekar i seg, mens i haug B3 er det også ett kar til som er uten ornamentikk og uten tydelig form. De spannformede leirkarene fant vi i tre hauger (haugN1, haugM17 og haugV10), hvor det var én på Nedenes og én på Vik, men det var to på Mjølhus. Av de 38 gravene som hadde kar i seg så var det hankekar i 11 av dem.

Spennene gir oss også informasjon over innflytelse fra andre tradisjoner. Det er ikke like mange graver som hadde spenner i seg som det var kar, noe som var forventet. Likevel så er det flere av gravene som hadde spenner i seg. Korsformede spenner var de som oppstod flest ganger og etter de så kom de bøyleformede spennene. De korsformede spennene dukker opp både på Østlandet og Vestlandet, og det er variasjon i form og ornamentikk som skiller dem fra hverandre og vi kommer litt nærmere inn på dem lengre ned i kapittelet. I graven fra Mjølhus (haugM17) så ser vi skjoldformet spenne, hektespenner, korsformet spenne og taktfotspenner. Av de gravene som hadde spenner i seg så var det bare den ene som ikke hadde kar i seg også (haugv14). Denne haugen hadde bare ett gjenstandsfunn som var en fibula av bronse. De skjoldformede spennene har vi allerede snakket litt om i analysedelen, men disse er med på å vise et fellesskap mellom de forskjellige stedene de kommer fra. Det at tre av ni av denne type spenner dukker opp i Aust-Agder viser til en tilgjengelighet til materiale som vi ikke finner mye av her i Norge. Dette kan dermed vise til en større kontakt med kontinentet hvor vi finner flere av denne spennetyper. Dette ser vi også med beltespenner fra Glamsland som ikke har noen paralleller i det norske materialet, og det er først når vi kommer til Gotland at vi finner likheter. Denne spennen i kombinasjon med glassbegeret, glassperler og gullringen viser til et samfunn som har hatt kontakt med utlandet og har hatt en lederrolle i samfunnet ved å se på gjestebudet.

Det er flere prestisjegjenstander som kan fortelle oss noe om situasjonen til samfunnet rundt Fjære-område. Det ble nevnt tidligere i analysekapittelet at edelmetall og andre slike resurser hørte til eliten siden de fikk tilgang på dem. Vi har som sagt nevnt hvordan gjestebud var noe

som begynte dukke opp i både gjenstandsmaterialet og i sagaer (Beowulf), og at disse hadde stor betydning for hvilke roller som ble delt ut (Solberg 2004). Vi ser ved gjenstandsmaterialet at vi finner drikkeutsyr, ringer og andre gjenstander som vi ser i forbindelse med allianser og gjestebud. Vi har funnet flere av slike gjenstander i materialet fra Aust-Agder. Drikkeutsyr og gjestebud kan vi trolig se tegn til på Glamsland hvor vi har en grav (haugG6) som har både glassbeger og gullring. Tidligere i kapittelet kan vi se Reiersens (2017) link mellom Bringsverd og Avaldnes med gjenstandsmaterialet i form av ringer og berlokk av gull. Denne forbindelsen kan fortelle om et kontaktnettverk og allianser over lange avstander, men det kan også fortelle noe om gjenstandene som brukes for å vise slike allianser og statusroller. Det tyder her på at Bringsverd i Fjære-området som ofte har blitt sett på som et maktsenter trolig har hatt stor betydning med de forskjellige prestisjegjenstandene og våpengravene.

Kombinasjoner som vi ser i andre tradisjoner, slik som spannformede leirkar og korsformede spenner i den vestlige tradisjoner, ser vi i noen tilfeller i dette materialet også. Vi har et tilfelle på Nedenes, hvor det er tre korsformede spenner og et spannformet kar i tillegg til flere hankekar. Det som er spesielt her er at to av de tre spennene som er i denne haugen har likheter med den østlige tradisjonen, og den siste har vestlandske trekk. I haugM17 er det også to spannformede kar og to korsformede spenner som har vært mest vanlig på Østlandet, men disse spennene har trolig hatt innflytelse fra Vestlandet.

Feltene fra området rundt Fjære har hatt aktivitet over lengre tid. De forskjellige tidsperiodene kan være representert på samme gravfelt slik som på Bringsverd og Mjølhus. Andre steder kan det også med stor sannsynlighet også ha det, men basert på gjenstandsmaterialet som har blitt datert så blir feltene datert til en av periodene. Fra romertiden har vi Skreros og Glamsland, og fra folkevandringstiden har vi Vik og Nedenes. Noen faktorer som går igjen på alle feltene er at de har hellekister som inneholder flere gjenstander, som for eksempel kar. På de fleste feltene så er det en blanding av skjelettgraver og branngraver. På Glamsland kan vi se tydelige spor etter tradisjon av branngroper og/eller brannurner.

Plasseringene i landskapet og tilgjengeligheten til feltene er faktorer som har tydelige likheter. Når vi ser på plasseringene til feltene ligger alle ved en ferdselsvei. Disse kommer i mange forskjellige former, men her er det i form av vann. Alle feltene ligger ved enten en elv eller ved havet, og alle disse stedene ville ha vært tilgjengelig med båt. Vi kan også se at disse stedene ligger på naturlige opphøyde åser som ville ha gitt bedre sikt til feltene. Det er variasjoner på

hvor mange kulturminne som er registrert i områdene nær feltene. Men det er sikkert at Fjære-området har hatt stor aktivitet av både andre gravfelt og bebyggelse.

Fjære har over en lang tidsperiode hatt en stor konsentrasjon av aktivitet. Noe som kan ses når Nicolay Nicolaysen på 1870-tallet fokuserte på Fjære og hadde flere år med utgravninger. I landskapet rundt Fjære og rundt kysten i disse områdene har vi raen som gir god dyrkingsjord, dette ville ha gitt gode kår for jordbruket på denne tiden.

Det er flere faktorer ved den østlige tradisjonen som ligner på det vi har i Aust-Agder. Når vi går tilbake til spennene kan vi se ved de korsformede spennene at flesteparten av de vi har her på Sørlandet ligner på variasjoner vi finner på Østlandet. Vi har noen som kommer fra den vestlige tradisjonen også, og det som er interessant å se på der er at de kommer i kombinasjon med en slik spenne fra den østlige tradisjonen. Flere av karene som vi finner i gjenstandsmaterialet vårt kommer også fra de østlige tradisjonene. Her har vi de tidlige bolleformene, vortebegrene, og kokekar som vil bli den østlige versjonen av spannformede kar fra den vestlige tradisjonen.

Når vi ser på materialet kan vi se hovedsakelig at det er karene som har likheter mellom den vestlige og sørlige tradisjonen. Noe av det som vi har nevnt i forhold til den vestlige tradisjonen er dyreornamentikken som de har i vest, hvor det er kun én spenne (haug V1) med dyreornamentikk som vi ser likheter til.

Hva kan vi med dette si noe om regionalitet i Fjære-området? Har vi en egen variasjon av tradisjoner i Aust-Agder? Det er tydelig å se på materialet at det kommer inntrykk både fra de vestlige og østlige tradisjonene. Området til Fjære viser tydelige tegn til langvarig kontakt mellom folk, og vi ser på gjenstandsmaterialet at det er flere prestisjegjenstander som gir indikasjoner til et større kontaktnettverk. Bøe (1931) nevnte at vi kan se tradisjoner innenfor kartyper starter tidligere i øst og kan dukke opp senere i vest. Agder ligger midt mellom disse to tradisjonene, og det er ikke unaturlig å tenke at disse tradisjonene har gått igjennom Sørlandet. Det vil si at det som blir mer vanlig på Vestlandet, etter det har vært vanlig i Østlandet, kan ha gått igjennom Sørlandet. Sørlandet kan dermed ha vært et mellomledd mellom disse to tradisjonene med Fjære som et senter, noe som kan forklare hvordan vi ser en blanding av tradisjoner. Dette kan da vise til hvordan det har vært en form for hybridisering hvor det har vært strømninger fra to forskjellige tradisjoner som danner sin egen tradisjoner.

Gjenstandskombinasjonen av kar og spenner av forskjellige variasjoner fra de forskjellige tradisjonene i en og samme grav skjer på alle feltene og i flere graver over periodene romertid og folkevandringstid. Dette kan vise til at det er mer enn bare tilfeldigheter og innflytelse av andre tradisjoner, men noe som har blitt gjort til en egen tradisjon. På alle feltene så har vi én kammergrav som samler alle feltene sammen opp mot Fjære-området og en kollektiv identitet.

7. Konklusjon

Noe av det første jeg gjorde med denne avhandlingen var å samle inn alt materialet fra gravfeltene inn i en katalog. Dette materialet har ikke vært samlet sammen og sammenlignet før. Ved å samle inn dette materialet og sammenligne feltene med hverandre, kan vi se tydelige likheter og noen unike trekk ved de forskjellige feltene.

Når vi går tilbake til analysene var det visse trekk som ble tydelige. Det første er kammergravene. På alle feltene har det vært én haug som har pekt seg ut med å ha rikt gravmateriale og et kammer/hellekiste. Disse gravhaugene kan vise til et fellesskap og nettverk mellom de forskjellige lokalitetene. På flere av lokalitetene er det også bare den éne graven som har mye gravfunn i seg i motsetning til de andre gravene som har som regel ingenting i seg. På noen av lokalitetene kan vi også se tradisjoner som de andre feltene ikke har. På Nedenes så har alle haugene en steinsirkel rundt seg, og på Skreros så har nesten alle fotgrøfter. På Glamsland så har vi branngroper som er plassert direkte i sentrum av haugene, noe som ikke har blitt funnet av på noen av feltene i nærheten av Glamsland.

Når vi går videre i analysene så ser vi på gjenstandskombinasjoner av kar og spenner fra de forskjellige tradisjonene i én og samme grav. Dette kan komme av at Aust-Agder ligger midt mellom disse to tradisjonene og vil dermed få strømninger fra begge retninger som igjen kan gi en egen form for tradisjon. Dette kan vise til en form for hybridisering av den vestlige og den østlige tradisjonen.

Myhres (1987) modell for å se på maktsentra er gammel, men har fremdeles noe for seg. I denne avhandlingen gikk jeg ut for å se om vi kan se til et fellesskap fra lokaliteter rundt et senter som kan eventuelt vise kollektiv identitet. Her vil jeg da referere tilbake til plasseringen ved

ferdselsveier og kammergravene som alle lokalitetene har tilfelles. Feltene har også lokale tradisjoner som kan vise til et mindre lokalt fellesskap.

Myhre (1987) hadde flere kriterier som han så etter da han så etter sentre. Noen av disse går ut ifra gjenstandsmaterialet som forskjellige prestisjevarer som bare eliten ville ha fått tak på. Andre kriterier som han går igjennom fokuserer på gravtyper slik som våpengraver. Myhre fokuserer på sentraene fra storgårdene som har gravplass. Med dette så skriver han om hvordan maktsentre ville være i en posisjon med kontroll på resurser som går inn og ut av området.

Noe av det første som ble tydelig når vi så på gravfeltene i denne avhandlingen var plasseringene i landskapet. Disse plasseringene ligger med vann hvor det ville være god tilgjengelighet. Plasseringen av området viser til gode ferdssveier som gjør kontakt mellom folk over lange avstander enklere. Som det har vært nevnt så viser gjenstandsmaterialet i Fjære til kontakt med Danmark og kontinentet, noe som ville være enkelt med sjøveien. Feltene som ligger litt mer innlands har også ligget ved vann som gjør det mer tilgjengelig for folk. På Mjølhus så har det også vært en bygdeborg som kan ha vært med på å regulere hvem som reiser langs elven, og kontroll av ressursene som reiser. Kontakt mellom feltene kan vi også se om vi ser på gjenstandsmaterialet. Da kan vi igjen se på Mjølhus og Skreros som har spenner av samme type (skjoldformet) og om de ikke nødvendigvis har hatt direkte kontakt så har de hatt kontakt med den samme kulturen.

Materialet vi gikk igjennom i denne avhandlingen kan fortelle oss mye om samfunnet fra disse periodene. Prestisjevarer som gullgjenstander, spenner og våpen kan fortelle oss om kontakt over lange avstander. Det er ikke bare kontakt mellom områdene innenfor denne regionen, men også mellom Aust-Agder og kontinentet. Noen av disse gjenstandene er, som for eksempel på Glamsland, tydelig av utenlandsk opphav (glassbeger og glassperler). Andre gjenstander, som forskjellige ringer av gull, viser til alliansebygging. I likhet med hva Reiersen (2017) ser på med alliansebygging mellom Himlingøyy i Danmark og Avaldnes og andre sentre med ulike gullgjenstander og prestisjevåpen, kan vi også se kontakt mellom disse stedene og Bringsverd. De gjenstandene som vi snakker om da er gullringene og berlokken av gull, i tillegg til våpengravene vi finner.

I Norge er det mye som tyder på at regionalitet følger naturlige avgrensninger i landskapet og det er mange som har skrevet og fokusert på et område eller en landsdel. Det er tydelige

forskjeller på hva som kan bli funnet i Øst- og Vest-Norge, og ved å sammenligne det med hva jeg har funnet ut av materialet fra Aust-Agder har jeg prøvd å se på om det her også har noen spesielle tradisjoner. Når vi ser på forskningen fra de andre tradisjonene ser vi ofte at Aust-Agder blir utelukket. Det ser vi med definisjonene Sør-Vestlandet og Sør-Østlandet, hvor Sør-Vestlandet går ned til og med Vest-Agder og Sør-Østlandet går ned til Telemark. Aust-Agder har som sagt blitt nevnt i flere tilfeller som for eksempel fra Bøe (1931), Myhre (1987), Reiersen (2017) og Solberg (2003) som nevner Fjære som et senter.

Fjære-området har flere indikasjoner på et sentralisert sted. Du har alle de forskjellige kulturminnene som er i Fjære-området. Bringsverd dekker flere av kriteriene som Myhre hadde til et maktsenter. På Bringsverd har det vært en stor gård med et stort gravfelt som har vært i bruk i over flere perioder. Det er flere av disse gravene som også har hatt flere gjenstander som vi har nevnt ovenfor om prestisjegjenstander. Det er flere våpengraver og gjenstandene kan fortelle oss om potensielle allianser.

I området rundt Fjære, altså de andre feltene som vi har anvendt her, forteller oss også mye om hvordan kontakt har påvirket samfunnet. Glamsland viser tydelige tegn til å ha hatt personer i en lederrolle ved å se på gjenstander i forhold til gjestebud. Gjestebud har i senere tid blitt forsket en del på. Forskningen går inn på hvilke roller som vi ser i gjenstandsmaterialet, hvor vi har drikkeutsyr og nøkler som kan indikere kvinnens rolle i gjestebudet. Disse ritualene er også steder der de kunne ha skapt allianser, og vi ser flere prestisjevarer som gullringer og våpen som kan indikere dette.

Andre gjenstander som dukker opp i materialet vårt som viser til alliansebygging og nettverk er de forskjellige spennene. Vi har de skjoldformede spennene som vi har både på Skreros og Mjølhus. Disse spennene er det ikke registrert mange av i Norge. En annen spenne som vi da kan nevne er beltespenner fra Glamsland som ikke har noen paralleller i Norge, men i Gotland. Disse spennene viser til kontakt mellom personer som ikke har blitt funnet mange steder i Norge. Disse gjenstandene viser til kontakt mellom denne regionen og andre regioner, både innlands og utlands.

De periodene som feltene ligger i er periodene romertid til folkevandringstid, og slik vi kan se på gjenstandsmaterialet og hva som skjer på kontinentet, så skjer det mange forandringer i samfunnet. I Skandinavia dukker det opp flere sentre i disse periodene, hvor det er flere små

steder i romertiden som blir mer samlet i folkevandringstiden. Vi ser aktivitet i Aust-Agder regionen gjennom begge disse periodene. Skreros og Glamsland blir satt til romertiden og både på Bringsverd og på Mjølhus har vi graver både fra romertiden og folkevandringstiden. På Nedenes og Vik er gravene hovedsakelig fra folkevandringstiden. Det er vanskelig å si noe om hele feltene, ettersom alle feltene er ikke helt utgravde, og flere av haugene hadde ikke daterbare gjenstandsmaterialet. Flere av gravene har hatt kull og annet som vi i dag kan C14-datere, men flere av disse ble gravd ut i eldre tid hvor slike metoder var begrenset og hoved metoden for datering var etter typologien til gjenstandene. Slik som på Skreros hvor Gjessing (1920) gravde ut bare noen av gravene, men ved å se på hva og hvordan disse haugene var oppbygd daterte han dem til samme tidsperiode. Dette betyr ikke at alle gravene ble laget samtidig, og det kan ha gått lang tid mellom hver gang noen fikk en gravhaug. Det er flere som ser på slike gravplasser som at det har vært en haug per generasjon.

I forskningen ved de østlige tradisjonene som vi har sett på har fokuset ligget på gravplassene, og kontakten mellom de sentraene som de ser her og kontinentet. Det arkeologiske materialet fra disse stedene har mye fokus rettet mot våpengraver, ryttergraver og krigergraver. Disse type gravene ser vi også dukke opp på Vestlandet, men dette skjer som regel senere enn i øst. Stylegar har sett på hvordan våpengravene dukker opp på Østlandet av Norge i romertiden, mens Vestlandet begynner å få flere av disse gravtypene i folkevandringstiden.

De vestlige tradisjonene som har blitt interessante i denne avhandlingen har vært gjenstandene. Forskningen på Vestlandet har gått ut på forskjellige områder, enten om det har vært bebyggelse eller gravplasser. Vestlandet har et rikt materiale som har fått mye fokus innenfor romertiden og folkevandringstiden. Det vi har sett på har fokusert på de spannformede leirkarene, korsformedespenner og dyreornamentikk. Du kan se ved disse gjenstandene at det kommer flere lokale og regionale variasjoner som kan hjelpe med å se hvor de kommer fra. Dette hjelper oss også med å se på utviklingen av gjenstandstyper, og eventuelt hvor de har utviklet dem.

Det er flere ting som er like og ulike mellom de forskjellige tradisjonene og Aust-Agder. Det som peker seg mest ut er da selvsagt karene. Typer slik som spannformet leirkar tilhører den vestlige tradisjonen, mens andre gjenstander slik som korsformede spenner finner vi både i den vestlige og østlige tradisjonen. Her kommer ornamentikk og lokale variasjoner frem. Noe som Solberg (2003) skriver om ved tanken på sentra i jernalderen plasserer hun først Østfold og Bringsverd før hun går over til Rogaland og Avaldnes.

7.1 Videre Forskning

Noe som har vært tydelig fra starten av har vært at (Aust-)Agder trenger mer oppmerksomhet. Det er både lite som har blitt gravd ut, spesielt i nyere tider, og det er heller ikke blitt gjort mange nyere analyser av det materialet som vi har. Mesteparten av det materialet som denne avhandlingen gikk igjennom har ikke blitt ordentlig jobbet med siden det ble utgravd. Vi vet ut ifra gjenstandsmaterialet at det er mye å finne av informasjon her.

For å ta for seg problemstillingen om regionalitet så er det mye materialet vårt kan fortelle oss. Det er også mye som ikke materialet kan hjelpe oss med. Vi har gått igjennom forskjellige måter og synsvinkler til å se regionale områder som kan vise til en regional forskjell i Aust-Agder. De resultatene jeg har fått frem i denne avhandlingen kan være et godt utgangspunkt for videre forskning på regionalitet i Aust-Agder.

8. Vedlegg / Katalogen

8.1 Generell informasjon over feltene

Lokalitet	Gravnavn brukt i Avhandlingen	Andre Gravnavn	datering	Gjenstander	Mål	gravtype	form	Utmerkinger	byggematerialet	Utgravet av	Dato for Utgraving	Kulturminne-id
Nedenes	Haug N1		FVT	C29034 a-l og C29677 a-b	Ukjent	Gravkammer	Ukjent	Gravkammer med kull rundt kammeret i haugen. Det kan ha vært en liten haug ved siden av denne, men vi har ingen dokumentasjon som bekrefter dette.			1954	70433-1
Nedenes	Haug N2		1	Nei	Diameter 8m og Høyde 0.8m		Rundhaug m/hellekiste	har en stor blokk stein i N-kanten av et gjenfylt krater.	Moldjord og stein	Ikke utgravd	Ikke utgravd	32341-1
Nedenes	Haug N3		2	Nei	Diameter 6.5m og Høyde 0.4m		Rundhaug	vag forsknning i midten	Moldjord	Ikke utgravd	Ikke utgravd	32341
Nedenes	Haug N4		3	Nei	Diameter 11m og Høyde 1.5m		Rund røys	markert med runde steiner. Svak forsknning i midtpartiet		Ikke utgravd	Ikke utgravd	32341
Nedenes	Haug N5		4	Nei	Diameter 7m og Høyde 0.6m		Rundhaug	jevnt avrundet profil med noe jord fjernet fra vestsiden av haugen.	Moldjord og stein	Ikke utgravd	Ikke utgravd	32341
Nedenes	Haug N6		5	Nei	Diameter 10m og Høyde 1.75m		Rund røys	lett synlig og avrundet profil. I midtpartiet er det en stor grop. Mrkert med steiner rundt haugen		Ikke utgravd	Ikke utgravd	32341

Skreros	Haug S1	Haug 1	Yngre Romertid	Nei	Diameter 20m og Høyde 2.5m		Rundhaug	Avflatet topp uten plyndringsgrop eller fotgrøft		Helge Gjessing	Feltsesong 1917: 29. Juni - 11. Juli	11771-1
Skreros	Haug S2	Haug 2	Yngre Romertid	C21287	Diameter 17m og Høyde 2.5m	Skjelettgrav . Ubrent grav	Rundhaug m/hellekiste	2-3m bred sjekt på toppen fra øst-vest hvor hellekisten er synlig. Vanskelig avgrensning etter det hadde blitt tatt ut en steinsamling.		Helge Gjessing	Feltsesong 1917: 29.Juni - 11. Juli	11771-2
Skreros	Haug S3	Haug 3	Yngre Romertid	Nei	Diameter 14 og Høyde 2.5m		Rundhaug	Har synlig fotgrøft rundt hele haugen og er 50-60cm bred. Det er en 1.7m bred grøft som går igjennom haugen fra sør til nord 6m.		Ikke utgravd		11771-3
Skreros	Haug S4	Haug 4	Yngre Romertid	Nei	Diameter 16m og Høyde 3m		Rundhaug	Tydlig fotgrøft på 50-70cm bred, med en ujevn avflating på toppen av haugen. Vanskelig å se om det har vært en grop her.		Helge Gjessing	Feltsesong 1917: 29.Juni - 11. Juli	11771-4
Skreros	Haug S5	Haug 5	Yngre Romertid	Nei	Diameter 17m og Høyde 3m		Rundhaug	Tydlig fotgrøft rundt hele haugen på 50cm -1m bred. Uregelmessig grop på toppen som er 30cm dyp, i tillegg til en grop i nordkanten som er gravd ned til bunnen.		Ikke utgravd		11771-5
Skreros	Haug S6	Haug 6	Yngre Romertid	Nei	Diameter 17m og Høyde 1.5m		Rundhaug	Avflatet topp med en grop som er 30cm dyp og 1m bred.		Helge Gjessing	Feltsesong 1917: 29. Juni - 11. Juli	11771-6
Skreros	Haug S7	Haug 7	Yngre Romertid	Nei	Diameter 20m og Høyde 3m		Rundhaug	Tydlig fotgrøft på 90cm - 1.2m bred. Har en grop på toppen som er 30cm dyp.		Ikke utgravd		11771-7
Skreros	Haug S8	Haug 8	Yngre Romertid	Nei	Diameter 16m og Høyde 3m		Rundhaug	Synlig fotgrøft hele veien rundt som ligger på 50-80cm bred. På toppen er det en sirkulær grøft som er 40cm dyp.		Ikke utgravd		11771-8
Skreros	Haug S9	Haug 9	Yngre Romertid	Nei	Høyde 1.5m, Lengde 16m og Bredder 8m		Langhaug	Fotgrøft som er 90cm til 1.2m bred. Det ligger også en grop på toppen.		Ikke utgravd		11771-9
Skreros	Haug S10	Haug 10	Yngre Romertid	Nei	Høyde 0.5m, Lengde 15m og Bredder 6m		Langhaug	Haugen er orientert nordvest-sørøst vendt. Det er også en fotgrøft på 30-50cm som er synlig delvis rundt haugen.		Helge Gjessing	Feltsesong 1917: 29.Juni - 11. Juli	11771-10
Skreros	Haug S11	Haug 11	Yngre Romertid	Nei	Diameter 14m og Høyde 2.5m		Rundhaug	Fotgrøft på 40-50cm bred som er mest tydelig i øst og vest. Det er to groper på toppen av haugen: en oval i sør med L 2.1m, B 1m og D 50cm. En sirkulær i nord som er 1.8 Diameter og 30cm Dyb.		Ikke utgravd		11771-11
Skreros	Haug S12	Haug 12	Yngre Romertid	Nei	Diameter 13m og Høyde 2.5m		Rundhaug	Fotgrøft på 40cm bred som er synlig i øst, sør og nordøst. Toppen er uregelmessig med høydepunktet i Nord. Det er også et felt i nord som er gravd ned til bunnen.		Ikke utgravd		11771-12

Glamsland	Haug G1	Gravhaug 1 (Jan Henning Larsen 2003)	Yngreromer tid (300-450 e.kr)	C36618	Tverrmål 12.5m og Høyde 1.4m	Skjelettgrav . Ubrent grav	Rundhaug m/hellekiste	Nordligst på feltet. Nesten halvparten av haugen. Var fjernet av grustaket. Haugen var likevel klart markert til å vise mulig størrelse.	Sand og grus	Jan Henning Larsen	Feltsesong 1983	31896-6
Glamsland	Haug G2	Gravhaug 2 (Jan Henning Larsen 2003)	Romertid-Yngreromer tid (400 e.kr)	C36619	Tverrmål 12m og Høyde 1.3m	Branngrav	Rundhaug	10m sør for Haug G1. Klart markert grop i sentrum på 4m T og 1m D. Rester etter likbål - brannflak.	Sand og grus	Jan Henning Larsen	Feltsesong 1982 og 1983	31896-5
Glamsland	Haug G3	Gravhaug 3 (Jan Henning Larsen 2003)	Yngreromer tid (300-450 e.kr)	C1862 - C1863 og C36615	Diameter 3m og Høyde 1.4m	Branngrav. Branngrop eller urnegrav	Rundhaug m/hellekiste	15m Sør for Haug G2. Grop i sentrum med Tverrmål 5m og dybde 0.6m. Fant en helle på skrå inne gropen. Hellen var på 1.75m lang, 0.82m høy og en bredde på 0.1m som gikk 0.3m ned i undergrunnen. Gravkammer 6 fot lang 2 1/2 bred	Sand og grus	Jan Henning Larsen	Feltsesong 1983 og 1984	31896-4
Glamsland	Haug G4	Gravhaug 4 (Jan Henning Larsen 2003)	Yngreromer tid (300-450 e.kr)	C36616	Diameter 12.5m og Høyde 1.75m	Branngrav. Branngrop eller urnegrav	Rundhaug	14m vestsørvest for Haug G3. regelmessig og klart markert. Grop i sentrum som var avlang; øst-vest orientert 3.5m lang, 1.5m bred og 0.7m dyb. Gropen gikk 0.4m ned i undergrunnen. Massene fra plyndringsgropen er kastet over og dekket den gamle haugoverflater i 25cm tykkelse.	Sand og grus	Jan Henning Larsen	Feltsesong 1984	31896-2
Glamsland	Haug G5	Gravhaug 5 (Jan Henning Larsen 2003)	Yngreromer tid (300-450 e.kr)	C36617	Tverrmål 11m og Høyde 1.4m	Branngrav. Branngrop eller urnegrav	Rundhaug	10m sørvest for Haug G4. Halvdelen sørvest av haugen var rast ut i grustaket. Grop i midten på 4m i tverrmål og 0.2m ned i undergrunnen	muldblandet grus med spredte morenestein	Jan Henning Larsen	Feltsesong 1984	31896-1
Glamsland	Haug G6		Yngreromer tid (300-450 e.kr)	C1864-C1865	6 fot høy		Haug m/gravkammer	Uklar dokumentasjon		Ukjent	Innlevert Feltsesong 1853	
Glamsland	Haug G7		Jernalder	Nei	Lengde 15x10m, Høyde i Sør 1,75m og Høyde i Nord 1m		Rektangelformet	To groper i midtpartiet med mål ca 3x2x0.4m og 2x2x0.2-0.3. De er orientert øst-vest		Riksantikvar en		80143-1
Glamsland	Haug G8		Jernalder	Nei	Nord-sør ca. 11m, øst-vest ca. 7m, Høyde 1.6-1.7m		Ukjent	Ca.5m øst for HaugG7. Grop i midten som er øst-vest orientert med mål på 4x2x1.7m. Sandtaks kant skjærer østsiden og det er blitt et stup.		Riksantikvar en		80143-2
Glamsland	Haug G9		Jernalder	Nei	Diameter 12.5m og Høyde 1.75m		Rundhaug	Ca. 10m sørøst for sandtakkant og ca. 30m øst for veien til steinbruddet. Grop i midten som har en diameter på 2m og er ca. 1m dyb		Riksantikvar en		31899-1
Glamsland	Haug G10		Jernalder	Nei	Diameter 13m og Høyde 1.7m		Rundhaug	6m øst-sørøst for HaugG9. Har en grop i midten som er 1m dyp med en diameter på 3m		Riksantikvar en		31899-2
Glamsland	Haug G11		Jernalder	Nei	Diameter 14m og Høyde 1.5-1.7m		Rundhaug	27m øst for HaugG10. Det er en øst-vest-gående grop i midten avhaugen som er 3.5x2x1.5m og fylt med kvist. Det er også traktorspor over haugens midtparti, i tillegg så kan nordkanten være skadet av grustaket. Vi kan også se Glamslandsvannet i sørøst		Riksantikvar en		31899-3
Glamsland	Haug G12		Jernalder	Nei	Diameter 12-13m og Høyde 1-1.6m		Rundhaug	12-13m nordøst for HaugG11 og ca. 2m sør for kjøvevei til grustaket. Noe toppet og steinblandet. I midten er det en avlang grop øst-vest orientert på 5x2x1m		Riksantikvar en		31899-4

Mjøllhus	Haug M1	Haug 1 (P.O. Nybruget 1975)	FVT	C34625 a-l	Tverrmål 7.75m og opp til 0.55m høyt tverrsnitt.		Rundhaug												121322-4
Mjøllhus	Haug M2	Haug 2 (P.O. Nybruget 1975)	FVT	C34626 a-g	Tverrmål 12m og Snitthøyde på 0.5 - 0.6m		Rundhaug												121322-5
Mjøllhus	Haug M3				12m hvor rekonstruksjon en fortsatt er intakt. Mulig bredde 7m.		Langhaug		Rester etter rekonstruert gravhaug										121322-1
Mjøllhus	Haug M4				Diameter 11m		Rundhaug		Senssyngli en rekonstruert gravhaug med en liten nedsenkning på toppen av haugen.										121322-2
Mjøllhus	Haug M5				Ukjent		Ukjent		En forhøyning av mulig ødelagt/utgravd gravhaug.										121322-3
Mjøllhus	Haug M6				Diameter 8m og Høyde ca. 80cm				Rester etter en halv gravhaug										31296-1
Mjøllhus	Haug M7				Diameter ca. 11m og Høyde ca. 1m		Rundhaug		Delvis rundt i formen, men er noe ødelagt mot veiskjæring i vest.										31296-2
Mjøllhus	Haug M8				Diameter ca. 12m og Høyde 1-1.5m		Ukjent		Ujevn form og vanskelig å avgrense, sannsynlig noe ødelagt i øst pga veiskjæring.										31296-3
Mjøllhus	Haug M9	Gravhaug 8 (Elizabeth Skjelsvik 1954)			Diameter 12m og Høyde ca. 1m		Rundhaug		Muligens noe inngravning i nord										31296-4
Mjøllhus	Haug M10	Gravhaug 9 (Elizabeth Skjelsvik 1954)			Diameter ca. 12m og Høyde 1.5m		Rundhaug		Ser urørt ut.										31296-5
Mjøllhus	Haug M11	Gravhaug 14 (Elizabeth Skjelsvik 1954)			Diameter ca. 24m og Høyde 1.5-2m		Rundhaug m/Fotgrøft		Tydelig fotgrøft i sør og sørvest, og et grunt krater på toppen.										31296-6
Mjøllhus	Haug M12	Gravhaug 13 (Elizabeth Skjelsvik 1954)			Diameter ca. 14m og Høyde ca. 1.5-2m		Rundhaug		Haugen er noe ujevn og høyere i nord, og mer avflatet i sør.										31296-7
Mjøllhus	Haug M13	Gravhaug 12 (Elizabeth Skjelsvik 1954)			Diameter ca. 13m og Høyde 1.2-1.3m		Rundhaug		Det er en større forhøyning i den nordlige delen, og noe mer avflatet i sør.										31296-8
Mjøllhus	Haug M14				Diameter ca. 15m		Rundhaug m/fotgrøft		Mulig at haugen er noe mindre pga at den kan mulig ligge på en naturlig forhøyning. Haugen er noe utflytende i sør, og vi kan se en mulig fotgrøft i sørvest.										31296-9
Mjøllhus	Haug M15				Diameter ca. 15m.		Rundhaug		Ligger i ytterkanten av gravfeltet og er noe omrotet pga aktivitet under krigen. På den sørøstre siden ligger haugen tett opp mot en garasje hvor det også ligger endel teglesteiner ved kanten av haugen.										31296-10
Mjøllhus	Haug M16				Lengde ca. 12m , Bredde ca. 8m og Høyde ca. 0.5m.		Langhaug		Haugen ligger lavt i terrenget og kan være rester etter aktivitet fra krigen. Haugen ligger noe spiss inn mellom HaugM14 og Haug M13										31296-11
Mjøllhus	Haug M17	Kvinnegrav (Morten Smith Dedekam 1847)	FVT	C30426 a-ø												Morten Smith Dedekam	1847		31296
Mjøllhus	Haug M18		RT-FVT	C30427 a-c	Ukjent				Mulig at disse funene er fra forskjellige hauger										

Vik	Haug V1	Haug (Nicolaysen 1875), Haug 6 (Nicolaysen 1876)		C7072-C7082 og C7354-C7357	18m tvm og meget høy		Rundhaug		Steinblandet m/ grus	Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1874 og 1875	52914
Vik	Haug V2	Haug 7 (Nicolaysen 1876)		C7358-C7368	D 8m (12.5m tvm) 1.4m dyp		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V3	Haug 8 (Nicolaysen 1876)		C7369-C7370	15m tvm og 2.5m dyp		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V4	Haug 9 (Nicolaysen 1876)		Nei	11.5m tvm		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V5	Haug 10 (Nicolaysen 1876)		Nei	9.7m tvm og 1.9m dyp		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V6	Haug 11 (Nicolaysen 1876)		Nei	9.4m tvm		Steinkreds			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V7	Haug 12 (Nicolaysen 1876)		C7371	10m tvm og 0.5m dyp		Steinkreds			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V8	Haug 13 (Nicolaysen 1876)		C7372	Lengde 15-17m, Bredde 9-10.5m, Høyde 0.65-0.6m		Langhaug		Steinblandet m/ grus	Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V9	Haug 14 (Nicolaysen 1876)		C7373-7374	Lengde 15-17m, Bredde 9-10.5m, Høyde 0.65-0.6m		Langhaug		Steinblandet m/ grus	Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V10	Haug 15 (Nicolaysen 1876)		C7375-C7377	10m tvm og 1.8m dyp		Rundhaug		Steinblandet m/ grus	Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V11	Haug 17 (Nicolaysen 1876)		Nei	9m tvm og 1m dyp		Rundhaug		Steinblandet m/ grus	Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	52914
Vik	Haug V12	Haug 47 (Nicolaysen 1877)		C7807	Diameter 13m og Høyde 0.2-0.5m		Rundhaug	Sørdelen klart markert og plenlagt, nordelen mot villaen er delvis hellelagt. Vest for gravfeltet		Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876	4102
Vik	Haug V13	Haug 48 (Nicolaysen 1877)		C7808	13.7m i tvm og 0.5m dyb		Rundhaug		Steinblandet m/ grus	Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876	52914
Vik	Haug V14	Haug 49 (Nicolaysen 1877)		C7809	17m i tvm og 1.8m dyb		Rundhaug	630m sørsørvest for haugV13	Steinblandet m/ grus	Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876	52914
Vik	Haug V15	Haug 50 (Nicolaysen 1877)		C7810-C7813	8.8m i tvm og 1.5m dyb		Rundhaug	380m sørvest for haugV14	Steinblandet m/ grus	Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876	52914
Vik	Haug V16	haug		C33194	ukjent		haugrest			Trond Løken	Feltsesong 1970	52914

Bringsværd	Haug B1	Haug 1 (Nicolaysen 1876)		C7307-7311 og C6525	12.5m tvm og 0.5m dyp		Rundhaug	Et rom i midten av haugen med		Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	33159
Bringsværd	Haug B2	Haug 2 (Nicolaysen 1876)		C7312-7331 og C9786	15m tvm og 1.8m dyp		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	33159
Bringsværd	Haug B3	Haug 3 (Nicolaysen 1876)		C7332- C7337 og C9787	11m Lang, 2m Bred og 0.5m Dyb		Langhaug	kull		Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	33159
Bringsværd	Haug B4	Haug 4 (Nicolaysen 1876)		C7338- C7345	23m Lang, 8m Bred og 1.4m Dyp	Kammer	Langhaug	Ca. 0.5m fra HaugB--		Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	33159
Bringsværd	Haug B5	Haug 5 (Nicolaysen 1876)		C7346- C7353	16m i Tvm pg 1m Dyp		Rundhaug	Ca. 17m fra Haug-- plyndringsgrop		Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1875	33159
Bringsværd	Haug B6	Haug 1 (Nicolaysen 1877)		C7767- C7768	16.5m tvm, 4.5m høy og 3m dyp		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876	33159
Bringsværd	Haug B7	Haug 2 (Nicolaysen 1877)		C7769	14m tvm		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876	33159
Bringsværd	Haug B8	Haug 3 (Nicolaysen 1877) Haug 2 (Nicolaysen 1878)		C7770- C7774 og C8212	1.8m lang og 0.9m høy		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876 og 1877	33159
Bringsværd	Haug B9	Haug 4 (Nicolaysen 1877)		Nei	ukjent		Langhaug	Brent kull og jord		Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876	33159
Bringsværd	Haug B10	Haug 5 (Nicolaysen 1877)		Nei	ukjent		Rundhaug	brent kull og jord		Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876	33159
Bringsværd	Haug B11	Haug 6 (Nicolaysen 1877) Haug 1 (Nicolaysen 1878)		C7775- C7783 og C7916	Overpløyd og avflatet		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1876 og 1877	33159
Bringsværd	Haug B12	Haug 3 (Nicolaysen 1878)		Nei	8.8m tvm og 0.9m dyp		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1877	33159
Bringsværd	Haug B13	Haug 4 (Nicolaysen 1878)		C8213- C8216	24.4m tvm og 1.7m dyp		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1877	33159
Bringsværd	Haug B14	Haug 5 (Nicolaysen 1878)		C8217	nesten utjevnt		Rundhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1877	33159
Bringsværd	Haug B15	Haug 6 (Nicolaysen 1878)		C8218- C8219	17.4m lang, 4.8m bred og 1.4m dyp		Langhaug			Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1877	33159
Bringsværd	Haug B16	Haug 7 (Nicolaysen 1878)		C8220- C8221	ubestemmelig e grenser men 0.6m under bakken er en helle					Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1877	33159
Bringsværd	Haug B17	Haug 8 (Nicolaysen 1878)		C8222	11.6m tvm og 1.2m dyp					Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1877	33159
Bringsværd	Haug B18	Haug 9 (Nicolaysen 1878)		C8223	Diameter 9m og Høyde 1.5m		Rundhaug	Klart markert med et krater i midten med diameter 4.5m og dybde 0.7m		Nicolay Nicolaysen	Feltsesong 1877	81345

8.2 Gjenstands oversikt

Gjenstandene	Grav navn	C-Nummer	Objekt	Bevaringsforhold	Materialet	Periode	Typologi	Kategori	Sted
Arendal	Haug N1	C29677 a	Spenne	Nesten hel	Bronse	FVT	Korsformet, fig 49 shetelig	personlig utsmykning	Nedenes
Nedenes	Haug N1	C29677 b	Kar	skår	Leire	FVT	Strekornering		Nedenes
	Haug N1	C29034 g	Spinnehjul	hel, svak	Kleberstein	FVT	uten ornamentikk	tekstil produksjon	Nedenes
	Haug N1	C29034 h	spinnehjul	hel, tykk	Sandstein	FVT	stymmetrisk, pent formet	tekstil produksjon	Nedenes
	Haug N1	C29034 i	Spenne	Meget godt bevart	Bronse	FVT	korsformet R. 247 m/avik	personlig utsmykning	Nedenes
	Haug N1	C29034 k	Spenne	spennen godt bevart, nålen borte	Bronse	FVT	korsformet, fig 65,64 shetelig	personlig utsmykning	Nedenes
	Haug N1	C29034 l	Kull	biter utenfor gravkammeret	kull	FVT			Nedenes
	Haug N1	C29034 a	kar	Nesten hel	Leire	FVT	R. 361		Nedenes
	Haug N1	C29034 b	kar	Halve limt, halve fragmentert	Leire	FVT	R. 361		Nedenes
	Haug N1	C29034 c	kar	Hel	Leire	FVT	R. 365		Nedenes
	Haug N1	C29034 d	kar	Nesten hel	Leire	FVT	R. 365		Nedenes
	Haug N1	C29034 e	kar	10 fragmenter	Leire	FVT	Spannformet		Nedenes

Birkenes Skreros	Haug S2	C21287 a	Kar	fragmenter	Leire	YRT	R.361	Skreros
	Haug S2	C21287 b	Spenne	Nesten hel	Bronse	YRT	korsformet, Schetelig 53. Rygh 247	Skreros
	Haug S2	C21287 c	Spenne	Hel	Bronse	YRT	korsformet, Schetelig 53. Rygh 247	Skreros
	Haug S2	C21287 f	Spenne	hel	Sølv	YRT	Skjoldformet, håndtak som R. 310	Skreros
	Haug S2	C21287 e	Hekte	bare venstre halvdel	Sølv	YRT	R.271	Skreros
	Haug S2	C21287 d	spenne	meget forvitret	Bronse	YRT	korsformet, Schetelig 53. Rygh 247	Skreros
	Haug S2	C21287 g	halskjede	rester 7 prydelser, kjedebrudd 14,2 cm.	Bronse	YRT	R. 272	Skreros
	Haug S2	C21287 h	spinnehjul	hel	Leire	YRT	skiveformet	Skreros
	Haug S2	C21287 i	perle	6 hele	mosaik og glass	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 a	spenne	hel med tøy	bronse	YRT	håndformet halvrund bøyle	Skreros
	Haug S2	C22140 b	Spenne	hel med tøy	bronse	YRT	skjoldformet fig. 251	Skreros
	Haug S2	C22140 c	halskjede	hel	bronse	YRT	eiendommelig, kors	Skreros
	Haug S2	C22140 d	perlebånd	tråd delvis bevart	glass og bronse	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 e	kniv	brutt i 5 deler	Jern	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 f	tøybunt	rester	Sort ull	YRT	enkelt veving, innpakket gjenstandene over	Skreros
	Haug S2	C22140 g	perler	7 hele	glass	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 h	Kar	hel	Leire	YRT	Begerform R.368 Bøe fig. 163	Skreros
	Haug S2	C22140 i	Kar	hel	leire	YRT	begeform R.368 Bøe fig. 192	Skreros
	Haug S2	C22140 j	Kar	ikke hel	leire	YRT	tutekanne R.357 Bøe fig. 208	Skreros
	Haug S2	C22140 k	Kar	ganske hel	leire	YRT	R.365	Skreros
	Haug S2	C22140 l	kar	ganske hel	leire	YRT	R.365	Skreros
	Haug S2	C22140 m	kar	nesten hel	leire	YRT	Bøe fig.91 R.361	Skreros
	Haug S2	C22140 n	kar	delvis knust	leire	YRT	hank som R 361	Skreros
	Haug S2	C22140 o	kar	buken helt knust	leire	YRT	hank som R 361 Bøe fig.92	Skreros
	Haug S2	C22140 p	kar	hel	leire	YRT	R. 364 uten hank	Skreros
	Haug S2	C22140 q	kniv	lå inni en liten urne	jern	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 r	kniv	hel	jern	YRT	tveegget	Skreros
	Haug S2	C22140 s	kniv	sterkt forrustet	jern	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 t	kniv	rester av rundt treskaft	jern og tre	YRT	rundt treskaft	Skreros
	Haug S2	C22140 u	kniv	mesteparten av skaftet, bladet ikke hel	jern og tre	YRT	rundt treskaft	Skreros
	Haug S2	C22140 v	saks	rester av treverk som den har ligget i	jern og tre	YRT	R.172	Skreros
	Haug S2	C22140 w	Sylspiss/spydspiss	rester av treskaftet	jern og tre	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 x	pilspiss	7 med delvis rester av treskaftene	jern og tre	YRT	runde og jevnt tilspisset mot odden	Skreros
	Haug S2	C22140 y	krampere	2 med trerester	jern og tre	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 z	spinnehjul	hel	leire	YRT	dobbelt konisk uten ornamentikk	Skreros
	Haug S2	C22140 æ	kar	reprasjonskitt?	harpiks	YRT		Skreros
	Haug S2	C22140 ø	tre	rest fra underlaget i kisten	Bark	YRT		Skreros
Haug S2	C22140 aa	Bein	rester	ubrent bein	YRT	Kranium	Skreros	
Lillesand Glamsland	Haug G6	C1862	Glassbege	uskedet	Glass	RT	ligner formen No. 625 og 892	Glamsland
	Haug G6	C1863	kar	hel bevart	Brent leire	RT	vortebege Bøe fig.136	Glamsland
	Haug G7	C1864	kar	bra veligeholdt	brent leire	RT	R.361	Glamsland
	Haug G7	C1865	kar	bra veligeholdt	brent leire	RT	R.368 og Bøe. Fig 151	Glamsland
	Haug G6	C1932	fingerri		Gull	RT		Glamsland
	Haug G6	C1933	perle		Glass og Rav	RT		Glamsland
	Haug G6	C1934	Beltebeslag	Brudstykker	Bronse	RT		Glamsland
	Haug G6	C1934	Fibula fragment	Brudstykker	Bronse	RT		Glamsland
	Haug G6	C1934	Pinsett	Brudstykker	Bronse	RT	Jamf. Rygh 241	Glamsland
	Haug G6	C1934	Kobberlegering		kobber	RT		Glamsland
	Haug G6	C1934	ten			RT		Glamsland
	Haug G3	C36615 a	kar	3 Skår, forvitring	Leire	RT	Neglinntrykk	Glamsland
	Haug G3	C36615 b	Brent Bein	fragment	Bein	RT		Glamsland
	Haug G4	C36616 a	kar	5 Skår fra 2 kar	Leire	RT		Glamsland
	Haug G4	C36616 b	Brent Bein	fragment	Bein	RT		Glamsland
	Haug G5	C36617 a	kar	80 Skår	Leire	RT		Glamsland
	Haug G5	C36617 b	Brent Bein	fragment	Bein	RT		Glamsland
	Haug G1	C36618 a	Nagelhodet	fragment	Bronse og Tre	RT		Glamsland
	Haug G1	C36618 a	Knivskaft	2 fragmenter	Bronse og Tre	RT	R 147	Glamsland
	Haug G1	C36618 b	kar	2 skår limt sammen	leire	RT	tynt fint magret gods	Glamsland
	Haug G1	C36618 b	kar	2 skår	Leire	RT		Glamsland
	Haug G1	C36618 c	Tetningskitt	2 stkr	Organisk materiale	RT		Glamsland
	Haug G2	C36619 a	kar	285g skår	grov leire, organiske rester	RT	pinneintrykk og neglinntrykk	Glamsland
	Haug G2	C36619 b	kar	100g skår	grov leire	RT		Glamsland
	Haug G2	C36619 c+d	Brent Bein	148g brent bein	Bein	RT		Glamsland
	Haug G2	C36619 e	Trekull	14g trekull	Trekull	RT		Glamsland

Froland Mjølhus/ Mjølhusmoen	Haug M18	C30427 a	kar	8 skår	leire	RT-FVT	R. 361	Mjølhus Ø
	Haug M18	C30427 b	Jernfragment	fornustet fragment, muligens kniv/sverd	jern	RT-FVT		Mjølhus Ø
	Haug M18	C30427 c	kar	2 små fragmenter	leirekitt	RT-FVT		Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 a	kar	21 skår	leire		Bøe fig. 134-36, de sene vortebegrene	Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 b	spiker	bøyd og forbrent	jern			Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 c	beslag	50g keramikkskår sekundært rødbrønt	leire			Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 d	beinfiliser	20g	bein			Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 e	kar	14g, sekundært brønt	leire			Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 f	kar	6 keramikkskår, alle sekundært rødbrønt	leire		linjedekor	Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 g	kam	forbrente rester	bein			Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 h	brent bein	180g	bein			Mjølhus Ø
	Haug M1	C34625 i	trekull prøver	28g, Til prøve	trekull			Mjølhus Ø
	Haug M2	C34626 a	kar	220g skår grov keramik	leire, kvarts, korn			Mjølhus Ø
	Haug M2	C34626 b	kar	12g og 45 skår, velbrent tynt gods, glatt	leire			Mjølhus Ø
	Haug M2	C34626 c	kar	16 skår	leire			Mjølhus Ø
	Haug M2	C34626 d	kar	11 skår	leire		linjedekor	Mjølhus Ø
	Haug M2	C34626 g	brent bein	400 g brent bein	bein			Mjølhus Ø
	Haug M2	C34626 f	beslag		gråleire			Mjølhus Ø
	Haug M2	C34626 e	stift	5 tynne flak, gjennomtrukket av rust	jern eller bronse			Mjølhus Ø
	Haug M17	C30426 a	spenne	hel, litt irret ellers godt bevart	bronse	FVT	korsformet shetelig fig. 46	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 b	spenne	platen med noe av bøynen samt foten	bronse	FVT	korsformet shetelig fig. 46	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 c	spenne	2 små litt irret, men ellers godt bevart	bronse	FVT	takfotspenner, miniatyrutgaver fig.12	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 d	nål	godt bevarte	bronse	FVT	Nerman fig. 75	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 e	kjede	noe irret	bronse	FVT	ringkjede	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 f	spenne	noe kant mangler	forgylt sølv	FVT	skjoldformet med kronisk midtknopp, R.310	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 g	spenne	1 hel og 6 fragmenter	sølv	FVT	spiralformet hektespenner R.271	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 h	perle	sammentrykt kuleformet	glass	FVT		Mjølhus V
	Haug M17	C30426 i	spinnehjul	4, den ene er avskalet på den ene siden	kleber	FVT	skiveformet av typer R.434	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 k	kniv	fornustet	jern	FVT		Mjølhus V
	Haug M17	C30426 l	bryne	et stykke	kvartsitt	FVT		Mjølhus V
	Haug M17	C30426 m	kar	bunnen mangler	leire	FVT	Vortebeger, Bøe fig. 134-36 ornamentikk134	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 n	kar	10 skår av 2 forskjellige kar	leire	FVT	R. 361 sml Bøe fig. 170	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 o	kar	5 skår av et kar	leire	FVT	R. 361	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 p	kar	8 skår av et kar	leire	FVT	R. 365	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 q	kar	7 skår	leire	FVT	R. 361	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 r	kar	2 skår	leire	FVT	R. 361?	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 s	kar	Randskår	leire	FVT		Mjølhus V
	Haug M17	C30426 t	kar	Skår	leire	FVT	herormet med en horisontal punktrekke	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 u	kar	19 skår	leire	FVT	tutekar, Bøe fig. 203	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 v	kar	flere sammenhørende sår, resurert	leire	FVT	Kokekar m/ negleornering, Bøe fig. 250	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 w	kar	12 skår	leire	FVT	Kokekar m/ negleornering, Bøe fig. 248	Mjølhus V
	Haug M17	C30426 x	kar	skår	leire	FVT	Kokekar m/ negleornering, Bøe fig. 250	Mjølhus V
Haug M17	C30426 y	kar	7 skår	leire	FVT	urnert kokekar, form bøe, fig. 249	Mjølhus V	
Haug M17	C30426 z	kar	overkantstykke m/ rustspor under rand	leire	FVT	Bøe fig. 310	Mjølhus V	
Haug M17	C30426 æ	kar	5 skår	leire	FVT	spannformet	Mjølhus V	
Haug M17	C30426 ø	kar	1 stk hapikstetning	tre/bark, harpiks	FVT	tre- eller barkkar	Mjølhus V	

Grimstad Vik	Haug V1	C7072	kar		leire		Buleformet Bøe fig.218	vik
	Haug V1	C7073	kar	brudstykke	leire		Pl. V fig. 23 men kortere hals	vik
	Haug V1	C7074	kar	større og mindre stykker	leire		Jfr. Svenska forns. NO. 392 eller 1872 fig. 13	vik
	Haug V1	C7075	kar	4 småstykker	tre		1871 S. No. 33	vik
	Haug V1	C7076	spenne	nederste spiss og bøynen til nålen mangler	sølv		Pl. V. Fig. 26 bøyelformet	Vik
	Haug V1	C7077	spenne	magler nederste spiss og bøynen til nålen	bronse		korsformet Pl. VI fig. 28	Vik
	Haug V1	C7078	spenne		bronse		korsformet Pl. VI fig. 28	Vik
	Haug V1	C7079	spenne	nålen er borte og nederste spiss	bronse		bøyelformet R.263	Vik
	Haug V1	C7080	ring	brudstykke	bronse			Vik
	Haug V1	C7081	knapper	2 knapper	bronse		tilhørt hektespenne av form Pl. V fig. 29	Vik
	Haug V1	C7082	spinnehjul		kleberstein			Vik
	Haug V1	C7354	kar	3 små skår	leire		to forskjellige leirkar	Vik
	Haug V1	C7355	slipestein	et stykke	sandstein			Vik
	Haug V1	C7356	kar	2 små skår	leire		av forskjellige leirkar	Vik
	Haug V1	C7357	flintstykker	6 flintstykker	flint			Vik
	Haug V2	C7358 a	kam	fragmentert	bein og jern	FVT		Vik
	Haug V2	C7358 b	kar	leirkitt	harpiks/organisk materiale	FVT		Vik
	Haug V2	C7359	kar	Nesten hel	leire	FVT	R365 Bøe fig. 214	Vik
	Haug V2	C7360	kar	nesten hel, limt sammen	leie	FVT		Vik
	Haug V2	C7361	kar	endel stykke kitt og et par bruddstykker	harpiks/organisk materiale	FVT		Vik
	Haug V2	C7362	kniv		jern	FVT		Vik
	Haug V2	C7363	spenne	hel med tekstilrester	bronse og tekstil	FVT	korsformet fibula med vifteformet fotplate	Vik
	Haug V2	C7364	spenne	forvitret	bronse og tekstil	FVT	korsformet fibula med dyreformet fot	Vik
	Haug V2	C7365 a	perle		glass	FVT		Vik
	Haug V2	C7365 b	bein		bein	FVT		Vik
	Haug V2	C7365 c	ukjent		bronse	FVT		Vik
	Haug V2	C7366	nål		bronse	FVT		Vik
	Haug V2	C7367	spinnehjul		kleberstein	FVT	Sylinderformet	Vik
	Haug V2	C7368	spinnehjul		kleberstein	FVT	sylinderformet med ornamentikk	Vik
	Haug V3	C7369	kam	framgent	bein og jern		halvmåneformet	Vik
	Haug V3	C7370 a	spinnehjul		bergart		Sylinderformet	Vik
	Haug V3	C7370 b	avslag		flint			Vik
	Haug V7	C7371	kar		leire			Vik
	Haug V8	C7372 a	nål	ufultendig i begge ender	bein			Vik
	Haug V8	C7372 b	beinredskap	fragment	bein		med ornamentikk	Vik
	Haug V8	C7372 c	kam	fragment	bein			Vik
	Haug V8	C7372 d	futtermal	fragment	bein		dekoret i den ene kanten	Vik
	Haug V8	C7372 e	ukjent	fragmenter	bein/bergart			Vik
	Haug V8	C7372 f	kar	kitt	harpiks/organisk materiale			Vik
	Haug V8	C7372 g	spenne		sølv		hektespenne	Vik
	Haug V9	C7373 a	kar	fragmenter	leire		fra 2 forskjellige kar	Vik
	Haug V9	C7373 b	spenne	fragment	bronse		bøyelformet	Vik
	Haug V9	C7373 c	ring	flat ring	bronse			Vik
	Haug V9	C7374	Jernfragment	mulig fragment av et sverd	Jern			Vik
	Haug V10	C7375	kar	fragmentert	leire		spannformet	Vik
	Haug V10	C7376	kar	fragment	leire			Vik
	Haug V10	C7377 a	kam	stykker	bein			Vik
	Haug V10	C7377 b	kar	kitt	harpiks/organisk materiale			Vik
	Haug V10	C7377 c	brente bein		bein			Vik
	Haug V10	C7377 d	avslag		flint			Vik
	Haug V12	C7807 a	kar		leire		fra 2 forskjellige kar	vik
	Haug V12	C7807 b	bein		bein			vik
Haug V13	C7808	kar	fragmenter	leire			vik	
Haug V14	C7809	spenne	fragmentert og ikke hel	bronse		fibula	vik	
Haug V15	C7810	kam	fragment	bein og jern			vik	
Haug V15	C7811	kar	kitt	harpiks/organisk materiale			vik	
Haug V15	C7812	ring		jern			vik	
Haug V15	C7813	kar	fragmenter	leire			vik	
Haug V16	C3194 a	kar	2 leirskår	leire		uornert, kvartsbladet gods	Vik	
Haug V16	C3194 b	kar	4 skår	leire		uornert, grått finkornet gods	Vik	
Haug V16	C3194 c	flekke		flint			Vik	
Haug V16	C3194 d	avslag		flint			Vik	
Haug V16	C3194 e	kullprøve		trekull			Vik	
Haug V16	C3194 f	trekull	5gr	tre			Vik	

Grimstad	Haug B1	C7307	kar	fragmentert og ikke hel	leire		Bøe tidlige bolleformer 1931 fig. 47	Bringsverd
Bringsverd	Haug B1	C7308	kar	fragmentert og ikke hel	leire		hankekar	Bringsverd
	Haug B1	C7309 a	fat	liten del	bronse			Bringsverd
	Haug B1	C7309 b	futteral	liten del	lær			Bringsverd
	Haug B1	C7309 c	fragment	fragment	tre/bark			Bringsverd
	Haug B1	C7309 d	fragment	fragment	jern			Bringsverd
	Haug B1	C7310 a	spenne		sølv		fibula	Bringsverd
	Haug B1	C7310 b	never		bark			Bringsverd
	Haug B1	C7311	spiralring	synes uskadet	gull		betalingsring, spiral	Bringsverd
	Haug B1	C6525	doppsko		bronse			Bringsverd
	Haug B2	C7312	kar	hel	leire		Bøe fig. 210	Bringsverd
	Haug B2	C7313	kar	fragment, endel som var limt sammen	leire		hankekar	Bringsverd
	Haug B2	C7314 a	kar	fragment	leire		hankekar	Bringsverd
	Haug B2	C7314 b	kar	fragment	leire			Bringsverd
	Haug B2	C7315	kar	limt sammen	leire			Bringsverd
	Haug B2	C7316	kar	fragment, endel som var limt sammen	leire			Bringsverd
	Haug B2	C7317	kar	et skår	leire			Bringsverd
	Haug B2	C7318	kar	et skår	leire			Bringsverd
	Haug B2	C7319	kar	fragment	leire			Bringsverd
	Haug B2	C7320	kar	mye helt, men også fragment	leire		tutekar Bøe fig. 205	Bringsverd
	Haug B2	C7321	kar	fragment	leire			Bringsverd
	Haug B2	C7322	spyd	fragmentert og forvitret	jern			Bringsverd
	Haug B2	C7323	spyd	fragmentert og forvitret	jern			Bringsverd
	Haug B2	C7324	skjoldbule		jern			Bringsverd
	Haug B2	C7325	spyd		jern			Bringsverd
	Haug B2	C7326	spyd		jern			Bringsverd
	Haug B2	C7327	sverd		jern		tveegget	Bringsverd
	Haug B2	C7328	sverd		jern		tveegget	Bringsverd
	Haug B2	C7329 a	doppsko		jern			Bringsverd
	Haug B2	C7329 b	ubrent bein		bein			Bringsverd
	Haug B2	C7330	ukjent		jern			Bringsverd
	Haug B2	C7331 a	ring	hel	gull		finger링 1875 fig.11, jfr. Montelius 356-7	Bringsverd
	Haug B2	C9786 a	sverd		sølv			Bringsverd
	Haug B2	C9786 b	håndtak		jern			Bringsverd
	Haug B3	C7332	kar		leire		montelius 392 u/ornamentikk	Bringsverd
	Haug B3	C7333 a	kar		leire		kokekar	Bringsverd
	Haug B3	C7333 b	kar		leire		kokekar	Bringsverd
	Haug B3	C7334	perle		glass/rav			Bringsverd
	Haug B3	C7335 a	nål		sølv			Bringsverd
	Haug B3	C7335 b	ukjent		bronse			Bringsverd
	Haug B3	C7335 c	ukjent		jern			Bringsverd
	Haug B3	C7336	spenne		bronse		bøyleformetspenne	Bringsverd
	Haug B3	C7337	spenne		bronse		bøyleformetspenne	Bringsverd
	Haug B3	C9787	spydspiss	fragment	flint			Bringsverd
	Haug B4	C7338	kar	fragmenter av 2 forskjellige urner	leire			Bringsverd
	Haug B4	C7339	kar		leire			Bringsverd
	Haug B4	C7340 a	kar		bronse		Type E59, mangler hank og nedre buk	Bringsverd
	Haug B4	C7340 b	brente bein		bein			Bringsverd
	Haug B4	C7341 1	kam		bein/kobberlegering			Bringsverd
	Haug B4	C7341 2	spillebrikke	1,2 cm i diameter, brent	bein		halvkulformet	Bringsverd
	Haug B4	C7341 3	håndtak	fragment av håndtak fra ukjent gjenstand	bein			Bringsverd
	Haug B4	C7341 4	brente bein	1 dyretann, 2 mennesketenner og 2 brent b	bein/tann			Bringsverd
	Haug B4	C7342	spinnehjul		bronse			Bringsverd
	Haug B4	C7343	spinnehjul		bronse			Bringsverd
	Haug B4	C7344	ukjent		bronse			Bringsverd
	Haug B4	C7345	finger링		gull		flat invendig, utvendig har en fure i midten	Bringsverd
	Haug B5	C7346	sverd		jern		Tveegget	Bringsverd
	Haug B5	C7347	spyd		jern			Bringsverd
	Haug B5	C7348	spyd		jern			Bringsverd
	Haug B5	C7349 a	skjoldbule		jern			Bringsverd
	Haug B5	C7349 b	beslag		bronse		håndtakbeslag	Bringsverd
	Haug B5	C7350	spenne		bronse		remspenne	Bringsverd
	Haug B5	C7351	beslag		bronse		rembeslag	Bringsverd
	Haug B5	C7352 a	beslag		bronse			Bringsverd
	Haug B5	C7352 b	ukjent		bronse			Bringsverd
	Haug B5	C7353 a	kar	hel	leire		uten ornatikk	Bringsverd
	Haug B5	C7353 b	brente bein		bein			Bringsverd
	Haug B6	C7767	beslag		bronse		randbeslag	Bringsverd
	Haug B6	C7768 a	kar		leire			Bringsverd
	Haug B6	C7768 b	spore		jern			Bringsverd
	Haug B7	C7769	kar		leire			Bringsverd
	Haug B8	C7770 a	kar	nesten hel, limt sammen	leire		R.361	Bringsverd
	Haug B8	C7770 b	kar	fragment, endel som var limt sammen	leire		R.361 Bøe fig.53	Bringsverd
	Haug B8	C7770 c	kar	fragmenter	leire		R.361	Bringsverd
	Haug B8	C7771	kar	fragmentert	leire		kokekar	Bringsverd
	Haug B8	C7772	kar	nesten hel, limt sammen	leire		kokekar	Bringsverd
	Haug B8	C7773 a	spenne		sølv		fibula	Bringsverd
	Haug B8	C7773 a	ukjent		sølv			Bringsverd
	Haug B8	C7773 a	ukjent		metall			Bringsverd
	Haug B8	C7773 a	ujent		glass			Bringsverd
	Haug B8	C7773 b	kar		harpiks			Bringsverd
	Haug B8	C7773 c	ukjent		jern			Bringsverd
	Haug B8	C7773 d	kar	fragment	leire			Bringsverd
	Haug B8	C7774	spinnehjul		bronse			Bringsverd
	Haug B8	C8212	spenne		Sølv		bøyleformet Sv. Forns. 320. 324 med avvik	Bringsverd
	Haug B11	C7775 a	kar		leire			Bringsverd
	Haug B11	C7775 b	prøve		leire			Bringsverd
	Haug B11	C7777	sverd		jern			Bringsverd
	Haug B11	C7778	kniv		jern			Bringsverd
	Haug B11	C7779	ukjent		jern			Bringsverd
	Haug B11	C7780	spenne		bronse			Bringsverd
	Haug B11	C7781	spenne		bronse			Bringsverd
	Haug B11	C7782 a	spenne		bronse			Bringsverd
	Haug B11	C7782 b	ukjent		jern			Bringsverd
	Haug B11	C7783 a	bryne		kvartsitt			Bringsverd
	Haug B11	C7783 b	fragment	fragment	flint			Bringsverd
	Haug B11	C7783 c	bryne	fragment	kvartsitt			Bringsverd
	Haug B11	C7783 c	brente bein		bein			Bringsverd
	Haug B11	C7783 c	fragment	fragment	pels			Bringsverd
	Haug B11	C7783 d	bark		bark			Bringsverd
	Haug B11	C7783 e	kullprøve		trekull			Bringsverd
	Haug B11	C7783 f	nagle		jern		klinknagle	Bringsverd
	Haug B11	C7783 g	ukjent		kobber			Bringsverd
	Haug B11	C7916	hengsesmykke	noe av ornamentikken mangler	gull		Berlökk R.283, ligner No.997 men større	Bringsverd
	Haug B13	C8213	kar	Stykker av 2 kar	leire		1874 fig. 20 hankekar	Bringsverd
	Haug B13	C8214	kar	stykke	leire		Sv. Forns 392 hankekar	Bringsverd
	Haug B13	C8215	kar	fragmenter	leire		1874 fig. 20	Bringsverd
	Haug B13	C8216	kar	fragmenter	leire		1874 fig. 20 hankekar	Bringsverd
	Haug B14	C8217 a	kar		bronse		beslag til hanken til et matkar	Bringsverd
	Haug B14	C8217 b	kar	lite stykke	bronse			Bringsverd
	Haug B14	C8217 c	kar	lite stykke	leire			Bringsverd
	Haug B15	C8218	kar	fragmenter av velbrent, temmelig tyk urne	leire			Bringsverd
	Haug B15	C8219	perle	gul	glass		med stjerneformede figurer	Bringsverd
	Haug B16	C8220	kar	fragmentert	leire		Sv. Forns 392	Bringsverd
	Haug B16	C8221	kar	fragmentert	leire		1874 fig. 20 uten hank	Bringsverd
	Haug B17	C8222	kar	fragmenter	leire			Bringsverd
	Haug B18	C8223	kar	randstykket	leire			Bringsverd

9. Litteratur

Amundsen, Marie, and Per Ditlef Fredriksen

2014 Når stedsbånd veves og løses opp ; en sosial kronologi for bosetningen av Kalvebeitet i indre Sogn i yngre romertid og folkevandringstid. *Viking* 77:79-104.

Anderson, Carl Edlund

1999 *Formation and resolution of ideological contrast in the early history of Scandinavia*. University of Cambridge.

BAGGØIEN, AA

1979 Gravskikk og gravtro i eldre jernalder. *En analyse av et gravfunn fra Skreros i Vegusdal*. *Agder Historielag Årsskrift* 57:5-16.

Behr, Charlotte

2006 Using Bracteates as Evidence for Long-Distance Contacts. *Reading medieval studies : annual proceedings of the Graduate Centre for Medieval Studies in the University of Reading* 32:15.

Bergstøl, Jostein

1996 Synlige kvinner-usynlige menn. Graver og ideologi på Jæren i eldre jernalder. *Redaksjon: Egil Mikkelsen Petter B. Mo laug*:63.

Brink, Stefan

1996 Political and social structures in early Scandinavia: a settlement-historical pre-study of the central place. *Tor: meddelanden från Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker* 28:235-282.

Bruun, Inga Malene

2007 Blandede graver-blandede kulturer? En tolkning av gravskikk og etniske forhold i Nord-Norge gjennom jernalder og tidlig middelalder, Universitetet i Tromsø.

Bøe, Johannes

1931 Jernalderens keramikk i Norge. *Bergens museums skrifter* 14.

Ekengren, Fredrik

2009 *Ritualization-Hybridization-Fragmentation: The Mutability of Roman Vessels in Germania Magna AD 1–400*. Lund University.

Eldorhagen, Marianne

2016 Mellom gravrøveri og kulturminnevern. In *Aust-Agder Arv 2016*, edited by Anne Tone Aanby, pp. 112-117. Aust-Agder museum og arkiv, Arendal.

Engevik, Asbjørn

2005 Bunndekor på spannformede leirkar-pynt, produksjonsmerke eller symbol? *UBAS Nordisk 1. Fra funn til samfunn. Jernalderstudier tilegnet Bergljot Solberg på 70-årsdagen*.

2008 *Bucket-shaped pots: style, chronology and regional diversity in Norway in the late Roman and migration periods*. British Archaeological Reports Limited.

Eriksen, Marianne Hem

2010 Between the real and ideal: Ordering, controlling and utilising space in power negotiations-hall buildings in Scandinavia, 250-1050 CE.

2013 Doors to the dead. The power of doorways and thresholds in Viking Age Scandinavia. *Archaeological dialogues* 20(2):187.

Fredriksen, Per Ditlef

2006 Moving closer to the fire ; heat transformations and bucket-shaped pots in burials. *Norwegian archaeological review* 39:126-137.

Fredriksen, Per Ditlef, Elna Siv Kristoffersen, and Udo Zimmermann

2014 Innovation and Collapse: Bucket-Shaped Pottery and Metalwork in the Terminal Migration Period. *Norwegian Archaeological Review* 47(2):1-22.

Fredriksen, Per Ditlef, Christian Løchsen Rødsrud, and Francesco Caruso

2020 WHAT HAPPENED AT AUGLAND? A SOCIAL CHRONOLOGY FOR THE DEMISE OF A ROMAN IRON AGE CERAMIC WORKSHOP IN SOUTH NORWAY. *Oxford Journal of Archaeology*.

Faanes, Morten Brevik

2010 Et maktsenter i eldre romertid?: et 61 meter langt langhus på Missingen gård i Råde kommune.

Gansum, Terje, and Terje Østigård

2004 The ritual stratigraphy of monuments that matter. *European journal of archaeology* (trykt utg.). 7(2004)No 1:61-79.

Gjessing, H

1920 Gravundersøkelser paa gaarden Skreros, Setesdal. *Oldtiden* 8:9-31.

Gjessing, Helge

1920 *Arkeologien*. Grøndal, Kristiania.

1923 Aust-Agder i forhistorisk tid. *Arendal fra fortid til nutid*:1-56.

Grieg, Sigurd

1981 *Fjære i oldtiden : etter håndskrevet manus i Aust-Agder-Museet fra 1939*. Aust-Agder-Museet, Arendal.

Grimm, Oliver, and Frans-Arne Stylegar

2004 Court Sites in Southwest Norway – Reflection of a Roman Period Political Organisation? *Norwegian Archaeological Review* 37(2):111-133.

Grønmo, Sigmund

2020 Kvalitativ metode. Henta frå https://snl.no/kvalitativ_metode.

Gundersen, Ingar Mørkestøl

2007 Romertidens fyrstegraver: germansk konstruksjon og romersk refleksjon, UiO, Oslo.

2019 The Fimbulwinter theory and the 6th century crisis in the light of Norwegian archaeology: Towards a human-environmental approach. *Primitive tider* 21:101-119.

Hartvigsen, Mari Dyrstad

2014 Hva betyr objektene? En analyse av graver med smedverktøy fra folkevandringstid til vikingtid i Rogaland.

Hatling, Stian

2013 Et eldre jernalders Høvdingdøkke i Gloppen sett i lys av personforbundsstatsmodellen. *UBAS nordisk* 7. *Jordbruksbosetningens utvikling på Vestlandet*.

Hedeager, Lotte

1990 Danmarks jernalder. Meilern stamme og stat. Aarhus University Press Diss.) Aarhus.

1998 Cosmological Endurance: Pagan Identities in Early Christian Europe. *European journal of archaeology* 1(3):382-396.

2007 Scandinavia and the Huns: An Interdisciplinary Approach to the Migration Era. *Norwegian archaeological review* 40(1):42-58.

2010 11. Split Bodies in the Late Iron Age/Viking Age of Scandinavia. *Body parts and bodies whole: changing relations and meanings* 4:111.

2011 *Iron age myth and materiality : an archaeology of Scandinavia AD 400-1000*. Routledge, London.

Hedeager, Lotte, Henrik Tvarnø, and Kåre A. Lie

2001 *Tusen års europahistorie : romere, germanere og nordboere*. Det europeiske hus. Bind 2. Romerne og germanerne. Pax, Oslo.

Helliksen, Wenche

1996 Kvinnegrav fra eldre romertid; ardployd åker og hus. *Redaksjon: Egil Mikkelsen Petter B. Mo laug*:45.

Hulthen, Birgitta

1984 En keramisk "industrialanleggning" från romersk järnålder på Augland, Kristiansand, Vest-Agder fylke i Syd-Norge. Keramikproduksjonen. In *Universitetets Oldsaksamling Årbok 1985*, pp. 59-86.

Jensen, Jørgen

2003 *Danmarks oldtid : [3] : Ældre jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr.* Gyldendal, København.

Keller, Christian

1993 Visuelle landskapsanalyser i arkeologien. *Årbok (Universitetets oldsaksamling)*. 1991/92:59-68.

Kristoffersen, Elna Siv, and Bente Magnus

2015 Spor etter folkevandringstidens håndverkstradisjoner i Sogn. *Viking* 78:119-140.

Kristoffersen, Siv

1997 Dyreornamentikkens sosiale tilhørighet og maktpolitiske sammenheng : nydamstil og stil I i sør- og sørvestnorge, S. Kristoffersen, Bergen.

2000 Sverd og spenne : dyreornamentikk og sosial kontekst. nr 13, Høyskoleforl., Kristiansand.

2000 Expressive objects, pp. 265-274. Almqvist & Wiksell International, 2000, Stockholm.

2002 Folkevandringstidens dyreornamentikk i Sørvestnorge. *Hikuin* 29(29):143-143.

2004 Symbolism in rites of transition in Iron Age Norway. The Norwegian Institute at Athens.

2006 *Kvinnedrakten fra Rogaland i folkevandringstid. Draktutstyr*. Arkeologisk museum i Stavanger.

2009 Kunsthåndverk og produksjon : dyreornamentikk og spannformete leirkar, pp. s. 147-162. Unipub : Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier, Universitetet i Oslo, 2009, [Oslo].

Kristoffersen, Siv, and Bente Magnus

2010 *Spannformete kar: utvikling og variasjon*. Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger.

Larsen, Jan Henning

2003 Gravfelt fra eldre jernalder på Glamsland, Lillesand kommune i Aust-Agder. *Agder historielags årsskrift* 79:30-43.

Lindstrøm, Torill Christine, and Siv Kristoffersen

2001 'Figure it out!' Psychological perspectives on perception of Migration Period animal art. *Norwegian archaeological review* 34(2):65-84.

Lund Hansen, Ulla

1987 *Römischer Import im Norden: Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas*. Det Kongelige nordiske Oldskriftselskab.

1995 *Himlingøje - Seeland - Europa : ein Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen*. Nordiske fortidsminder. Serie B. Kongelige Nordiske Oldskriftselskab, København.

Madsen, Torsten

1988 *Multivariate archaeology : numerical approaches in Scandinavian archaeology*. Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter, Aarhus.

Magnus, Bente

1975 *Krosshaugfunnet : et forsøk på kronologisk og stilhistorisk plassering i 5. årh*. Stavanger museums skrifter (trykt utg.). Stabenfeldt, Stavanger.

Mansrud, Anja

2004 Å dyrke de døde-knoklenes metaforikk i jernalderens branngravsskikk. *Primitive tider* 7:23-34.

Myhre, Bjørn

1987 Chieftains' graves and chiefdom territories in South Norway in the Migration Period. *Studien zur Sachsenforschung* 6:169-188.

1991 Bosetning og politisk organisasjon i Vest-Norge før vikingtid. *Nordatlantiske foredrag*.

Møllerop, O

1989 Fra forhistorien i Klepp. *Frå haug ok heiðni* 2/1989:200-212.

Nicolaysen, Nicolay

1874 Antikvariske notiser. *Foreningen til norske Fortidsmindesmerkers Bevaring. Aarsberetning for 1873*:130-143.

1876 Udgravninger i Fjære 1875. In *Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers bevaring. Aarsberetning 1875*, pp. 203-215, Kristiania.

1877 Udgravninger i Fjære 1876. In *Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers bevaring. Aarsberetning 1876*, pp. 117-139, Kristiania.

1878 Udgravninger i Fjære 1877. In *Foreningen til Norske Fortidsmidesmerkers bevaring. Aarsberetning 1877*, pp. 241-261, Kristiania.

Opdahl, Silje

2003 Familie-og slektskapsstrukturer-en innfallsvinkel til studier av sosiale relasjoner i eldre jernalder. *Primitive tider* 6:73-86.

Pearson, Mike Parker

1993 The powerful dead: archaeological relationships between the living and the dead. *Cambridge Archaeological Journal* 3(2):203-229.

Pearson, Michael Parker

1999 *The archaeology of death and burial*. Sutton Phoenix Mill, UK.

Pickvance, Christopher G

2001 Four varieties of comparative analysis. *Journal of housing and the built environment* 16(1):7-28.

Ramqvist, Per H

2011 Folkvandringstida kammargravar: några omtolkningsförslag av Enebö-och Snartemogravarna. *Viking* 74:103-118.

Reiersen, Håkon

2009 The central place of the Avaldsnes area, SW Norway : an analysis of elites and central functions along Karmsund 200 BC-AD 1000. H. Reiersen, Bergen.

2010 Avaldsnes og Karmsundet i yngre romertid : fragmenter fra et elitemiljø. *På sporet av romersk jernalder*:64-78.

2017 Elite milieus and centres in western Norway 200-550 AD.

Ringstad, B

1992 økonomiske og politiske senter på Vestlandet ca. 400-1000 e. kr.” i Økonomiske og politiske sentra i Norden ca 400-1000 e. kr. *Åkerseminaret, Hamar 1990*.

Rolfsen, Perry

1974 *Båtnaust på Jærkysten*. Stavanger Museum.

Rygh, Bjørn Håkon Eketuft

2007 Den siste reisen: de sørøstnorske våpengravene som kilde til kunnskap om krigerspesialisten i eldre jernalder, UiO, Oslo.

Rygh, Oluf

1885 *Norske Oldsager*. Cammermeyer.

Rødsrud, Christian Løchsen

2012 I liv og død: keramikens sosiale kronologi i eldre jernalder, UiO, Oslo.

2017 Drikkeutstyr med romersk opphav. Identitet og sosial interaksjon i eldre jernalder. *Primitive tider* 19:79-98.

Røstad, Ingunn Marit

2015 Draktspenner i folkevandringstid: smykker, folk og småkongedømmer. *Dalemfunnet, Norske Oldfund* 30:55-67.

Shetelig, Haakon

1907 *The cruciform brooches of Norway*. Bergens museums aarbok ... (trykt utg.). Bergens Museum, Bergen.

Sindbæk, Søren M

2008 Kulturelle forskelle, sociale netværk og regionalitet i vikingetidens arkæologi. *Hikuin* 35(35):63-63.

Skjelsvik, Elizabeth

1955 To trekantede steinsettinger fra eldre jernalder. *Stavanger museums årbok* 1954:47-48.

1957 Registrering av fornminner for økonomisk kartverk v/Universitetets Oldsaksamling. Gårdsnummer: 1 Grøm, bruksnummer 1/36 Grømvold.

1965 Katalog over Aust-Agder-Museets–tidligere Arendals Museum–samling av oldsaker. C. 30250-30573. *Universitetets Oldsaksamling Årbok* 1962:187-282.

1992 Fornminner i Lillesand : resultat av registreringen for det økonomiske kartverket. *Årsskrift (Vestre Moland og Lillesand historielag, trykt utg.)*. 1991/92 nr 3:21-33.

Skre, Dagfinn

1998 Herredømmet : bosetning og besittelse på Romerike 200-1350 e. Kr. *Acta humaniora* (trykt utg.). Vol. 32. Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo Universitetsforl., Oslo.

Solberg, Bergljot

2003 *Jernalderen i Norge : ca. 500 f.Kr.-1030 e.Kr.* 2. utg. ed. Cappelen akademisk forl., Oslo.

2004 Ritual feasts: Glass vessels in Norwegian graves of the late Roman and Migration period. *Bruc Ealles Well: Archaeological essays concerning the peoples of north-west Europe in the first millennium AD (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 15):*203-210.

Sollund, MLB, and JH Larsen

2002 Gravfeltet i Fevikparken, Grimstad. I: Holbek, R. T. Sødal, BF Drangsholt (red.): *Agder Historielag Årsskrift (78):*7-24.

Steuer, Heiko

1989 *Archaeology and History-Proposals on the Social Structure of the Merovingian Kingdom.* Verlag nicht ermittelbar.

Storgaard, Birger

2001 *Military aspects of the aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Period : papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999.* Publications from the National Museum, Studies in archaeology & history. National Museum, København.

2003 Cosmopolitan aristocrats. In *The spoils of victory-the north in the shadow of the roman empire*, edited by L Jørgensen, pp. 106-125. National Museum of Denmark.

Stylegar, Frans-Arne

1995 Dialoger med de døde—arkeologien og gravskikken. *Unpublished Cand. Philol. thesis in archaeology, University of Oslo.* Oslo.

2005 Kammergraver fra vikingtiden i Vestfold. *Fornvannen (trykt utg.).* 100(2005)nr 3:161-177.

2007 *Farmers, mariners and lords of long-ago : archaeology and prehistory in the Agder region.* Rapport (Vest-Agder. Regionalavdelingen : trykt utg.). Vest-Agder County Council, Department of Regional Development, Kristiansand.

2008 "... an ornament in peace and a defence in war" : Late Roman weapon graves and military organisation i Eastern Norway, pp. 243-262. Unipub : Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier, Universitetet i Oslo, cop. 2008, [Oslo].

2011 Weapon graves in Roman and Migration period Norway (AD 1-550). *Inter Ambo Maria: contacts between Scandinavia and Crimea in the Roman period.—Kristiansand; Simferopol.*

2013 Regionality in iron age Norway. a study of archaeological cultures. *Inter Ambo Maria 2. Vest-Agder.*:365-382.

2014 Chamber graves and other "oversized" graves in Roman and Migration Period Norway, pp. 183-198. Wachholtz Verlag, 2014, Neumünster.

Stylegar, Frans Arne

1999 Et" opprinnelig" stormannssamfunn? Sørlandske synspunkter. *Heimen* 36(2):197-210.

Stålesen, John Atle

2011 Steinsetninger i Aust-Agder: Kilder til sosiale miljø og funksjon. Master, UiO, Oslo.

Töpfer, Ulrike

2010 Beinkammer i jernaldergraver: hverdagslig gjenstand eller kroppsrelatert symbol? en komparativ analyse av gravfelt i Østfold fylke, UiO, Oslo.

Wendrich, Willeke

2004 Tutankhamun and the Golden Age of the Pharaohs. *Near Eastern Archaeology* 67(4):226-228.

Winther, T

1881 Undersøgelser i Nedenæs amt i 1880. *Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers bevaring. Aarsberetning 1880*:88-112.

Ystgaard, Ingrid

2003 Bygdeborger som kilde til studiet av samfunns-og maktforhold i eldre jernalder. *Primitive tider* 6:21-29.

Østigård, Terje

1999 Cremations as transformations: when the dual cultural hypothesis was cremated and carried away in urns. *European Journal of Archaeology* 2(3):345-364.

2000 Sacrifices of raw, cooked and burnt humans. *Norwegian archaeological review (trykt utg.)*. 33(2000)nr. 1:41-58.

2006 Lik og ulik-introduksjon til variasjon i gravskikk. *UBAS Nordisk 2. Lik og ulik. Tilnærminger til variasjon i gravskikk*.

2007 *Transformatøren : ildens mester i jernaldern*. Göteborg universitet, Institutionen för arkeologi och antikens kultur, Göteborg.

Østmo, Mari A

2005 Tilhørighet i tid og rom: om kollektiv identitet og bygdefellesskap i jernalderen. Master, UiO, Oslo.

Østmo, Mari A.

2019 Micro-regionality : a deep-time analysis of the elite settlement at Avaldsnes and its surrounding landscapes AD 200-1000. Phd, Det humanistiske, fakultet, Department of Archaeology, Conservation and History, University of Oslo, Oslo.